આસાન હજ

હજ ઉમરહ ઔર ઝિયારતે મદીના મુનવ્વરહ

તાલીફ

હઝરત મવલાના હિફઝુર્રહમાન પાલનપૂરી (કાકોસી)

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ (سورۃ البقرۃ)

તર્જમા : ‘‘ઔર પૂરા કરો હજ ઔર ઉમરહ અલ્લાહ કે લિયે.’’

આસાન હજ

હજ ઉમરહ ઔર ઝિયારતે મદીના મુનવ્વરહ

હજ કે આ'માલ વ અરકાન કો દર્જા બદર્જા (step by step) બયાન કિયા ગયા હે કે હાજી કો હર એક અમલ કે બાદ દૂસરા અમલ કયા કરના હે. ઈસસે કિતાબ ન સિર્ફ આસાન હોગી બલ્કે ગાઈડ કા કામ કરેગી. ઈન્શા અલ્લાહ

તાલીફ
હઝરત મવલાના હિફઝુર્રહમાન પાલનપૂરી (કાકોસી)

નામે કિતાબ	:	આસાન હજ
તાલીફ	:	હઝરત મવલાના હિફઝુર્રહમાન પાલનપૂરી (કાકોસી)
કંપોઝિંગ	:	ઈદારા ફૈઝે અબરાર, મુશ્તાક નગર, વલસાડ ૦૨૬૩૨-૨૪૧૧૮૭/ ૯૪૨૬૨૫૭૮૭૮
સફહાત	:	૧૬૯

ઈલ્તેમાસ

કારિઈન સે ગુઝારિશ હે કે કિતાબ મેં કિસી તરહ કી કોઈ ગલતી દેખેં, યા કોઈ મશ્વરા દેના ચાહેં તો ઝરૂર આગાહ ફરમાએં તાકે આઈન્દા એડિશન મેં ઉસકા લિહાઝ કિયા જાએ.

ફકત હિફઝુર્રહમાન પાલનપૂરી (કાકોસી)

૦૯૩૨૩૮૭૨૧૬૧

ગુઝારિશ

જો સાહબ આસાન હજ ઉર્દૂ, હિન્દી યા ગુજરાતી ઝબાનમેં છપવાના ચાહતે હોં તો કિતાબમેં બગૈર ઘટાએ બઢાએ છાપનેકી મોઅલ્લિફ કી તરફસે ઈજાઝત હે.

હિફ્ઝુર્રહમાન કાકોસી

મો. ૦૯૩૨૩૮૭૨૧૬૧

મિલને કે પતે

સ્ટાકિસ્ટ

મકતબા મિલ્લત દેવબંદ ઝિલા સહારનપૂર યૂપી

ફોન : ૯૩૩૬૨૨૫૨૬૮

ફિરદૌસ કિતાબઘર બમ્બઈ

ફોન : ૯૮૯૨૧૮૪૨૫૮

ફેહરિસ્ત

દુઆઈય્યા કલિમાત

શયખે તરીકત હઝરત મવલાના કમરુઝ્ઝમાં સાહબ ઈલાહાબાદી (દા.બ)

અર્ઝ હે કે મવલાના હિફ્ઝુર્રહમાન સાહબ કાસમી પાલનપૂરી (કાકોસી) કી તસ્નીફ "આસાન હજ" પર સરસરી નિગાહ ડાલી જિસસે બખૂબી અંદાઝા હુવા કે માશા અલ્લાહ મુસન્નિફ ને નિહાયત વાઝેહ ઔર આસાન તરીકે સે હજ કે ફઝાઈલ વ મસાઈલ કો તહરીર ફરમાયા હે. જિસસે ઈન્શા અલ્લાહ જુમ્લા હુજ્જાજે કિરામ કો હજ વ ઉમરહ કે સિલસિલે મેં બેહતરીન રહબરી વ રહનુમાઈ મયસ્સર હોગી.

ઈસ લિયે હુજ્જાજે કિરામ સે ગુઝારિશ હે કે ઈસકો અપને પાસ રખેં ઔર મુતાલઆ કરેં. ઈન્શા અલ્લાહ ઈસસે મકબૂલ વ મબરૂર હજ કી દૌલત નસીબ હોગી ઔર અલ્લાહ તઆલા કી રઝા વ ખુશનૂદી કા શર્ફ હોગા.

ઈસકી ઈફાદિયત વ કબૂલિયત કે લિયે દિલ સે દુઆ કરતા હૂં ઔર મવલાના હિફ્ઝુર્રહમાન સાહબ કે લિયે ભી દુઆ કરતા હૂં કે અલ્લાહ તઆલા ઉનકી સઅી કો કબૂલ ફરમાએ (આમીન) ઔર મઝીદ કુતુબે નાફિઆ કી તસ્નીફ મર્હમત ફરમાએ. આમીન

વસ્સલામ

મુહમ્મદ કમરુઝ્ઝમાં ઈલાહાબાદી

૧૯/ સફરુલ મુઝફ્ફર ૧૪૨૭ હિજરી.

અર્ઝે હાલ

હજ કે મૌઝૂઅ પર ઉલમા ને છોટી બડી બહોત સી કિતાબેં લિખી હૈં, સારી હી કિતાબેં અપની જગહ પર ઔર અપને મૌઝૂઅ કે લિહાઝ સે નિહાયત મુફીદ ઔર કીમતી હૈં.

ઝેરે નઝર કિતાબ "આસાન હજ" ઈસી સિલસિલે કી એક કડી હે, ઈસમેં ખાસ તૌર પર અવામ કી ઝહનિયત કો સામને રખતે હુએ નિહાયત હી આસાન ઝબાન મેં "હજ વ ઉમરહ" ઔર "ઝિયારતે મદીના" કો બયાન કિયા ગયા હે, ઔર અંદાઝ ઐસા ઈખ્તિયાર કિયા ગયા હે કે ઈન્શા અલ્લાહ પઢનેવાલે યે મહસૂસ કિએ બગૈર નહીં રહેંગે કે વો તન્હા હજ નહીં કર રહે હૈં બલ્કે એક અચ્છા રફીક ઉનકી પૂરી પૂરી રહબરી કર રહા હે, ઔર ઉન્હેં હજ કે અરકાન અદા કરને મે લુત્ફ આ રહા હે. ઈસી કે સાથ હજ વ ઉમરહ કા નકશા, મકામાતે કબૂલિયતે દુઆ ઔર મક્કા મદીના કે તારીખી વ મુતબર્રક મકામાત કી મુખ્તસર તૌર પર નિશાનદિહી ભી કી ગઈ હે, ઔર અખીર મેં ઘર સે નિકલને સે લેકર લૌટને તક મૌકા મહલ કી જામેઅ દુઆએં ભી દર્જ કી ગઈ હૈં. અલ્લાહ તઆલા ઈસ કિતાબ કો શર્ફે કબૂલિયત સે નવાઝકર ઉમ્મત કે હક મેં નાફેઅ બનાદે. વમા ઝાલિક અલલ્લાહિ બિઅઝીઝ.

ઈં દુઆ અઝ મન વ અઝ જુમ્લા જહાં આમીન બાદ.

હિફ્ઝુર્રહમાન પાલનપૂરી (કાકોસી)

અફલ્લાહુ અન્હૂ વ અન વાલિદયહિ.

નઝ્મ (તસવ્વુરે કઅ્બા)

અઝ :- હઝરત ઉરૂજ કાદરી

તસવ્વુર મેં તેરે હે લુત્ફ ઈતના તુજમે ક્યા હોગા
તેરે દીવાર વ દર હેં આઈના ઈસકી તજલ્લી કા

જમાલે લમ યઝલ કા મઝહરે મખસૂસ તૂ હે જબ
તેરા જબ સામના હોગા તડપ ઉઠેગા મેરા દિલ

નદામત કે પસીને મેરી પેશાની પે ઉભરેંગે
લિપટ કર તેરે દામન સે કહૂંગા અપની સબ હાલત

પુકાર ઉઠૂંગા રબ્બુલ બૈત રબ્બુલ બૈત આખિર કો
વો દીને હક કે જિસ કા તૂ હી મરકઝ સબસે પેહલા હે

તેરે દીદાર સે કલ્બે હઝીં કા ગુંચા વા હોગા
મેરી ચશ્મે બસીરત કે લિયે તૂ આઈના હોગા

તેરે આઈન-એ-રહમત મેં ખુદ રૂનુમા હોગા
મેરી આંખોં સે અશ્કેગમ મુસલસલ બેહ રહા હોગા

મેરા દિલ અપની ઈસ્યાં પરવરી પર જલ ઉઠા હોગા
ન જાને કિસ તરહ મુજસે બયાન મુદઆ હોગા

તેરે માલિક કી રહમત મેરા તન્હા આસરા હોગા
નિસાર ઉસ દિન પર મેરા સરાપા હો રહા હોગા

બિલક કર કેહ રહા હે જાને ક્યા ક્યા તેરે ગોશે મેં
અજબ અંદાઝ હે ઈસકા યે કોઈ દિલ જલા હોગા

નઅત (સરકારે મદીના)

અઝ :- મવલાના નસીમઅહમદ ફરીદી

સરાપા ચમન હે દિયારે મદીના
દવામ આશના હે બહારે મદીના

મદીને કે ફૂલોં કો ક્યા પૂછતે હો
રગે ગુલ હે હર નોકે ખારે મદીના

દિલોં પર હે જિસકી હુકૂમત કા સિક્કા
ઝહે શોકતે તાજદારે મદીના

કિસી ચીઝ કી ઉસકો હસરત નહીં હે
મયસ્સર હો જિસકો ગુબારે મદીના

યે મસ્જિદ યે મિમ્બર યે રોઝા યે ગુંબદ
હે ફિરદોસ હર યાદગારે મદીના

વહાં કી ઝમીં અર્શ સે ભી હે આ'લા
જહાં દફન હે તાજદારે મદીના

તજજ્જુદ તિલાવત તઝર્રુઅ દુઆએં
ખોશા સઈયે શબ ઝિંદા દારે મદીના

હુનૈનો તબૂક ઔર બદ્રો ઉહદ મેં
સફ આરા હુએ શેહ સવારે મદીના

કિબારે મદીના તો યૂં હી બડે હૈં
બડોં સે બડે હૈં સિગારે મદીના

તમન્ના હે ઉમ્રે રવાં અપની ગુઝરે
બ હમરાહે લયલો નહારે મદીના

ફરીદી ચલો ચલ કે રોઝે પે કેહના
સલામ આપ પર તાજદારે મદીના

હજ કી અસલ તૈયારી ક્યા હૈ ?

હજ બહોત હી અહમ ઔર બડી ઈબાદત હૈ, ઈસી લિયે હજ કે આ'માલ કે શુરૂ કી દુઆઓં મેં યે અલ્ફાઝ હૈં :

"اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اُرِیْدُ الْحَجَّ فَیَسِّرْهُ لِیْ وَ تَقَبَّلْهُ مِنِّیْ"

"એ અલ્લાહ ! મૈં હજ કા ઈરાદા કરતા હૂં તૂ ઈસકો આસાન ફરમા ઔર કબૂલ ફરમા."

આપ ﷺ ને આસાની ભી અલ્લાહ સે માંગી ઔર કબૂલિયત ભી માંગી, લિહાઝા હમેં ભી અપની દુઆઓં મેં યે અલ્ફાઝ લાને હૈં કે એ અલ્લાહ ! હજ કો આસાન ફરમા ઔર કબૂલ ફરમા.

હજ બડા ફરીઝા હૈ, ઈસકે બડે બડે ફઝાઈલ હૈં, ઈસ લિયે ઈસકો સીખકર કરના હૈ, સમજ કર કરના હૈ, ઔર હજ મેં જાને સે પેહલે હમેં અપને દિલ કી કૈફિયાત બનાની હૈં, ઈસ તૌર પર કે હમારા દિલ અલ્લાહ કી તરફ મુતવજ્જે હો, દીન કા શૌક વ રગબત પૈદા હો, હુઝૂર સે મોહબ્બત મેં ઈઝાફા હો, ઔર આપકે તરીકોં કે ઈત્તેબાઅ મેં મઝા આને લગે, નમાઝ ઔર દુઆઓં મેં એહતેમામ

હોને લગે, નમાઝોં કો જાનદાર બનાને કી ફિક્ર પેદા હો જાએ, ઔર યે ઉસી વક્ત હો સકતા હૈ જબ હજ સે પેહલે હમ અપને માહોલ સે યકસૂ હોકર કુછ દિન, દીન કી મેહનત ઔર ફિક્રોં મેં નૂરાની માહોલ મેં ગુઝારેં તાકે દિલ કી કૈફિયાત સહીહ હોં ઔર કુછ રોઝ મુકમ્મલ યકસૂ હોકર હજ કા તરીકા, ઉસકે આ'માલ, અરકાન ઔર મુતબર્રક જગહોં કે આદાબ સીખેં.

કિતની બડી મહરૂમી કી બાત હોગી કે હમ ઈતના બડા સફર કરેં, ઈતના બડા ખર્ચ કરેં, ઈતની બડી અહમ ઈબાદત કા ફરીઝા અદા કરેં ઔર બેફિક્રી કે સાથ હો, બગૈર સમજે સીખે હો, બગૈર દિલ કી કૈફિયત બનાએ હુએ હો, જિસકા નતીજા યે હોતા હૈ કે ઉન મુબારક જગહોં કે કીમતી અવકાત ભી બેફિક્રી કે સાથ ગુઝર જાતે હૈં, ન તાઅત વ ઈબાદાત મેં હુઝૂરિ-એ-કલ્બ નસીબ હોતા હૈ, ન ગુનાહોં સે બચને કા કોઈ ખાસ એહતેમામ હોતા હૈ, બસ યૂં હી એક સૈર વ તફરીહ કી શકલ બન કે રેહ જાતી હૈ. અલ્લાહુમ્મહફઝના મિન્હુ.

મુતબર્રક મકામાત કી તાઅત વ ઈબાદત પર જૈસે

હઝારોં ગુના ઈઝાફે કે સાથ અજ મિલતા હે, એસે હી વહાં કી બેફિકી, નાફરમાની ઔર ગુનાહ પર પકડ ભી સખ્ત હે. લેકિન ઈસસે ભી લાપરવાહી હોતી હે. ઈસકા નતીજા યે હોતા હે કે હજ સે લૌટને કે બાદ વો દિલ જમ્ઈ હાસિલ નહીં હોતી, ઔર ઈતની અઝીમ ઈબાદત કરને કે બાદ ભી વો ચીઝ હાસિલ નહીં હોતી જો એક હાજી કો હાસિલ હોની ચાહિયે, ઔર વો કૈફિયત નહીં બનતી જો અલ્લાહ કે ધ્યાન કે સાથ હુઝૂર કે નૂરાની તરીકોં કે મુતાબિક ઝિંદગી ગુઝારને પર ઔર દુન્યા સે બેરગબતી ઔર આખિરત કી ફિક્રોંવાલી રાહ પર ડાલ દે જબ કે હજ સે યહી મતલૂબ હે.

હજ્જે મબરૂર ક્યા હે ?

રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈરશાદ ફરમાયા :

"اَلْحَجُّ الْمَبْرُوْرُ لَيْسَ لَهٗ جَزَاءٌ اِلَّا الْجَنَّةُ"

"હજ્જે મબરૂર કા બદલા સિવાએ જન્નત કે કુછ નહીં હે." (બુખારી)

હજ્જે મબરૂર કી તશરીહ મેં બહોત સારે અકવાલ હૈં, ઉનમેં એક કૌલ હઝરત હસન બસરી રહમતુલ્લાહિ

અલયહ કા હે કે હજ્જે મબરૂર સે મુરાદ ઐસા હજ હે કે ઉસ હજ કે બાદ હાજી કી ઝિંદગી મેં તબ્દીલી આ જાએ, દુન્યા સે બેરગબતી ઔર આખિરત કી તલબ ઔર શૌક પૈદા હો જાએ.

બહોત સે લોગ ઈસ ગલતફેહમી મેં રેહતે હૈં કે વહાં જાકર મોઅલ્લિમ સિખાએગા, યા વહાં લોગોં સે સીખલેંગે , ઈસ ખુશફેહમી મેં નહીં રેહના ચાહિયે બલ્કે પેહલે હી તૈયારી કર લેના ચાહિયે.

અલ્લાહ કા અઝીમ ઈન્આમ

બહોત દિનોં સે સુન રહે થે, બચપન મેં પઢા થા કે મક્કા એક શહર હે, જહાં હમારે નબી પૈદા હુએ, જહાં અલ્લાહ કા ઘર હે, આજ આપકે લિયે વો દિન કરીબ આ ગએ કે આપ અપની આંખોં સે દેખેંગે. અલ્લાહ તઆલા ને આપ હઝરાત કો અપને ઘર કી ઝિયારત કે લિયે મુન્તખબ કિયા યે અલ્લાહ કા કિતના અઝીમ ઈન્આમ હે. ક્યા ઈસકી કદરદાની ઝરૂરી નહીં હે ? અલ્લાહ કે કિતને બંદે હૈં જો બેચારે ઝિંદગીભર તમન્નાએં કરતે હૈં, અરમાન રખતે હૈં, ઉનકી આરઝૂ ઔર તમન્નાએં પૂરી નહીં હોતી

ઔર દુન્યા સે ચલ બસતે હૈં. યે સઆદત હર એક કે મુકદર મેં નહીં હોતી. કિતને લોગ હૈં જો આજ ભી ઇસકે લિયે તડપતે હૈં. ક્યા આપ પર ઉસકા ખુસૂસી ફૈઝાન નહીં હે ? લિહાઝા ઇસકી કદરદાની ઔર ફિક્ર વ એહતેમામ કરેં કે ફરાઇઝ કી પૂરી પાબંદી, નવાફિલ કા એહતેમામ, ખિદમતે ખલ્ક કા જઝબા, હરમ કે બાશિંદોં કા એહતેરામ, અહલે મદીના કી તા'ઝીમ ઔર ઉનકી ખિદમત, લોગોં કી રાહત રસાની, કિસી કો અદના તકલીફ દેને સે પરહેઝ, કિસી કી સખ્ત સુસ્ત બાત પર ઔર નાગવારિયોં પર સબ્ર વ ઝબ્ત ઔર માફ કરને કા મિઝાજ, કમઝોરોં, મા'ઝૂરોં કી ખિદમત, બે કસોં, બે બસોં કી દસ્તગીરી, મોહતાજોં કી મદદ, હમસાયોં કી મુકમ્મલ રિઆયત { يُؤْثِرُوْنَ عَلٰى اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ } કા મુકમ્મલ મુઝાહરા, સિફાતે હમીદહ, સબ્ર, શુક્ર, તવક્કુલ, તવાઝુઅ વ અબ્દિયત, આજિઝી ઔર ઇન્કિસારી, ઝિક્ર, ઇસ્તીગના, દુઆઓં કી કસરત, હર મૌકે પર નિગાહ સિર્ફ અલ્લાહ પર ઔર અપની ઝાત કી મુકમ્મલ નફી, ઇન તમામ ઉમૂર કી મશ્ક

કરેં, ઔર ઈસકી રિઆયત કે સાથ સફર પૂરા હો, હજ કા સફર ભી ઔર ઝિંદગી કા સફર ભી. યે તો ઐસે ઉમૂર હૈં કે બરસહા બરસ ઈસકી તૈયારી કી જાએ તો કોઈ બડી બાત નહીં, કુછ અજબ નહીં કે સેંકડોં અલ્લાહ કે બંદોં કી તરહ હમકો ભી ઈસકા એહસાસ હો ઔર હમ ભી સૂફી કી ઝબાન મેં ઈસ તરહ ગોયા હોં.

યે હસરત રેહ ગઈ પેહલે સે હજ કરના ન સીખા થા
કફન બરદોશ જા, પહોંચા મગર મરના ન સીખા થા
ન રહબર થા ન રહરવ થા ન મંઝિલ આશ્ના થા મૈં
મુહબ્બત કા સમંદર દિલ કી કશ્તી નાખુદા થા મૈં
હવાએં થીં તલાતુમ થા સફીના ડગમગાતા થા
બડા ગેહરા સમંદર થા જિધર નઝરેં ઉઠાતા થા
વો મોતી તેહનશીં થે મૈં મુસાફિર જિનકા જોયા થા
કહાં મોતી કહાં મૈં ખુદ સફીના હી ડુબોયા થા

લિહાઝા પેહલે યે તૈયારિયાં કરલેં, યહી અસલ તૈયારી હે, યે નહીં કે અપના સામાન ઈકઠ્ઠા કરેં, બેગ તૈયાર કરેં, સામાન કી દૌડ ધુપ મેં લગ જાએં, ખાને પીને કી અશ્યા મુહય્યા કરેં, યે તૈયારી નહી હે બલ્કે યે તો ઝરૂરિયાત હૈં.

હજ વ ઉમરહ કે ફઝાઈલ

હઝરત અબૂ હુરૈરહ ﷺ સે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા : "જો શખ્સ અલ્લાહ કી ખુશનૂદી કે લિયે હજ કરે ઓર (અસ્નાએ હજ મેં) ફહશગોઈ સે બચે ઓર નાફરમાની ન કરે તો વો ગુનાહોં સે ચૈસા પાક હોકર લોટેગા જૈસે ઉસ દિન પાક થા જબ ઉસકી માં ને જના થા." (બુખારી, મુસ્લિમ)

હઝરત બુરયદહ ﷺ સે રિવાયત હે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈરશાદ ફરમાયા : "હજ મેં ખર્ચ કરના જિહાદ મેં ખર્ચ કરને કી તરહ હે."

હઝરત જાબિર ﷺ સે રિવાયત હે કે હુઝૂર ﷺ ને ઈરશાદ ફરમાયા : "હાજી કભી ફકીર નહીં હો સકતા." (તબરાની)

હઝરત ઉમ્મે સલમહ રદિયલ્લાહુ અન્હા કી એક હદીસ મેં હે કે "હજ ઓર ઉમરહ કી કસરત ફક કો રોકતી હે."

હઝરત અબૂ હુરૈરહ ﷺ સે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈરશાદ ફરમાયા : "હજ વ ઉમરહ કરનેવાલે

અલ્લાહ તઆલા કે મેહમાન હૈં, અગર વો અલ્લાહ તઆલા સે દુઆ કરેં તો કબૂલ ફરમાએ, અગર વો મગફિરત તલબ કરેં તો વો ઉનકી મગફિરત ફરમાએ."

(ઇબ્ને માજા)

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને ઉમર રઝિઅલ્લાહુ અન્હુ સે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈરશાદ ફરમાયા : "જબ હાજી સે તુમ્હારી મુલાકાત હોતો ઉસકે અપને ઘરમેં પહોંચને સે પેહલે ઉસકો સલામ કરો ઔર મુસાફહા કરો ઔર ઉસસે અપની મગફિરત કી દુઆ કી દરખાસ્ત કરો, ક્યૂં કે વો ઈસ હાલ મેં હે ઉસકે ગુનાહોં કી મગફિરત હો ચુકી હે.

(મિશ્કાત)

હઝરત અબૂ મૂસા અશ્અરી રઝિઅલ્લાહુ અન્હુ કી એક રિવાયત મેં હે કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈરશાદ ફરમાયા કે : "હાજી કી સિફારિશ ઉસકે ઘરાને કે ચાર સૌ આદમિયોં કે બારે મેં કબૂલ હોતી હે ઔર હાજી અપને ગુનાહોં સે એૈસા પાક હો જાતા હે જૈસા કે પૈદાઈશ કે દિન થા.

હઝરત અબૂ હુરૈરહ રઝિઅલ્લાહુ અન્હુ સે રિવાયત હે કે : "જો શખ્સ હજ યા ઉમરહ કે ઈરાદે સે યા રાહેખુદા મેં જિહાદ

કે લિયે નિકલા ફિર રાસ્તે મેં ઈન્તેકાલ હો ગયા તો અલ્લાહ તઆલા કી તરફ સે ઉસકે લિયે વહી અજ્ર વ સવાબ લિખ દિયા જાતા હે જો અલ્લાહ કે રાસ્તે મેં જિહાદ કરનેવાલે ઔર હજ વ ઉમરહ કરનેવાલે કે લિયે હોતા હે.

(બયહકી)

એક હદીસ મેં હે કે : "હજ મેં જો ભી ખર્ચ હોતા હે ઉસકા સવાબ સાત સૌ ગુના તક બઢાયા જાતા હે.

હઝરત અબ્દુલ્લાહ ઈબ્ને અબ્બાસ રદિયલ્લાહુ અન્હુમા સે રિવાયત હે કે હુઝૂર ﷺ ને ફરમાયા : "જો શખ્સ હજ કા ઈરાદા કરે ઉસકો જલ્દી કરના ચાહિયે.

હજ ન કરને પર વઈદ

હઝરત અલી رضي الله عنه સે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા : "જિસ શખ્સ કે પાસ ઈતના ખર્ચ હો ઔર સવારી કા ઈન્તેઝામ હો કે બયતુલ્લાહ શરીફ જા સકે ઔર ફિર વો હજ ન કરે તો કોઈ ફર્ક નહીં ઈસ બાત મેં કે વો યહૂદી હોકર મર જાએ યા નસરાની હોકર મરે. ઈસકે બાદ હુઝૂર ને અપને ઈસ ઈરશાદ કી તાઈદ મેં યે આયત પઢી :

وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ
سَبِيْلًا وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعٰلَمِيْنَ
(آل عمران)

તર્જમા : અલ્લાહ જલ્લ શાનહૂ કે વાસ્તે લોગોં કે ઝિમ્મે બયતુલ્લાહ કા હજ (ફઝ) હે જો વહાં પહોંચનેકી તાકત રખતા હો ઔર જો મુન્કિર હો તો (અલ્લાહ તઆલા કા ક્યા નુકસાન હે) અલ્લાહ તઆલા તમામ જહાનોં સે ગની હે (ઉનકો ક્યા પરવાહ ?)

હઝરત ઈબ્ને ઉમર રદિયલ્લાહુ અન્હુમા સે નકલ કિયા ગયા હે કે જો શખ્સ તંદુરસ્ત હો ઔર પૈસેવાલા હો કે હજ કો જા સકે ઔર ફિર બગૈર હજ કિએ મર જાએ, કયામત કે દિન ઉસકી પૈશાની પર કાફિર લિખા હુવા હોગા. ઈસકે બાદ ઉન્હોંને વો આયતે શરીફા પઢી જો ઊપર ગુઝરી. (દુરે મન્સૂર)

સફરે હજ સે પેહલે ઝરૂરી કામ

હજ કા સફર શુરૂ કરને સે પેહલે કુછ કામ ઝરૂર કરલેં જિનકા કરના શરઅન ઝરૂરી હે.

પેહલા કામ : - તો યે કરલેં કે ઇસ મુબારક સફર મેં અપની નિય્યત દુરુસ્ત કરલેં, નિય્યત સિર્ફ યે હો કે અલ્લાહ કે હુકમ કો પૂરા કરને કે લિયે ઔર ઉસકો રાઝી કરને કે લિયે મૈં હજ કર રહા હૂં. દુન્યા કી ઇઝ્ઝત, શોહરત, નામ વ નમૂદ, દિખાવા, કોઈ તિજારતી ફાઇદા, યા દુન્યા કી કોઈ ગર્ઝ બિલ્કુલ ન હો, વરના ઇતના બડા અમલ ઔર ઇતની બડી કુર્બાની ઝાયેઅ્ ઔર બરબાદ હો જાએગી, ક્યૂં કે જિસ અમલ મેં નિય્યત ફાસિદ હોતી હે વો અમલ અલ્લાહ કે યહાં મરદૂદ હો જાતા હે. લિહાઝા નિય્યત કો ખૂબ ટટોલેં ઔર દુરુસ્ત કરલેં.

દૂસરા કામ : - યે કર લેં કે રવાનગી સે પેહલે અપને તમામ છોટે બડે કુનાહોં સે ખૂબ સચ્ચી પક્કી તૌબા કર લેં, ખૂબ ગિડગિડાકર નદામત કે સાથ અપને ગુનાહોં કા ઇકરાર કરતે હુએ આઇન્દા ન કરને કે અઝમ કે સાથ અલ્લાહ તઆલા સે માફી માંગ લેં. તાકે આપ ગુનાહોં કી ગંદગી સે સાફ સુથરે હોકર અપને મૌલા કે દરબાર મેં પહોંચે.

તીસરા કામ : - યે કે અલ્લાહ કે જિન બંદોં કે હુકૂક

આપકે ઝિમ્મે હૈં, જિનકી કભી હક તલ્ફી હુઈ હો, સતાયા હો, જિનકા કભી દિલ દુખાયા હો, જિનકા અપને ઊપર કોઈ માલી હક બાકી રેહ ગયા હો, કિસી કા કર્ઝ અપને ઝિમ્મે હો, ઉન તમામ સે મિલ કર મઆમલા સાફ કર લેં, ખૂબ માફી તલાફી કર લેં. ઔર જિનકા કિસી તરહ કા કોઈ હજ નિકલ રહા હે ઉનકો અદા કરેં. ઔર જિન ઉમૂર કે મુતઅલ્લિક વસિય્યત કરની હો ઉનકે મુતઅલ્લિક વસિય્યતનામા લિખ દેં. ઈન તમામ ઉમૂર કો પૂરે એહતેમામ કે સાથ કરેં. ઈનમેં કોઈ શર્મ વ આર ન કરે તાકે હજ આપકે લિયે દુન્યા મેં કામ્યાબી ઔર સાલેહ ઝિંદગી કા ઝરિઆ બને.

હુજ્જાજે કિરામ સે ગુઝારિશ

હુજ્જાજે કિરામ સે ગુઝારિશ હે કે સફરે હજ સે પેહલે જહાં આપ હજ કા તરીકા ઔર ઉસકે અરકાન સીખ રહે હોં, વહીં જનાઝહ કી નમાઝ ભી પૂરી સીખ લેં, ખાસ કર જનાઝહ કી દુઆએં, ક્યૂં કે હરમ મેં હર નમાઝ કે બાદ જનાઝહ કી નમાઝ હોતી હે ઔર ઈસકી બડી ફઝીલત હે, લિહાઝા સીખ લેના ચાહિયે.

ઘર સે રવાનગી

અબ આપ અપને ઘર સે રવાના હો રહે હૈં, વો મુબારક ઘડી આ ગઈ હે, રવાનગી સે પેહલે હો સકે તો દો રકાત નફ્લ પઢલે ઔર નમાઝ કે બાદ સફર મેં સહૂલત વ આફિયત કી, ગુનાહોં સે બચને કી, હજ કી કબૂલિયત કી દુઆ કરેં. નિકલને સે પેહલે અપના સામાન પૂરા મુનઝ્ઝમ કર લેં, ઝરૂરિયાત કા સામાન લે લેં, ઝિયાદા બોજ ન બનાએં, ઔર જો ચીઝેં મમ્નૂઅ હૈં વો ન લેં. મસલન : ચાકૂ, ખંજર, તેલ, ઘી, વિડિયો, આડિયો કેસેટ વગૈરા, તાકે કસ્ટમ મેં પરેશાની ન હો, ઔર અપને સામાન કો અચ્છે બેગ મેં બાંધકર ઉસ પર બડે હુરૂફ મેં પૂરા એડ્રેસ (પતા) લિખેં, મુલ્ક કા નામ ભી ઝરૂર લિખેં. બેગ પર ઐસી કોઈ અલામત રખે કે દેખતે હી અપને સામાન કો પેહચાન સકેં. ઔર ઘર સે દુઆ યાદ હો તો પઢ કર નિકલેં :

''بِسْمِ اللّٰهِ اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ
وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ''

યાદ ન હો તો સિર્ફ

"بِسۡمِ اللّٰهِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِيۡمِ"

પઢ લેં, સવારી કા પેહલે સે નઝમ રખેં ઔર ફલાઈટ કે વક્ત સે તીન ચાર ઘંટે પેહલે હી એરપોર્ટ પર પહોંચ જાએં, ઔર એહરામ અગર હો સકે તો ઘર સે હી બાંધકર નિકલે યા એરપોર્ટ પર જાકર બાંધેં, એરપોર્ટ પર ભી પૂરા ઈન્તેઝામ રેહતા હે, વહાં પર હમારે દઅવત કે સાથી મુસ્તકિલ હાજિયોં કી ખિદમત મેં રેહતે હેં, વો પૂરી રહબરી કરતે હેં, એહરામ ભી બંધવાતે હે, (અલ્લાહ ઉનકો જઝાએ ખૈર દે) ફલાઈટ કે વક્ત સે પેહલે આપકો અંદર લે લેંગે, આપકે સામાન કી આપકે સામને જાંચ હોગી ઔર કસ્ટમ હોકર વો સામાન ઉસી ફલાઈટ કે લગેજ મેં પહોંચ જાએગા જિસ ફલાઈટ મેં આપ સવાર હોંગે.

એહરામ કા તરીકા ઔર તરતીબ

હજ ઔર ઉમરહ મેં સબસે પેહલા અમલ એહરામ હે. હજ યા ઉમરહ કી નિય્યત સે તલ્બિયહ પઢને કો

એહરામ કેહતે હૈં (મજાઝન ઇન દો ચાદરોં કો ભી એહરામ કેહ દેતે હૈં) એહરામ બાંધને સે પેહલે હજામત, ઝેરેનાફ, લબેં ઔર નાખૂન તરશવાકર ફારિગ હો જાએં, એહરામ સે પેહલે ગુસ્લ મસ્નૂન હે, ન હો સકે તો વુઝૂ હી કર લેં.

એહરામ મેં દો ચાદરેં હોની હૈં બગૈર સિલી હુઈ, એક ચાદર કો તેહબંદ કી તરહ બાંધ લેં ઔર દૂસરી ચાદર કો ઓઢ લેં, યે એહરામ બંધ ગયા. મગર યાદ રખેં અભી એહરામ શુરૂ નહીં હુવા, એહરામ શુરૂ હોગા નિય્યત કરને સે ઔર તલ્બિયહ (લબ્બયક કેહને) સે, એહરામ બાંધને કે બાદ ઊપર કી ચાદર સે સર ઢાંકકર દો રકાત નફલ નમાઝ પઢ લેં, અગર મકરૂહ વક્ત ન હો. ઔર ટોપી પહેનકર ભી પઢ સકતે હૈં, ક્યૂં કે અભી એહરામ શુરૂ નહીં હુવા. ઇસકે બાદ આપકો નિય્યત ઔર તલ્બિયહ પઢના હે. તલ્બિયહ યાની :

لَبَّيْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ اِنَّ
الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ " (مسلم)

ચાહે તો ફ઼ૌરન નિય્યત કર કે તલ્બિયહ કેહ લેં યા ફ્લાઈટ મેં સવાર હોને કે બાદ મીકાત આને સે પેહલે.

જહાઝ મેં મીકાત આને સે પેહલે કપ્તાન કી તરફ઼ સે હાજિયોં કો ઈત્તેલાઅ દી જાતી હે કે "અબ આપ મીકાત સે કરીબ પહોંચ રહે હેં." મગર આપ ઈસકા ઈન્તેઝાર ન કરેં બલ્કે ફ્લાઈટ મેં સવાર હોતે હી નિય્યત કર લેં ઔર તીન મરતબા ઝરા બુલંદ આવાઝ સે લબ્બયક પઢ લેં. જબ આપને નિય્યત ઔર તલ્બિયહ કેહ લિયા તો અબ એહરામ શુરૂ હો ગયા, અબ આપ પર એહરામ કી પાબંદી લગ ગઈ. અબ દો બાતેં આપકો સમજની હેં. નિય્યત કૈસે કરના? ઔર એહરામ કી પાબંદિયાં ક્યા હેં?

હજ કી તીન સૂરતેં

નિય્યત કો સમજને સે પેહલે યે બાત સમજલેં કે હજ તીન તરહ કા હોતા હે.

પેહલા :- સિર્ફ઼ હજ કી નિય્યત સે એહરામ બાંધના, ઈસકો "હજ્જે ઈફ઼રાદ" કેહતે હેં.

દૂસરા :- હજ વ ઉમરહ કા એક સાથ એહરામ બાંધના, યાની એહરામ બાંધકર હજ ઔર ઉમરહ કી એક સાથ

નિય્યત કરના, ઈસકો "હજ્જે કિરાન" કેહતે હૈં. ઈન દોનોં સૂરતોં મેં એહરામ કી પાબંદિયાં એહરામ બાંધને સે લેકર હજ સે ફારિગ હોને તક રેહતી હે, યાની લમ્બે વક્ત તક એહરામ બાકી રેહતા હે, જો આમ તૌર પર મુશ્કિલ હોતા હે. ઔર એક

તીસરી સૂરત : - જો આસાન હે, કે એહરામ બાંધકર ઉમરહ કી નિય્યત કર લેં, મક્કા પહોંચ કર ઉમરહ કર કે એહરામ ખત્મ ફિર ૮/ ઝિલ હિજ્જા સે પેહલે હજ કી નિય્યત કરકે એહરામ બાંધે ઔર હજ પૂરા કરકે એહરામ ખત્મ, ઈસકો "હજ્જે તમત્તુઅ" કેહતે હૈં. યે આસાન હે, ઔર અવામ કે લિયે ઈસમેં સહૂલત હે. લિહાઝા ઈસ કિતાબ મેં તમત્તુઅ કા તરીકા તફસીલ સે લિખા જા રહા હે. ઈસી કે સાથ ઈફરાદ ઔર કિરાન કી ભી વઝાહત હે.

હજ કી તીનોં કિસ્મોં મેં ફર્ક

એક ફર્ક : - તો ઈન તીનોં મેં નિય્યત મેં હે, કે ઈફરાદ મેં સિર્ફ હજ કી નિય્યત હોતી હે. કિરાન મેં હજ વ ઉમરહ દોનોં કી એક સાથ નિય્યત હોતી હે. ઔર તમત્તુઅ મેં એહરામ બાંધકર પેહલે ઉમરહ કી નિય્યત હોતી હે.

દૂસરા બડા ફર્ક : - યે હે કે ઇફરાદ ઔર કિરાન મેં એહરામ શુરૂ સે હજ કે ખત્મ તક રહેગા ઔર તમત્તુઅ મેં ઉમરહ કરકે એહરામ ખુલ જાએગા ઔર ૮/ ઝિલ હિજ્જા તક હાજી બગૈર એહરામ કે રહેગા, ફિર ૮/ ઝિલ હિજ્જા કો હજ કા એહરામ બાંધેગા. ઔર

તીસરા ફર્ક : - યે હે કે કિરાન ઔર તમત્તુઅ મેં કુર્બાની વાજિબ હે ઔર ઇફરાદ મેં કુર્બાની વાજિબ નહીં બલ્કે મુસ્તહબ હે.

તીનોં મેં અફઝલ કિરાન હે, મગર એહરામ કી પાબંદી સે બચના મુશ્કિલ હોતા હે, ઇસ લિયે અવામ કો તમત્તુઅ કી રાય દી જાતી હે. તીનોં કિસ્મોં મેં હજ વ ઉમરહ કે આ'માલ વ અહકામ ઔર એહરામ કે મસાઇલ યકસાં હેં.

નિય્યત કૈસે કરેં

આપકા હજ "તમત્તુઅ" હે, તો ચૂંકે આપકો મક્કા જાકર પેહલે ઉમરહ કરના હે ઇસ લિયે યે એહરામ આપકા ઉમરહ કા હે, તો નિય્યત યૂં કરેં, અરબી મેં કહેં યા ઉર્દૂ મેં યા અપની ઝબાન મેં

"اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اُرِیْدُ الْعُمْرَةَ فَیَسِّرْهَا لِیْ وَ تَقَبَّلْهَا مِنِّیْ"

એ અલ્લાહ ! મૈં ઉમરહ કી નિય્યત કરતા હૂં, તૂ આસાન ફરમા ઔર કબૂલ ફરમા.

જિનકા હજ ઈફરાદ હે, વો ઈસ તરહ નિય્યત કરેં :

"اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اُرِیْدُ الْحَجَّ فَیَسِّرْهُ لِیْ وَ تَقَبَّلْهُ مِنِّیْ"

ઔર જિનકા હજ કિરાન હે વો ઉમરહ ઔર હજ કી એક સાથ ઈસ તરહ નિય્યત કરેં :

"اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اُرِیْدُ الْعُمْرَةَ وَالْحَجَّ فَیَسِّرْهُمَا لِیْ وَ تَقَبَّلْهُمَا مِنِّیْ"

જબ નિય્યત હો ગઈ તો નિય્યત કે સાથ હી થોડી બુલંદ આવાઝ સે તીન મરતબા "લબ્બયક" પઢેં, ઔર ઔરતેં આહિસ્તા પઢેં.

لَبَّیْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّیْكَ لَبَّیْكَ لَا شَرِیْكَ لَكَ لَبَّیْكَ اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِیْكَ لَكَ"

તર્જમા : "હાઝિર હૂં, એ અલ્લાહ ! હાઝિર હૂં, તેરા કોઈ શરીક નહીં, મૈં હાઝિર હૂં, સારી તા'રીફેં ઔર સબ

નેઅમતેં તેરી હી હૈં ઓર મુલ્ક વ બાદશાહત તેરી હી હૈ, તેરા કોઈ શરીક નહીં."

ઈસ દુઆ કો તલ્બિયહ કેહતે હૈં, યે હજ વ ઉમરહ કી ખાસ દુઆ હે. ઈસકો બાર બાર ઓર હર મોકે પર પઢના હે. ગોયા હજ મેં અફઝલ ઝિક્ર યહી હે.

તલ્બિયહ હઝરત ઈબ્રાહીમ ﷺ કી પુકાર કા જવાબ હે, ઈબ્રાહીમ ﷺ ને અલ્લાહ કે હુકમ સે અલ્લાહ કે બંદોં કો પુકારા થા કે "આઓ ! અલ્લાહ કે દર પર હાઝરી દો." પસ જો બંદે હજ વ ઉમરહ મેં તલ્બિયહ પઢતે હૈં તો ગોયા યૂં કેહતે હૈં : એ અલ્લાહ ! તૂને અપને બંદે હઝરત ઈબ્રાહીમ ﷺ સે આવાઝ લગવાકર હમકો બુલાયા થા તો હમ હાઝિર હૈં, હાઝિર હૈં, તેરે સામને હાઝિર હૈં.

એહરામ કી પાબંદિયાં ક્યા હૈં ?

જબ આપને એહરામ બાંધકર નિય્યત કર લી ઓર તલ્બિયહ પઢ લિયા તો આપ પર એહરામ કી પાબંદિયાં લગ ગઈ.

(૧) અબ આપ સર ઓર ચેહરા નહીં ઢાંક સકતે, ઔરત

સિર્ફ ચેહરા ન ઢાંકે, યાની ઉસ પર કપડા ન લગાએ, ઔરત કે લિયે સર કો છુપાના ઝરૂરી હે.

(૨) અબ આપ ખુશ્બૂ નહીં લગા સકતે, ન સુંઘ સકતે હૈં, યે હુક્મ મર્દ ઔરત દોનોં કે લિયે હે.

(૩) અબ આપ અપના ચેહરા, સર યા બદન કે કિસી હિસ્સે કા બાલ નહીં તોડ સકતે, ઈસી તરહ નાખુન નહીં કાટ સકતે, યે હુક્મ મર્દ વ ઔરત દોનોં કે લિયે હે.

(૪) અબ આપ સિલા હુવા કપડા નહીં પહેન સકતે, જૈસે : કુર્તા, પાઈજામા, કોટ, પતલૂન, બનિયાન વગૈરા, યે હુક્મ સિર્ફ મર્દોં કે લિયે હે.

(૫) અબ આપ ન બીવી સે સોહબત કર સકતે હૈં, ન મિયાં બીવી કે તઅલ્લુકાતવાલી બાતેં કર સકતે હૈં, યે હુક્મ મર્દ વ ઔરત દોનોં કે લિયે હે.

(૬) ઈસી તરહ અબ આપ ઐસા જૂતા નહીં બહેન સકતે જો પાંવ કી ઉભરી હુઈ હડ્ડી કો ઢાંપ દે. જૂતા બૂટ ન પેહનેં, સ્લીપર જૈસી ચપ્પલ પેહનેં, યે હુક્મ સિર્ફ મર્દોં કે લિયે હે.

(૭) અબ આપ હરમ કી ઘાસ, પૌદા યા દરખ્ત કી ટેહની

નહીં તોડ સકતે, યે હુકમ મર્દ વ ઔરત દોનોં કે લિયે હૈ.

(૮) અબ આપ હરમ મેં કિસી ભી જાનવર કા શિકાર યા શિકાર કી તરફ ઈશારા નહીં કર સકતે. યહાં તક કે અપને બદન યા સર કી જૂં ભી નહીં માર સકતે. યે હુકમ ભી મર્દ વ ઔરત દોનોં કે લિયે હૈ.

તો ગોયા આઠ પાબંદિયાં મર્દોં પર હૈ ઔર છે પાબંદિયાં ઔરતોં પર હૈ. લિહાઝા એહરામ કી હાલત મેં ઈન પાબંદિયોં કા પૂરા ખ્યાલ રખેં ઔર એહરામ કી હાલત મેં અપને આપકો ઈબાદત, નેકિયોં ઔર અચ્છી આદતોં કા પાબંદ બનાએં. ઉલમાને લિખા હૈ કે એહરામ કી હાલત મેં હાજી જો આદત ઈખ્તિયાર કરતા હૈ ઉસકા અસર મૌત તક બાકી રેહતા હૈ.

ઔરત કા એહરામ

યાદ રખો ! ઔરત કા એહરામ સિર્ફ ઉસકે ચેહરે કા ખુલા રખના હૈ. ઔરત અપને સિલે હુએ કપડોં મેં રહેગી. મોઝે, દસ્તાને ઔર ઝેવરાત ભી પહેન સકતી હૈ. હાં ! ચેહરા ખુલા રખના ઝરૂરી હૈ, લેકિન ઐસા ભી ન હો કે

બેપર્દગી હો, પર્દા ભી ઝરૂરી હે. લિહાઝા સર પર કેપનુમા નકાબ ડાલે કે જિસસે પર્દા હો જાએ ઔર કપડા ભી મુંહ પર ન લગે. ઐસા નકાબ બાઝાર મેં મિલ જાતા હે. ઔરત કો સિર્ફ ચેહરા ખુલા રખના હે. સર કો ઢાંકના ઝરૂરી હે, ઈસ લિયે બેહતર યે હે કે સર પર છોટા રૂમાલ બાંધ દે, તાકે સર ન ખુલે. લેકિન યાદ રખો ! યેએહરામ નહીં હે, ઈસ લિયે વુઝૂ મેં ઈસકો મસહ કરતે વક્ત ખોલના ઝરૂરી હે.

અગર ઔરત નાપાકી કી હાલત મેં હો, તો ઉસી હાલત મેં એહરામ બાંધે ઔર દો રકાત એહરામ કી ન પઢે. ફિર મક્કા પહોંચને કે બાદ જબ તક પાક ન હો મસ્જિદે હરામ મેં ન જાએ. જબ પાક હો જાએ તો ગુસ્લ કરકે મસ્જિદ મેં જાએ. તવાફ વ સઅી કરે.

બહોત સારે લોગ છોટે બચ્ચોં કો ભી હજ મેં લે જાતે હૈં, તો નાબાલિગ બચ્ચા અગર હોશિયાર ઔર સમજદાર હે, તો વો ખુદ એહરામ બાંધે ઔર તમામ અરકાન વ અફઆલ બાલિગ કી તરહ અદા કરે. અગર નાસમજ ઔર છોટા હે તો ઉસકા સરપરસ્ત ઉસકી તરફ સે એહરામ બાંધે ઔર તમામ અરકાન મેં ઉસકી ભી નિય્યત કરલે.

મક્કા કી તરફ રવાનગી ઔર જિદહ

હજ ઔર ઉમરહ કા પેહલા કામ યાની એહરામ આપને બાંધ દિયા, અબ આપકો મક્કા પહોંચને તક કોઈ ખાસ કામ નહીં કરના હે, બસ એહરામ કી પાબંદિયોં કા ખ્યાલ રખેં ઔર અલ્લાહ કે ધ્યાન વ તવજજુહકે સાથ, શૌક વ મોહબ્બત સે લબ્બયક પઢતે રહેં, યે તકરીબન પાંચ ઘંટે કા સફર હે. ઈસકે બાદ આપ જિદહ ઉતરેંગે, કુછ ઘંટે આપકી પાસપોર્ટ, કસ્ટમ વગૈરા કી કારવાઈયાં હોંગી, વહીં આપકો મોઅલ્લિમ કા નામ, નંબર કાર્ડ ઔર ઔર મક્કા મેં બિલ્ડિંગ/ હોટલ ઔર કમરે કા નંબર દિયા જાએગા. વહાં ઝરા હોશિયાર રેહ કર કિસી સે પૂછતાછ કર સારી કારવાઈ કરવાલેં, ઈસકે બાદ કસ્ટમ સેડ સે અપને સામાન કો પેહચાન કર એક તરફ કરલેં, ફિર વહાં કે કારકુન વો સામાન ઉસ બસ મેં રખેંગે જિસ બસ મેં આપ સવાર હોકર મક્કા પહોંચેંગે. જિદહ ઉતર કર આપકે દિલ કી અજીબ કૈફિયત હોગી, ખુશી હોગી, ઔર હોની હી ચાહિયે કે આપ અબ બહોત કરીબ આ ગએ. જિદહ સે મક્કા મુકર્રમહ કા રાસ્તા સિર્ફ દેડ દો ઘંટે કા હે.

જિદ્દહ સે મક્કા મોઅઝ્ઝમા

જિદ્દહ સે બસ મેં સવાર હોકર જબ આપ રવાના હોંગે તો મક્કા આને સે બીસ કિલોમીટર પેહલે વો જગહ આતી હે જહાં સે હરમ કી હદ શુરૂ હો જાતી હે. ઈસી કે કરીબ હુદૈબિયહ કા વો મકામ બી હે જહાં હુઝૂર ﷺ કો કુફ્ફારે મક્કા ને ઉમરહ કરને સે રોક દિયા થા ઔર એક દરખ્ત કે નીચે આપ ﷺ ને સહાબા રદિયલ્લાહુ અન્હુમ સે મૌત પર બયઅત લી થી. જિસકો "બયઅતે રિઝવાન" કેહતે હૈં. કુર્આન મેં ભી ઈસકા ઝિક્ર હે. યહાં સે હરમ કી હદ શુરૂ હોજાતી હે. ઈસ જગહ એક મસ્જિદ ભી બની હુઈ હે, સડક કે કિનારે પર બડે હુરૂફ મે લિખા ભી હે "هٰذَا حَدُّ الْحَرَمِ" યે હરમે પાક કી હદ હે.મગર યે હુદૈબિયહવાલી જગહ જિદ્દહ સે મક્કા મોઅઝ્ઝમહ આનેવાલી પુરાની સડક પર હે, ઈસકે કરીબ નયી સડક બની હુઈ હે વહાં પર હરમ કી હદ બતાને કે લિયે સડક પર રહલ કી શકલ બની હુઈ હે, આમ તૌર પર બસેં ઔર ગાડિયાં નયી સડક સે મક્કા આતી હૈં.

બહરહાલ જબ યે જગહ આએ તો ખૂબ શૌક વ મોહબ્બત ઔર ખૌફ વ અદબ કી કૈફિયત કે સાથ ગુઝરેં ઔર અલ્લાહ સે દુઆ કરેં કે "એ અલ્લાહ ! યે તેરા ઔર તેરે રસૂલ કા હરમ હે, ઈસમેં જાનવરોં કો ભી અમન હે, તૂ ઈસકી બરકત ઔર હુરમત સે મેરે ગોશ્ત, પોસ્ત ઔર સારે જિસ્મ પર જહન્નમ કી આગ હરામ કરદે ઔર કયામત કે અઝાબ સે મુજે અમન દે દે." અગર અરબી મેં યાદ હો તો અરબી મેં કહેં :

"اَللّٰهُمَّ اِنَّ هٰذَا حَرَمُكَ وَحَرَمُ رَسُوْلِكَ فَحَرِّمْ لَحْمِیْ وَدَمِیْ وَعَظْمِیْ وَبَشَرِیْ عَلَی النَّارِ اَللّٰهُمَّ آمِنِّیْ عَذَابَكَ يَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ" (કાઝી ખાન : ૧/ ૩૧૫)

હુદૂદે કૂચ-એ-મહબૂબ હેં વહીં સે શુરૂ
જહાં સે પડને લગેં પાંવ ડગમગાએ હુએ

મક્કા મોઅઝ્ઝમા મેં દાખલા

થોડી દેર કે બાદ આપકો મક્કા કી ખૂબ સૂરત ઈમારતેં નઝર આને લગેંગી, અબ આપ ઈસ મુકદસ શહર મેં

દાખિલ હો ગએ જહાં કા ચપ્પા ચપ્પા આપકો ઈસ્લામ કી તસ્વીર ઔર હુઝૂર ﷺ ઔર સહાબા કી કુર્બાનિયોં સે મુનવ્વર નઝર આએગા.

નિહાયત આજિઝી કે સાથ ઈસ્તિગફાર કે સાથ "લબ્બયક" કેહતે હુએ દાખિલ હોં, ખૌફ ઔર અદબ કે સાથ અલ્લાહ સે દુઆ કરેં કે "એ અલ્લાહ ! મુજે ઈસ પાક ઔર મુબારક શહર મેં સુકૂન વ ઈત્મીનાન સે રેહના નસીબ ફરમા, યહાં કે હુકૂક ઔર આદાબ કી તૌફીક દે ઔર હલાલ રોઝી અતા ફરમા."

મોઅલ્લિમ કી બસ આપકો આપકી બિલ્ડિંગ તક છોડ દેગી, ઉસકે બાદ આપ અપની રહાઈશ કો દેખ લેં, અપના સામાન વગૈરા તરતીબ સે રખકર અપની ઝરૂરિયાત સે ફારિગ હો જાએં, ઔર ચૂંકે આપ પર થકન હોગી તો થોડા બહોત આરામ કરકે ફિર મસ્જિદે હરામ કી તરફ જાએં, ઈસ મૌકે પર હાજી બહોત જલ્દબાઝી કરતે હૈં, થકે હારે ફૌરન હી હરમ મેં ભાગતે હૈં, આપ લોગોં કી દેખા દેખી બિલ્કુલ ન કરેં બલ્કે આરામ કરકે હશ્શાશ બશ્શાશ હોકર હરમ મેં જાએં.

યે બાત ધ્યાન મેં રખેં કે મક્કા મેં પહોંચતે હી મોઅલ્લિમ કી તરફ સે જો પીલા પટકા મિલેગા ઉસકો અખીર તક હાથ પર બાંધે રખેં ઔર જો કાર્ડ મિલેગા ઉસકો સંભાલકર રખેં યહી આપકા પાસપોર્ટ ઔર પતા હે.

બયતુલ્લાહ પર હાઝરી

અપને કમરે સે બાવુઝૂ હોકર મસ્જિદે હરામ કી તરફ ચલેં, કિસી ભી દરવાઝે સે ખુશૂઅ્ વ ખુઝૂઅ્ સે દાખિલ હોં, દાખિલ હોતે વક્ત

'بِسْمِ اللّٰہِ وَالصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِ اللّٰہِ

કેહકર દાયાં પાંવ અંદર રખેં ઔર યે દુઆ પઢેં :

"اَللّٰھُمَّ اغْفِرْلِیْ ذُنُوْبِیْ وَافْتَحْ لِیْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ"

(ترمذی:۱/۷۱)

દાખલે કે વક્ત ખાન-એ-કઅ્બા પર જબ પેહલી નિગાહ પડતી હે તો ઉસ વક્ત કી દુઆ અલ્લાહ પાક કબૂલ ફરમાતે હૈં. બેહતર યે હે કે સબસે પેહલી દુઆ યે કરલેં કે "એ અલ્લાહ ! મૌત તક મેરી તમામ જાઇઝ દુઆઓં કો જો મેરે હક મેં બેહતર હોં ઔર જો તુજે પસંદ

હોં કબૂલ ફરમા.'' યા યૂં કહેં ''એ અલ્લાહ ! મુજે મુસ્તજાબુદ્દ દઅવાત બનાદે.''

''اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ''

કેહકર હાથ ઉઠાકર ખૂબ દુઆએં કરેં, જિતની દેર દુઆ કર સકતે હૈં, ઔર જો દુઆએં કર સકતે હૈં, ઇન્શા અલ્લાહ ઇસ વક્ત કી સારી દુઆએં આપકી કબૂલ હૈં. અગર યાદ હો તો યે દુઆભી શામિલ કરલેં.

''اَللّٰهُمَّ زِدْ بَيْتَكَ هٰذَا تَشْرِيْفًا وَّتَعْظِيْمًا وَّتَكْرِيْمًا وَّمُهَابَةً وَّزِدْ مَنْ شَرَّفَهٗ وَكَرَّمَهٗ مِمَّنْ حَجَّهٗ اَوِاعْتَمَرَهٗ تَشْرِيْفًا وَّتَكْرِيْمًا وَّبِرًّا. اَللّٰهُمَّ اَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ فَحَيِّنَا رَبَّنَا بِالسَّلَامِ. اَعُوْذُ بِرَبِّ الْبَيْتِ مِنَ الدَّيْنِ وَالْفَقْرِ وَمِنْ ضِيْقِ الصَّدْرِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ'' (قاضی خان)

તર્જમા : ''એ અલ્લાહ ! અપને મુકદ્દસ ઘર કી ઇઝ્ઝત વ અઝમત, શરાફત વ હયબત મેં તરક્કી ફરમા,

ઔર હજ વ ઉમરહ કરનેવાલોં મેં જો ઈસકી અઝમત વ તકરીમ કરેં ઉનકો ભી શરાફત વ અઝમત ઔર નેકી અતા ફરમા. ઐ અલ્લાહ ! તેરા હી નામ સલામ હૈ ઔર સલામતી તેરી હુ તરફ સે હૈ, તૂ હમ પર સલામતી ભેજ. મૈં ઈસ મુકદસ ઘર કે રબ કી પનાહ લેતા હૂં કર્ઝે સે ઔર મોહતાજી સે ઔર સીને કી તંગી સે ઔર કબ્ર કે અઝાબ સે."

ઉમરહ ઔર ઉસકા તરીકા

અબ આપકો ઉમરહ કરના હૈ, ઉમરહ બહોત આસાન હૈ, ઉમરહ મેં આપકો સિર્ફ ચાર કામ કરને હૈં. ઈસકો ઝહન મેં બિઠાલો.

(૧) પેહલા કામ : નિય્યત ઔર લબ્બયક કે સાથ એહરામ બાંધના, એહરામ તો આપકા બંધા હુવા હૈ.

(૨) દૂસરા કામ : બયતુલ્લાહ કા તવાફ કરના હૈ, રમલ ઔર ઈઝ્તિબાઅ્ કે સાથ.

તવાફ:કેહતે હૈં બયતુલ્લાહ કે ગિર્દ સાત ચક્કર લગાને કો.

રમલ :કેહતે હૈં કાંધે હિલાતે હુએ કરીબ કરીબ કદમ રખકર ઝરા અકડ કર ચલના. રમલ તવાફ કે પેહલે તીન ચક્કરોં મેં હોતા હૈ.

ઈઝ્તિબાઅ્ :કેહતે હૈં એહરામ કી ઊપરવાલી ચાદર કો દાહની બગલ કે નીચે સે નિકાલકર બાએં કંધે પર ડાલના. ઈઝ્તિબાઅ્ તવાફ કે સાતોં ચક્કર મેં હોતા હે.

(૩) તીસરા કામ : સફા વ મરવહ કે દરમ્યાન સઅી કરના.

(૪) ચોથા કામ : હજામત બનવાના. યાની સર કે બાલ મુંડવાના યા કતરવાના.

બસ યે ચાર કામ કર દિયે તો આપકા ઉમરહ હો ગયા. અબ અચ્છી તરહ સમજેં કે તવાફ કેસે કરના ?

તવાફ કા તરીકા

બયતુલ્લાહ કે ચાર કોને હૈં, એક કોને પર હજરે અસ્વદ હે, ઓર હજરે અસ્વદ કી તરફ રુખ કરેંગે તો દાહની તરફ રુકને ઈરાકી હે ઓર બાઅીં તરફ રુકને યમાની હે, રુકને ઈરાકી કે બાદવાલે કોને કો રુકને શામી કેહતે હૈં.

જબ તવાફ શુરૂ કરેં તો હજરે અસ્વદ પર આએં, ઉસ વક્ત એહરામ મેં ઈઝ્તિબાઅ્ કરલેં, યાની દાહની બગલ સે ચાદર નિકાલકર બાએં કંધે પર ડાલ લેં, હજરે અસ્વદ કે સામને ઈસ તરહ ખડે હોં કે કઅ્બા કી તરફ રુખ હો

ઓર પૂરા હજરે અસ્વદ દાહની તરફ હો, ફિર તવાફ કી નિય્યત કરેં :

'' اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اُرِيْدُ الطَّوَافَ فَيَسِّرْهُ لِيْ وَتَقَبَّلْهُ مِنِّيْ ''

''એ અલ્લાહ ! મૈં તવાફ કી નિય્યત કરતા હૂં તૂ ઈસકો આસાન ફરમા ઔર ઈસકો કબૂલ ફરમા.''

નિય્યત કરકે દાહની તરફ ઈતના હટે કે હજરે અસ્વદ બિલ્કુલ સામને આ જાએ, ફિર જૈસે નમાઝ મેં હાથ ઉઠાતે હૈં ઈસ તરહ હાથ ઉઠાકર યે દુઆ પઢેં :

'' بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ ''

ફિર દોનોં હાથ હજરે અસ્વદ પર ઈસ તરહ રખેં જૈસે સજદે મેં રખે જાતે હૈં, ઔર દોનોં હથેલિયોં કે બીચ મેં સર રખકર હજરે અસ્વદ કો અદબ કે સાથ બોસા દેં. ભીડ કી વજહ સે અગર હજરે અસ્વદ કો બોસા દેના મુશ્કિલ હો તો સિર્ફ હાથ લગાકર હાથ કો બોસા દેં, લેકિન આજ કલ યે ભી મુશ્કિલ હે. હજરે અસ્વદ કે પાસ પહોંચના હી મુશ્કિલ હે. તો ઈસ સૂરત મેં દૂર સે હજરે અસ્વદ કે સામને હો જાએં, હજરે અસ્વદ કે સામને હોને કે લિયે

ઉસ લાઈટ કો દેખેં જો હજરે અસ્વદ કી સીધ મેં ઊપર લગી હુઈ હે. ફિર અપની જગહ ખડે ખડે દુઆ પઢકર અપની હથેલિયોં સે હજરે અસ્વદ કી તરફ ઈશારા કરેં, યે ખ્યાલ કરકે કે હથેલિયાં હજરે અસ્વદ પર હૈં, ફિર હથેલિયોં કો બોસા દેં, ફિર દાહની તરફ બયતુલ્લાહ કા તવાફ શુરૂ કરેં, ઔર તવાફ કા એક ચક્કર પૂરા કરકે જબ હજરે અસ્વદ કે પાસ આ જાએં તો ફિર હજરે અસ્વદ કા ઈસ્તિલામ કરેં, યાની દુઆ પઢકર હાથ સે ઈશારા કરકે હથેલિયોં કો બોસા દેં તો આપકા એક ચક્કર ઔર દો બોસે હુએ, ઈસ તરહ સાત ચક્કર પૂરે કરેં, તો સાત ચક્કર હોંગે ઔર આઠ બોસે, આપકા તવાફ હો ગયા, પેહલા ઔર આખરી ઈસ્તિલામ યાની બોસા બહોત એહતેમામ સે કરેં, યે બહોત મોઅક્કદ હે.

યે બાત ભી યાદ રખેં કે તવાફ કે દૌરાન સીના યા પીઠ બયતુલ્લાહ કી તરફ ન કરેં, ઈસસે તવાફ ફાસિદ હો જાતા હે, ઈસકો દો બારહ કરના પડેગા. હાં ! હજરે અસ્વદ કે બોસે કે વક્ત સીના, પીઠ ઔર ચેહરા હજરે અસ્વદ કી તરફ કરના મના નહીં હે, બલ્કે મસ્નૂન હે.

નીઝ તવાફ કે દૌરાન અપને સામને કી તરફ દેખતા રહે, ઈધર ઉધર દેખના મકરૂહ ઔર ખિલાફે અદબ હે, તવાફ કે દૌરાન બયતુલ્લાહ કી તરફ મુંહ કરના મકરૂહે તહરીમી હે.

ઈસી તરહ આપ દેખેંગે કે બહોત સારે લોગ રુકને યમાની કો ભી બોસા દેતે હૈં ઔર દૂરસે છૂતે હે. ઈસમેં મસ્અલા યેહે કે જબ આપ રુકને યમાની પર પહોંચે તો ઉસકો દોનોં હાથ યા સિર્ફ દાએં હાથ સે છૂ લેના સુન્નત હે. ઉસકો બોસા ન દેં, યે સુન્નત નહીં હે બલ્કે હાથ લગાના સુન્નત હે, વો ભી કરીબ સે, અગર આપ દૂર હૈં તો ઈશારે સે છૂના ભી નહીં હે. (ઈઝાહુત્તહાવી, બદાઈઉસ્સનાઈઅ)

યે બાત ઝહન મેં રખેં કે આપ જો લબ્બયક પઢતે રેહતે થે વો ઉમરહ કા તવાફ હોતે હી બંદ કરદેં, અબ ન પઢેં. યે બાત ભી યાદ રખેં કે ઈઝ્તિબાઅ યાની દાહની બગલ સે ચાદર નિકાલકર બાએં કંધે પર રખના યે સાતોં ચક્કરોં મેં હોગા. ઔર રમલ યાની અકડકર ચલના પેહલે તીન ચક્કરોં મેં હોગા.

તવાફ કે દૌરાન દુઆએં પઢતે રહેં જો યાદ હોં, અગર કુછ યાદ ન હોં તો ''سُبْحَانَ اللّٰهِ . اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ . لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ . اَللّٰهُ اَكْبَرُ' પઢતે રહેં.

નોટ : - તવાફ કે સાતોં ચક્કરોં કી દુઆએં ઔર ઈસી તરહ મૌકા મહલ કી દુઆએં કિતાબ કે અખીર મેં લિખી જા રહી હેં, હો સકે તો ઉનકો ભી યાદ કરલેં.

તવાફ કે દૌરાન સલામ વ કલામ

તવાફ કે દૌરાન અગર કિસી દોસ્ત સે મુલાકાત હો જાએ તો ઉસસે સલામ વ મુસાફહા કર સકતે હેં, ઔર ઝરૂરત કે બકદ્ર બાતભી કર સકતે હેં,ઈસી તરહ મસ્અલા મસાઈલ પૂછ સકતે હેં, અપની બાતભી કર સકતે હેં, લેકિન બાત ચીત કે દૌરાન સામને નિગાહ રેહની ચાહિયે, ઈધર ઉધર મુડના મના હે, બહોત ઝિયાદા, બે ઝરૂરત બાત ચીત કરના મકરૂહ હે. (ઈઝાહુલ મનાસિક, ગુનિય્યહ)

તવાફ કે બાદ દો રકાત

તવાફ કે બાદ આપ મકામે ઈબ્રાહીમ કી તરફ આએં, અગર યાદ હો તો યે આયત પઢેં :

{وَاتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ اِبْرٰهِيْمَ مُصَلًّى}

અગર મકામે ઈબ્રાહીમ કે પીછે સહૂલત સે જગહ મિલ જાએ તો ઠીક હે, વરના જહાં જગહ મિલે દો રકાત તવાફ કી પઢે, નમાઝ પઢતે વક્ત જો ઈઝતિબાઅ થા યાની બગલ ખુલા થા ઉસકો ઢાંક દેં, હર તવાફ કે ખત્મ પર દો રકાત વાજિબ હે, ચાહે નફલી તવાફ હો, નમાઝ પઢકર ખૂબ ગિડગિડાકર અલ્લાહ સે દુઆએં કરેં, ઈસકે બાદ અગર સહૂલત હો તો મુલતઝિમ પર જાએં, હજરે અસ્વદ ઔર કઅ્બા કે દરવાઝે કે બીચ મેં ઢાઈ ગઝ કે કરીબ બયતુલ્લાહ કી દીવાર કા જો હિસ્સા હે ઉસકો મુલતઝિમ કેહતે હૈં, યે દુઆ કી કબૂલિયત કી ખાસ જગહ હે, ઈસસે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ઈસ તરહ લિપટ જાતે થે જિસ તરહ બચ્ચા માં કે સીને સે લિપટ જાતા હે, અગર મોકા મિલે તો લિપટ જાએં, સીના ઉસસે લગાએં, કભી દાહના કભી બાયાં રૂખ્સાર ઉસ પર રખેં ઔર ખૂબ રો રોકર દુઆ કરેં, મગર ઈસ તરહ જાને કી કોશિશ હરગિઝ ન કરેં કે દૂસરોં કો તકલીફ પહોંચે, યા ખુદ કે લિયે ખતૂરા હો જાએ. હર

અમલ મેં ઈસકા ખ્યાલ રખેં.

ઈસકે બાદ ઝમઝમ પર આએં, અબ તો વો કૂવાં નહીં હે, જગહ જગહ પર નલ લગે હુએ હૈં, બયતુલ્લાહ કી તરફ મુંહ કરકે પેટ ભરકર ઝમઝમ કા પાની પીએં. શુરૂ મેં "બિસ્મિલ્લાહ" ઔર અખીર મેં "અલ્હમ્દુલિલ્લાહ" પઢેં ઔર યે દુઆ પઢેં :

"اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ عِلْمًا نَافِعًا وَرِزْقًا وَاسِعًا
وَشِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ"

"એ અલ્લાહ ! મુજે ઈલ્મે નાફેઅ અતા ફરમા, વુસ્અત વાલી રોઝી અતા ફરમા ઔર હર બીમારી સે શિફા દે."

ઝમઝમ કા પાની બેઠકર પીએં યા ખડે હોકર ?

આમ તૌર પર લોગ ખડે હોકર હી પીતે હૈં, બલ્કે ખડે હોને કા એહતેમામ કરતે હૈં ઔર ઈસકો સુન્નત સમજતે હૈં, તો ઈસ સિલસિલે મેં મસ્અલા જાનના ચાહિયે કે

ઝમઝમ કા પાની ભી બૈઠકર પીના સુન્નત હૈ, અલબત્તા ખડે હોકર ભી પી સકતે હૈં, જાઇઝ હૈ.

ઉમરહ કા તીસરા કામ

આપકો ઉમરહ મેં ચાર કામ કરને થે, દો કામ આપને કર લિયે, એહરામ ઔર તવાફ.

અબ તીસરા કામ હૈ સફા મરવહ કે દરમ્યાન સઅી કરના. યાની સફા પહાડ સે મરવહ પહાડી તક ઔર મરવહ સે સફા તક ચલના હૈ.

જિસ તરહ તવાફ શુરૂ કરને સે પેહલે આપને હજરે અસ્વદ કા ઈસ્તિલામ કિયા થા, યા હાથ સે ઈશારા કરકે હથેલિયોં કો બોસા દિયા થા, ઈસી તરહ બોસા દેકર સફા પહાડી પર આએં, યે બોસા દેના ન ભૂલેં, યે સુન્નત હૈ, સફા પર ચઢકર સઅી કી નિય્યત કરલેં :

''اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اُرِيْدُ السَّعْىَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ
بِسَبْعَةِ اَشْوَاطٍ لِلّٰهِ تَعَالٰى فَيَسِّرْهُ لِىْ وَتَقَبَّلْهُ مِنِّىْ''

''એ અલ્લાહ ! મૈં સફા વ મરવહ કી સઅી કી નિય્યત કરતા હું સાત ચક્કરોં કે સાથ અલ્લાહ તઆલા કે લિયે, તૂ

ઇસકો આસાન ફરમા ઔર કબૂલ ફરમા.''

હુઝૂર ﷺ કી ઇત્તેબાઅ મેં બેહતર હૈ કે આપ ભી કહેં :

''اَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللّٰهُ بِهٖ اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ
مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ''

ફિર સફા પર ચઢકર બયતુલ્લાહ કી તરફ રુખ કરકે દોનોં હાથ ઉઠાકર અલ્લાહ સે દુઆ કરેં. યે જગહ ભી દુઆ કે કબૂલિયત કી હૈ. ઉસકે બાદ નીચે ઉતર કર મરવહ કી તરફ ચલેં, સઅી કે દરમ્યાન ચોથા કલિમા, તીસરા કલિમા ઔર યે દુઆ પઢતે રહેં

''رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ
اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعَزُّ الْاَكْرَمُ''

"એ પરવરદિગાર ! બખ્શ દે ઔર રહમ ફરમા ઔર હમારી જો ગલતિયાં તેરે ઇલ્મ મેં હૈં ઉનસે દરગુઝર ફરમા, તૂ બહોત ગાલિબ ઔર બડા તાકતવર હૈ ઔર બડા કરીમ હૈ."

સફા સે કુછ દૂર ચલ કર દો હરે સુતૂન નઝર આએંગે, ઉનકો "મીલૈન અખઝરૈન" કેહતે હૈં, વહાં સે ઝરા દૌડકર ચલેં, ઉસકે બાદ દો હરે સુતૂન ઔર નઝર આએંગે વહાં પહોંચકર દૌડના બંદ કર દેં અપની રફતાર ચલેં. યે હુકમ સિર્ફ મર્દોં કે લિયે હે, ઔરતેં અપની રફતાર સે ચલેં. મરવહ પહોંચકર ભી બયતુલ્લાહ કી તરફ રુખ કરકે દોનોં હાથ ઉઠાકર ખૂબ દુઆએં કરેં જૈસે સફા પર કી થી, યે ભી કબૂલિયત કી જગહ હે. યે આપકા એક ફેરા હુવા, ફિર મરવહ સે સફા પર જાએં તો દૂસરા ફેરા હોગા, ઈસ તરહ સાત ફેરે પૂરે કરેં. સાતવાં ફેરા મરવહ પર ખત્મ હોગા, હર ફેરે મેં સફા ઔર મરવહ પર ઈસી તરહ દુઆ કરતે રહેં, હર ફેરે મેં તકરીબન પચ્ચીસ આયાત કે બકદ્ર દુઆ કરેં, ઔર હર ફેરે મેં દો હરે સુતૂન કે બીચ મેં દૌડતે હુએ ચલેં, હર ફેરે મેં ઝિક્ર વ દુઆ કરતે રહેં ખામોશ ન રહેં.

ઉમરહ કા ચોથા કામ

અબ તીસરા કામ સઈ ભી હો ગયા, ઈસકે બાદ વહીં બાબે મરવહ પર હજ્જામ મૌજૂદ આપકા ઈન્તેઝાર કર રહે હોંગે, ઉનસે અપને સર કે બાલ મુંડવા દીજિએ, હલક

બેહતર હે, ચોથા કામ ભી હો ગયા, અબ આપકા ઉમરહ પૂરા હો ગયા, એહરામ કી સારી પાબંદિયાં અબ ખત્મ હો ગઈ, અપને ઘર પર આ જાએં, નહા ધોકર અપને કપડે પહેન લેં, ખુશ્બૂ ઔર ઈત્ર લગાએં, અબ આપકે લિયે વો સબ ચીઝેં જાઈઝ હો ગઈ જો એહરામ કી વજહ સે મના થીં.

ઔરતોં કે લિયે સર મુંડવાના નહીં હે, બલ્કે થોડે બાલ કાટના હે, યાની અપની ચોટી કે નિચલે હિસ્સે સે એક પોરે કે બરાબર બાલ કાટે, તકરીબન દેઢ ઈંચ. અબ ઔરતોં પર ભી એહરામ કી પાબંદિયાં ખત્મ હો ગઈ.

હલક ઔર કસ્ર કી મુખ્તલિફ સૂરતેં

હલક યાની સર કે બાલ ઉસ્તુરે સે સાફ કરના, ઔર કસ્ર યાની સર કે બાલ મુંડવાના, એહરામ ખોલને કે લિયે હલક યા કસ્ર ઝરૂરી હે. ઈસકા મસ્નૂન તરીકા યે હે કે પૂરે સર કે બાલ મુંડવા દિએ જાએં, યા પૂરે સર કે બાલ બરાબર કરકે કટવા દિએ જાએં, હલક કરના કસ્ર સે ઝિયાદા બેહતર હે, ઈસકા સવાબ ઝિયાદા હે, આપ હરમ મેં દેખેંગે કે લોગ મુખ્તલિફ તરહ સે હલક ઔર કસ્ર કરતે હેં, આપ દેખા દેખી ન કરેં, મસ્અલા અચ્છી તરહ સમજલેં, ઈસકી કઈ સૂરતેં હેં :

(૧) સર કે બાલ અગર બડે હૈં તો આપ કસ્ર કર સકતે હૈં, યાની બાલ કૈંચી સે કટવા સકતે હૈં, મગર લંબાઈ મેં કમ અઝ કમ ઉંગલી કે પોરે કે બરાબર કટાના વાજિબ હે, અગર આપકે સર કે બાલ ઉંગલી કે પોરે સે છોટે હૈં તો ફિર હલક કરના વાજિબ હે, કૈંચી સે કાટને સે એહરામ નહીં ખુલેગા. (અહસનુલ ફતાવા)

(૨) દૂસરી સૂરત યે કે પૂરે સર કો ચાર હિસ્સા કરકે એક હિસ્સે કે બરાબર, યા ઉસસે ઝિયાદા કટવાયા જાએ તો ઐસી સૂરત મેં એહરામ તો ખુલ જાએગા મગર મકરૂહે તહરીમી કા ગુનાહ હોગા. (ગુનિય્યતુન્નાસિક)

(૩) તીસરી સૂરત સર કે ચોથાઈ હિસ્સે સે કમ બાલ કટવાએ જાએં, તો ઐસી સૂરત મેં ઈમામ અબૂહનીફા રહ. કે નઝદીક ઉસકા એહરામ નહીં ખુલેગા, વો શખ્સ હરામ મેં હી સમજા જાએગા, અબ હરામ કે ખિલાફ કામ કરને સે ઉસ પર જુર્માના વાજિબ હોતા રહેગા.

(અહસનુલ ફતાવા/ ફતાવા રહીમિય્યહ)

(૪) ચોથી સૂરત સર કે બાલ ઉગે હી નહીં હૈં બલ્કે ગંજા

હે, યા પાંચ સાત ઘંટે પેહલે ઉમરહ કરકે હલક કર દિયા હે , અબ ફિર દો બારહ ઉમરહ કર રહા હે, તો ઐસી સૂરતમેં પૂરે સર પર ઉસ્તુરા ફેરના વાજિબ હે. (શામી/ કન્ઝુલ કદીર)

લિહાઝા આપ અગર કસ્ર કરતે હેં તો એક ઉંગલી કે પોરે કે બરાબર બાલ પૂરે સર સે બરાબર કાટેં, ઔર અગર સર પર બાલ ઉંગલી કે પોરે સે છોટે હેં તો પૂરે સર કા હલક કરવાલેં.

ઉમરહ કે બાદ સે અય્યામે હજ તક

ઉમરહ સે ફારિગ હોકર આપ ૮/ઝિલ હિજ્જા તક મક્કા મોઅઝ્ઝમા મેં બગૈર એહરામ કે રહેંગે, અબ આપ પર કોઈ પાબંદી નહીં હે, ઇન દિનોં મેં અપને અવકાત કો ખૂબ ગનીમત સમજેં, ફુઝૂલ કામોં મેં, ઇધર ઉધર કી મજલિસોં મેં, ખરીદ વ ફરોખ્ત ઔર શોપિંગ મેં કીમતી વક્ત ઝાયેઅ ન કરેં, પાંચોં નમાઝોં કે બાજમાઅત હરમ મેં પઢને કા એહતેમામ કરેં, ઝિક્ર વ તિલાવત, નફલ નમાઝેં ઔર ઇબાદત કે લિયે ઇસસે બેહતર કૌનસી જગહ હો સકતી હે ? અગર કુછ નહીં કરતે તો હરમ મેં

બેઠકર બયતુલ્લાહ કો સિર્ફ દેખતે હી રહેં, રોઝાના બયતુલ્લાહ પર એક સો બીસ (૧૨૦) રહમતેં નાઝિલ હોતી હૈં, સાઠ તવાફ કરનેવાલોં પર, ચાલીસ નમાઝ પઢનેવાલોં પર ઔર બીસ રહમતેં બયતુલ્લાહ કો દેખનેવાલોં પર ઉતરતી હૈં. ઈન દિનોં મેં આપ તવાફ કી ખૂબ કસરત કરેં. ક્યૂં કે તવાફ એસી ઈબાદત હે જો હર જગહ મયસ્સર નહીં આ સકતી. ફિર ક્યા પતા આઈન્દા યહાં કી હાઝરી ઔર તવાફ કી સઆદત મુકદ્દર હે યા નહીં. ઈસ લિયે એક એક લમ્હે કી, એક એક મિનટ કી ખૂબ કદર કરેં, નફલી તવાફ અપને લિયે ભી કરેં, અપને મરહૂમીન કે લિયે ભી કરેં.

ઈસી તરહ આપ નફલી ઉમરહ ભી કર સકતે હૈં. ઈસકી શકલ યે હોગી કે આપ મક્કા સે બાહર જાકર એહરામ બાંધકર આવેં, મક્કા કે ચારોં તરફ હરમ કી હદ હે ઔર નિશાનાત લગે હુએ હૈં. મદીના કી તરફ તન્ઈમ હરમ કી હદ હે. તન્ઈમ મક્કા સે તીન મીલ પર હે. હુઝૂર ﷺ ને હઝરત આઈશા رضی اللہ عنہا કો ઉનકે ભાઈ અબ્દુર્રહમાન કે સાથ ઉમરહ કરને કે લિયે ભેજા થા તો

તન્ઓમ પર આઓ ઔર વહાં સે એહરામ બાંધકર ઉમરહ કિયા. મક્કાવાલે આમ તૌર સે યહીં સે એહરામ બાંધતે હૈં. યહાં હઝરત આઈશા رضی اللہ عنہا કે નામ સે મસ્જિદે આઈશા ભી બની હુઈ હે.

ઈસી તરહ મક્કા સે તાઈફ કી તરફ નવ મીલ કી મસાફત પર એક મકામ હે જેઅરાનહ, યે ભી હરમ કી હદ હે. હુઝૂર ﷺ ને તાઈફ કી તરફ સે આતે હુએ યહાં સે એહરામ બાંધકર ઉમરહ કિયા થા. હરમ સે બાહર મક્કા મેં દોનોં જગહ કે લિયે આસાની સે સવારિયાં મિલતી હૈં. તન્ઓમ સે એહરામ બાંધકર ઉમરહ કરેં તો ઈસકો ઉર્ફે આમ મેં છોટા ઉમરહ કેહતે હૈં, ઔર જેઅરાનહ સે એરહામ બાંધકર ઉમરહ કરેં તો ઈસે બડા ઉમરહ કેહતે હૈં. (ક્યૂં કે દૂર કી મસાફત પર જાકર એહરામ બાંધા હે)

બાઝ લોગ બાર બાર તન્ઓમ જાકર એહરામ બાંધતે હૈં, કભી રોઝાના ઔર કભી એક દિન મેં એક સે ઝિયાદા ઉમરે કર લેતે હૈં, કસરત સે ઉમરહ કરના મમનૂઅ તો નહીં બલ્કે મુસ્તહબ હે, લેકિન કસરત સે તવાફ કરના

કસરત સે ઉમરહ કરને સે અફઝલ હે, ઈસ લિયે કસરત તો તવાફ કી કરેં.

બાઝ લોગ હજ વ ઉમરહ કી સઅી કે અલાવા સફા વ મરવહ કી સઅી કરતે હે, ઈસમેં સવાબ સમજતે હૈં, યે ગલત હે, ઈસમેં કોઈ સવાબ નહીં, નફલી સઅી શરઅન સાબિત નહીં હે, બિલા ફાયદા જાનકો થકાના હે, હાં ! નફલી તવાફ સાબિત હે, તવાફ કસરત સે કરેં.

ઈસકે અલાવા દુઆઓં કા ખૂબ એહતેમામ કરેં. પૂરી ઉમ્મત કે લિયે અલ્લાહ તઆલા સે હિદાયત ઔર મસાઈલ કા હલ માંગેં ઔર અલ્લાહ કો મનવાએં. બડી ઊંચી જગહ પર આપ પહોંચે હૈં, ખૂબ અદબ સે ગિડગિડાકર અલ્લાહ સે માંગને કા એહતેમામ કરેં. આપ ઈન્શા અલ્લાહ નામુરાદ નહીં હોંગે.

મન્નત સે, સમાજત સે, અદબ સે માંગો
દરે કરીમ સે સાઈલ કો ક્યા નહીં મિલતા

મક્કા મેં નમાઝ કૈસી પઢેંગે ? કસર યા પૂરી

બાઝ લોગ હજ સે પેહલે મદીના મુનવ્વરા જાતે હૈં ઔર બાઝ હજ કે બાદ, તો ગોયા બાઝ કો હજ સે પેહલે

મક્કા મેં ઝિયાદા રેહને કા મૌકા મિલતા હે ઔર બાઝ કો હજ કે બાદ, અબ અગર મક્કા મેં પંદરહ રોઝ યા ઉસસે ઝિયાદા કયામ હો રહા હે તો આપ મુકીમ હોંગે આપ નમાઝ પૂરી પઢેંગે.

અગર પંદરહ રોઝ સે કમ કયામ હો રહા હે તો આપ મુસાફિર રહેંગે, યાની આપ કસર કરેંગે.

નોટ : - મિના વ મુઝદલિફા મક્કા કી હુદૂદ મેં દાખિલ હો ગએ. લિહાઝા પંદરહ દિન શુમાર કરને મેં મિના વ મુઝદલિફા ભી શામિલ હે, ઈસ તરહ અગર પંદરહ દિન બનતે હૈં તો આપ મુકીમ હૈં આપકો ચાર રકાત પઢની હે મક્કા મેં મિના વ મુઝદલિફા ઔર અરફાતમેં ભી, અગર પંદરહ દિન સે કમ હે તો આપકો કસર કરની હે મક્કામેં ભી મિના વ મુઝદલિફા ઔર અરફાતમેં ભી.

મસ્જિદે હરામ મેં નમાઝ પઢને મેં ખૂબ ધ્યાન રખેં કે કોઈ ઔરત આપકે દાએં બાએં ન ખડી હો જાએ, ક્યૂં કે વહાં ઔરતોં કા બહોત ઈખ્તિલાત હોતા હે. એક ઔરત કી વજહ સે તીન મર્દોં કી નમાઝ ખરાબ હો જાતી હે, ઔરત કે દાઈં તરફવાલે કી, બાઈં તરફવાલે કી, ઔરત

કે પીછે પઢનેવાલે કી, ઈન તીનોં કી નમાઝ ખરાબહો જાતી હે. હજ કે મોકે પર ખાસ તૌર પર મસ્જિદે હરામ મેં બહોત ખ્યાલ રખેં, મજમેઅ કી ભીડ કી વજહ સે અગરચે યે એહતેયાત બહોત મુશ્કિલ હોતી હે મગર ઈતના તો ઝરૂર ખ્યાલ રખેં કે અપને સે અગલી સફ મેં કોઈ ઔરત ન હો, ઔર દાએં બાએં લગકર ભી કોઈ ઔરત ન ખડી હો, અગર આપસે અગલી સફ મેં યા દાએં બાએં કોઈ ઔરત આકર ખડી હો જાએ તો આપ આગે બઢ જાએં. અલબત્તા મસ્જિદે નબ્વી મેં ઔરતોં કા બિલ્કુલ અલગ ઈન્તેઝામ હે. મસ્જિદે હરામ મેં તવાફ કી વજહ સે અલગ ઈન્તેઝામ હુકૂમત કે લિયે મુશ્કિલ હે.

હજ કે પાંચ દિન

આઠ ઝિલ હિજ્જા સે હજ કા વક્ત શુરૂ હોતા હે, ૮,૯,૧૦,૧૧ ઔર ૧૨ ઝિલ હિજ્જા ઈન પાંચ દિનોં મેં કુછ આ'માલ વ અરકાન આપકો કરને હેં, ઈસી કો હજ કેહતે હેં. આઠ ઝિલ હિજ્જા સે પેહલે યાની સાત ઝિલ હિજ્જા કો ઈશા કે બાદ સે હી તૈયારી કરલેં, ચૂંકે હાજી ઝિયાદા હોતે હેં તો મોઅલ્લિમ હઝરાત ઈશા કે બાદ સે

હી હાજિયોં કો મિના લેજાના શુરૂ કર દેતે હૈં, લિહાઝા તમામ ઝરૂરિયાત સે ફારિગ હોકર ગુસ્લ કરલેં ઔર એહરામ બાંધેં. જૈસે પેહલે બાંધા થા, એક ચાદર કા તેહબંદ બનાલેં ઔર એક ચાદર ઓઢલેં, ઔર જૈસે પેહલે સર ઢાંકકર દો રકાત પઢી થી અબ ભી પઢલેં, સલામ ફેરકર ચાદર સર સે હટાકર હજ કી નિય્યત કરલેં, ચાહે તો ૮/ તારીખ કો નિય્યત કરેં, નિય્યત ઇસ તરહ કરેં :

"اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اُرِیْدُ الْحَجَّ فَیَسِّرْهُ لِیْ وَتَقَبَّلْهُ مِنِّیْ"

"એ અલ્લાહ ! મૈં હજ કી નિય્યત કરતા હું તૂ ઇસકો મેરે લિયે આસાન ફરમા ઔર કબૂલ ફરમા."

નિય્યત કે સાથ હી તીન મરતબા ઝરા બુલંદ આવાઝ સે તલ્બિયહ પઢેં :

لَبَّیْكَ اَللّٰهُمَّ لَبَّیْكَ لَبَّیْكَ لَا شَرِیْكَ لَكَ لَبَّیْكَ اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِیْكَ لَكَ "

ઔર ઔરતેં આહિસ્તા તલ્બિયહ પઢેં, અબ આપકા એહરામ શુરૂ હો ગયા, અબ વો સારી પાબંદિયાં લગ ગઈ જો પેહલે બયાન કી ગઈ થીં.

(ઔર જિનકા હજ ઈફરાદ યા કિરાન હે ઉનકા એહરામ તો પેહલે સે બંધા હુવા હે.)

અબ આપ દસવીં યા ગ્યારહવીં તારીખ કો કુર્બાની કરકે સર કે બાલ મુંડવાએંગે તબ આપકા એહરામ ખત્મ હોગા, અબ આપકો પેહલે કી તરહ હર મોકે પર ચલતે ફિરતે, ઉઠતે બૈઠતે ખૂબ શૌક કે સાથ ઔર અલ્લાહ કી અઝમત વ મોહબ્બત કે સાથ લબ્બયક પઢતે રેહના હે, ઔર યે ખ્યાલ કરકે પઢના હે કે મૈં હઝરત ઈબ્રાહીમ عليه السلام કી પુકાર કા અલ્લાહ કો જવાબ દે રહા હૂં ઔર અલ્લાહ મેરી બાત સુન રહા હે.

હજ કા પેહલા દિન ૮/ ઝિલ હિજ્જા

અબ આપ મિના પહોંચ ગએ, આઠ તારીખ કો ઝોહર સે પેહલે તકરીબન તમામ હાજી મિના પહોંચ જાતે હૈં. વહાં પેહલે સે ખૈમે (ટેંટ) લગેહોતે હૈં. મોઅલ્લિમ કી બસ આપકો આપકે ખૈમે મેં પહોંચા દેગી. ઔર યે ખ્યાલ રખે કે બજાએ પરાવેટ સવારિયોં કે મોઅલ્લિમ કી બસ સે હી સફર કરેં. પૈદલ ભી સફર ન કરેં, વરના આપ અપને ખૈમોં કી તલાશ મેં ભટક જાએંગે.

ઈસકા ભી ખ્યાલ રખેં કે સામાન બહોત થોડા ઓર ઝરૂરત કા લેકર જાએં. મસલન એક જોડા એહરામ કી ચાદરેં, હવા કા તકિયા, લુંગી, પ્લાસ્ટીક કા મુસલ્લા, ચટાઈ, પર્દા કરને કે લિયે ચાદરેં, બ્રેડ, સત્તુ, ફ્રૂટ, ફરસાન, લોટા, સાબુન, કંકરી કી થેલી, ચપ્પલ રખને કી થેલી વગૈરા.

મિના જાને સે પેહલે મોઅલ્લિમ કી બસ કા નંબર ઓર મિના મેં આપકા ખૈમા કહાં હે પેહચાન કરલેં, ઓર અપના તઆરુફીકાર્ડ હર વકત સાથ રખેં, અપને ખૈમોં મેં પહોંચ કર ઈસ બાત કા પૂરા ધ્યાન રખેં કે બેપર્દગી બિલ્કુલ ન હો, ઈસ લિયે બીચ મેં પર્દા ડાલકર મસ્તૂરાત કો એક તરફ કરદેં ઓર મર્દ એક તરફ હો જાએં.

મિના મક્કા સે તીન મીલ કે ફાસ્લે પર દો તર્ફ પહાડોં કે દરમ્યાન બહોત બડા મૈદાન હે. મિના મેં આજ આપકો પાંચ નમાઝેં પઢની હે. ઝોહર, અસર, મગ્રિબ, ઈશા ઓર ૯/ ઝિલ હિજ્જા કી ફજર. યે પાંચ નમાઝેં અપને ખૈમોં મેં બાજમાઅત અદા કરેં, બસ ઓર કોઈ કામ આજ મિના મેં નહીં હે, બાકી વકત ઝિક્ર વ તિલાવત, તસ્બીહ વ દુઆ ઓર અલ્લાહ કી યાદ મેં ગુઝારેં.

હજ કા દૂસરા દિન ૯/ ઝિલ હિજ્જા

આજ હજ કા દૂસરા દિન હે. આજ સે અય્યામે તશ્રીક ભી શુરૂ હો ગએ, લિહાઝા ફજર કી નમાઝ કે બાદ ફૌરન મર્દ બુલંદ આવાઝ સે ઓર ઔરતેં આહિસ્ના સે તકબીરે તશ્રીક પઢે. તકબીરે તશ્રીક ૯/ ઝિલ હિજ્જા કી ફજર સે ૧૩/ ઝિલ હિજ્જા કી અસર તક હર ફર્ઝ નમાઝ કે બાદ પઢના વાજિબ હે, તકબીરે તશ્રીક યે હે :

"اَللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ اَكْبَرُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ اَللّٰهُ

اَكْبَرُ وَلِلّٰهِ الْحَمْدُ"

૯/ ઝિલ હિજ્જા કા દિન બડા હી અઝીમુશ્શાન દિન હે. આજ આપકો સૂરજ નિકલને કે બાદ મિના સે અરફાત કી તરફ રવાના હોના હે, અરફાત મિના સે ૬/ મીલ પર એક મૈદાન હે, યહાં ભી પેહલે સે ખૈમે લગે હોતે હૈં, વહાં પહોંચ કર અગર ઝરૂરત મહસૂસ હો તો ઝવાલ તક આરામ કરલેં, ફિર જબ ઝવાલ કા વક્ત કરીબ આએ તો બેહતર યે હે ગુસ્લ કરલેં, યાની સિર્ફ બદન પર પાની બહાલેં, બદન ન મલેં.

અરફાત મેં એક મસ્જિદ હે "મસ્જિદે નમિરહ" ઉસમેં ઈમામે હજ ઝોહર ઔર અસર એક સાથ પઢાતે હૈં, અગર પહોંચ સકેં તો આપભી ઈમામ કે સાથ ઝોહર ઔર અસર એક સાથ પઢેં, અગર આપ ઈમામ કે સાથ નમાઝ પઢતે હૈં, તો ઈસકા ખ્યાલ રખેં કે ઈમામ ઈસ ઝમાને મેં સૂબા નજદ સે આતા હે ઔર મુસાફિર રેહતા હે, ઈસ લિયે દોનોં નમાઝોં કો દો દો રકાત કરકે કસર કરાતા હે, આપભી અગર મુસાફિર હૈં યાની પંદરહ દિન સે કમ કયામ હે તો ઈમામ કે સાથ કસર પઢલેં, ઔર અગર આપ મુકીમ હૈં તો આપકો ચાર રકાત પઢની પડેગી. ઈમામ જબ ઝોહર કી દો રકાત પર સલામ ફેર દે તો આપ જલ્દી સે ખડે હોકર બગૈર કિરાઅત કે રુકૂઅ સજદે કે સાથ દો રકાત પઢકર સલામ ફેર દેં ઉસકે બાદ ઈમામ કે સાથ અસર કી નમાઝ મેં શરીક હો જાએં, ઔર જબ ઈમામ અસર દો રકાત પઢાકર સલામ ફેર દે તો આપ ખડે હોકર બાકી દો રકાત ઈસી તરહ પૂરી કરલેં.

બાઝ લોગ નાવાકિફિયત કી વજહ સે બાવજૂદ મુકીમ હોને કે ઈમામ કે સાથ સલામ ફેર દેતે હૈં, ઐસી સૂરત મેં

ઉનકી નમાઝ નહીં હોગી, ઉનકો અપની નમાઝ લૌટાના પડેગી. (ઈઝાહુલ મનાસિક)

મગર આજ કલ ભીડ બહોત ઝિયાદા હોતી હે, ભીડ મેં હો સકતા હે કે આપ અપના ખૈમા ભૂલ જાએં ઔર ભટક જાએં, ઈસ લિયે મુનાસિબ હે કે અપને ખૈમોં મેં જમાઅત કે સાથ ઝોહર કે વક્ત મેં ઝોહર ઔર અસર કે વક્ત મેં અસર કી નમાઝ પઢેં, યહાં દોનોં નમાઝેં એક સાથ ન પઢેં, ઈસકે બાદ ઝિક્ર વ દુઆ મેં લગ જાએં.

અરફાત કે યે ચંદ ઘંટે ઝોહર સે મગ્રિબ તક યે પૂરે હજ કા ખુલાસા હે ઔર નિચોડ હે, યે દુઆ કી કબૂલિયત ઔર મગ્ફિરત કા દિન હે, ઈસ દિન મેં અલ્લાહ તઆલા આસ્માને દુન્યા પર નુઝૂલ ફરમાતે હેં ઔર ફરિશ્તોં પર ફખ્ર કરતે હેં, લિહાઝા પૂરી તરહ અલ્લાહ કી તરફ મુતવજ્જે રહેં.

આજ કા ખાસ કામ દુઆ ઔર ઈસ્તિગ્ફાર હે. ગુરૂબ તક કિબ્લા રૂ ખડે ખડે જિતના ખડા રેહ સકતે હેં, ફિર બૈઠ કર, ફિર ખડે રેહ કર અલ્લાહ કે સામને ખૂબ દુઆએં કરેં, દુઆ કી કિતાબ પઢેં, ઈસ દિન મેં અપને માલિક કો

જિતના મન્વા સકતે હૈં મન્વાલેં, અપને લિયે, ઘરવાલોં કે લિયે, વાલિદૈન કે લિયે, રિશ્તેદારોં કે લિયે, મોહસિનીન કે લિયે, દોસ્ત વ અહબાબ કે લિયે, મર્હૂમીન કે લિયે, તમામ હાજિયોં કે લિયે ઔર પૂરી ઉમ્મત કે લિયે ખૂબ ગિડગિડાકર દુઆએં માંગેં, જિસ ઝબાન મેં માંગ સકતે હૈં માંગે. અરફાત કે મૈદાન મેં ઝવાલ સે ગુરૂબ તક કે વક્ત મેં થોડી દેર વુકૂફ કરના યાની ઠેહરના હજ કા બહોત બડા ફર્ઝ હૈ.

અરફાત કે મા'મૂલાત

અરફાત મેં ઝોહર કે બાદ યે ચાર અમલ કરેં :

(૧) ચોથા કલિમા : - સૌ (૧૦૦) મરતબા

"لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِيْ وَيُمِيْتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ"

(૨) બિસ્મિલ્લાહ કે સાથ સૂર-એ-ઇખ્લાસ : સૌ (૧૦૦) મરતબા

{ قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ۝ اَللّٰهُ الصَّمَدُ ۝ لَمْ يَلِدْ ۙ وَلَمْ يُوْلَدْ ۝ وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ ۝ }

(૩) દુરૂદે ઈબ્રાહીમ : - સૌ (૧૦૦) મરતબા આખિર મેં "વઅલયના મઅહુમ"

'' اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ وَعَلَيْنَا مَعَهُمْ ''

(૪) ઈસ્તિગ્ફાર:(૧૦૦) મરતબા જો આપકો યાદ હો

'' اَسْتَغْفِرُ اللّٰهَ رَبِّيْ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ وَّاَتُوْبُ اِلَيْهِ ''

ઈસકે સાથ કુર્આન કી તિલાવત, મુનાજાતે મકબૂલ, હિઝબુલ આ'ઝમ ભી પઢલેં. અરફા કે દિન હુઝૂર ﷺ સે દૂધ પીના સાબિત હે, લિહાઝા સુન્નત કી ઈત્તેબાઅ મેં આપભી અગર મયસ્સર હો તો દૂધ પી લેં યા કોઈ ઔર ચીઝ ખા પી લેં.

મુઝદલિફા કી તરફ રવાનગી

જબ સૂરજ ગુરૂબ હો જાએ તો મગ્રિબ કી નમાઝ પઢે બગૈર મુઝદલિફા કી તરફ રવાના હો જાએ, મગરિબ કી નમાઝ ન અરફાત મેં પઢેં ન રાસ્તે મેં બલ્કે મુઝદલિફા પહોંચકર ઈશા કે વક્ત મેં મગરિબ ઔર ઈશા એક સાથ પઢેં, એક અઝાન ઔર એક ઈકામત કે સાથ પઢેં, યાની અઝાન કે બાદ તકબીર કેહકર મગરિબ કી નમાઝ પઢે ફિર ફર્ઝ પઢકર ફૌરન ઈશા કી નમાઝ કી જમાઅત કરેં બગૈર તકબીર કે, ઈસકે બાદ મગરિબ કી સુન્નતેં ફિર ઈશા કી સુન્નતેં ઔર વિત્ર પઢેં.

મુઝદલિફા અરફાત સે ૩/ મીલ પર એક મૈદાન હે, યહાં ખૈમે નહીં લગે હોતે હૈં, યે રાત આપકો મુઝદલિફા મેં ગુઝારની હે, યે રાત શબે કદ્ર સે અફઝલ ઔર ઝિયાદા કાબિલે કદ્ર હે.

રિવાયતોં મેં હે કે હજજતુલ વિદાઅ મેં રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને અરફાત મેં ઉમ્મત કે લિયે બહોત કુછ માંગા થા, સિવાએ એક દુઆ કે અલ્લાહ ને સારી દુઆએં કબૂલ ફરમાલી થીં, લેકિન મુઝદલિફા મેં આપને ખૂબ

ગિડગિડાકર અલ્લાહ સે દુઆએં કી ઔર ઉસી દુઆ કો ફિર માંગા તો યહાં પર અલ્લાહ ને વો દુઆ ભી કબૂલ કરલી ઔર આપ ઉમ્મત કે અંજામ સે બહોત હી ખુશ ઔર મુતમઈન હો ગએ ઔર શયતાન કો આપને દેખા કે બહોત હી વાવેલા કર રહા હે ઔર અપને સર પર મિટ્ટી ડાલ રહા હે.

લિહાઝા ઈસ રાત કી ભી કદર કરના હે, આમ તૌર સે ઐસા હોતા હે કે અરફાત સે થકેહારે આએ ઔર યહાં ગેહરી નીંદ સો ગએ ઔર પૂરી રાત સોને મેં ગુઝર ગઈ, ઐસા ન હો, ઈસકા ખ્યાલ રખેં. અગર થકન બહોત ઝિયાદા હો તો મગરિબ વ ઈશા પઢકર થોડી દુઆ કરકે કુછ ઘંટે આરામ કરેં ઔર સુબ્હ સાદિક સે પેહલે ઉઠકર ઝિક્ર વ દુઆ મેં મસરૂફ રહેં. ફજર કી નમાઝ અવ્વલ વક્ત મેં પઢલેં, ઈસકે બાદ સૂરજ નિકલને કે કરીબ તક ફિર ઝિક્ર વ દુઆ મેં મશગૂલ હો જાએં.

ફજર કે બાદ સે સૂરજ નિકલને કે કરીબ તક થોડી દેર મુઝદલિફા મેં ઠેહરના યે હજ કા વાજિબ હે, લિહાઝા ફજર સે પેહલે હરગિઝ મુઝદલિફા સે ન નિકલેં, વરના

વાજિબ છૂટ જાએગા ઓર દમ દેના પડેગા. ઓર યે બાત ભી યાદ રખેં કે મુઝદલિફા સે ફી હાજી(હર હાજી અપને લિયે) સત્તર કંકરિયાં ભી ચુનલેં.

હજ કા તીસરા દિન ૧૦/ ઝિલ હિજ્જા

જબ મુઝદલિફા મેં સૂરજ નિકલને કા વક્ત કરીબ હો જાએ તો વહાં સે મિના કી તરફ રવાના હો જાએ. આજ ૧૦/ ઝિલ હિજ્જા યાની કુર્બાની કા દિન હે, હજ કી મશ્ગૂલી કી વજહ સે ઈદ કી નમાઝ અલ્લાહ ને હાજિયોં સે માફ કરદી હે. આજ આપકો ચાર કામ કરને હૈં ઓર બહોત આસાન હૈં.

(૧) રમી(૨) કુર્બાની(૩) હલક (૪) તવાફે ઝિયારત

પેહલે તીન મેં તરતીબ વાજિબ હે, તવાફે ઝિયારત દસ કી સુબહ સે બારહ કી મગરિબ તક કભી ભી કર સકતે હૈં. દસ કી સુબહ કો મુઝદલિફા સે સીધે જાકર અગર તવાફે ઝિયારત કરલેં ફિર આકર ઈત્મીનાન સે બડે શયતાન કો કંકરિયાં મારેં તો ભી સહીહ હે. બલ્કે ઝઈફ કમઝોર ઓર મસ્તૂરાત સાથ હોં તો ઈસમેં આસાની રેહતી હે, ક્યૂં કે મતાફ મેં ઝિયાદા ભીડ નહીં રેહતી,

ઔર અગર તવાફે ઝિયારત બાદ મેં કરના ચાહેં તો ભી કોઈ હરજ નહીં.

બહરહાલ આજ મિના મેં સબસે પેહલે બડે શયતાન કો સાત કંકરિયાં મારની હે. મિના મેં તીન જગહોં પર લમ્બે સુતૂન બને હુએ હૈં ઉનકો જમરાત કેહતે હૈં. પેહલા જમરા મસ્જિદે ખેફ કે કરીબ હે, જિસકો જમર-એ-ઊલા કેહતે હૈં. દૂસરા ઉસસે આગે હે ઉસકો જમર-એ-વુસ્તા યાની દરમ્યાની જમરા કેહતે હૈં. તીસરા બિલ્કુલ મિના કે અખીર મેં હે જિસકો જમર-એ-ઉકબા યાની બડા જમરા કેહતે હૈં.

પેહલે બડે શયતાન કો સાત કંકરિયાં મારના હે, ઈસકા અફઝલ વકત સૂરજ નિકલને કે બાદ સે ઝવાલ તક હે, મગર ઈસકે બાદ ભી માર સકતે હૈં. ઈસમેં જલ્દબાઝી બિલ્કુલ ન કરેં, જિસ વકત સહૂલત ઔર આસાની હો ઉસ વકત મારેં, વકત સુબ્હ સાદિક તક રેહતા હે, આમ તૌર પર હાદસાત ઈસી મોકે પર હોતે હૈં, ઈસ લિયે ઈત્મીનાન સે કામ કરેં.

દૂસરે ઔર તીસરે દિન તીનોં શયતાન કો કંકરિયાં

મારના હે, ઔર વક્ત ઝવાલ કે બાદ સે સુબ્હ સાદિક તક હે.

યે બાત ભી યાદ રખેં કે શયતાન કો કંકરિયાં ઊપર કે હિસ્સે મેં જાકર મારેં, ઇસ મે ઝિયાદા સહૂલત હે. ઔર અભી તક જો આપ લબ્બયક પઢ રહે થે બડે શયતાન પર પેહલી કંકરી કે સાથ હી લબ્બયક બંદ કરદેં.

દસ તારીખ કા પેહલા કામ

તો દસ તારીખ કા પેહલા કામ બડે શયતાન કો સાત કંકરિયાં મારના હે, કંકરી શહાદત કી ઉંગલી ઔર અંગૂઠે સે પકડેં ઔર હર કંકરી કે સાથ યે દુઆ પઢતે જાએં :

''بِسْمِ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَكْبَرُ رَغْمًا لِلشَّيْطَانِ

وَرِضًى لِلرَّحْمٰنِ''

મૈં કંકરી મારતા હૂં શયતાન કો ઝલીલ કરને ઔર રહમાન કો રાઝી કરને કે લિયે.

અગર પૂરી દુઆ યાદ ન હો તો સિર્ફ "બિસ્મિલ્લાહિ અલ્લાહુ અકબર" કહે, યા અપની ઝબાન મેં કહેં "શયતાન કો ઝલીલ કરને ઔર રહમાન કો રાઝી કરને કે લિયે." યે બાત ઝહેન મેં રખેં કે કંકરી સુતૂન કો હી લગે યે

ઝરૂરી નહીં, બલ્કે સુતૂન કે અતરાફ મેં બને હુએ દાયરે મેં ભી ગિર જાએ તો વાજિબ અદા હો જાએગા. યે બાત ભી સમજલેં કે કંકરિયાં ક્યૂં મારી જાતી હે ?

હઝરત ઈબ્રાહીમ ﷺ જબ અપને બેટે ઈસ્માઈલ કો ઝબહ કરને ચલે તો સબસે પેહલે શયતાન પેહલે જમરે કે પાસ મિલા ઔર ઈરાદે સે રોકના ચાહા, હઝરત ઈબ્રાહીમ ﷺ ને સાત કંકરિયાં મારીં તો વો ઝમીન મેં ધંસ ગયા, આગે બઢકર ફિર દૂસરે જમરે કે પાસ નઝર આયા, યહાં ભી સાત કંકરિયાં મારીં વો ઝમીન મેં ધંસ ગયા, ફિર છોટે જમરે કી જગહ નઝર આયા, યહાં ભી સાત કંકરિયાં મારીં ઔર વો ઝમીન મેં ધંસ ગયા.

અલ્લાહ તઆલા કો અપને બંદે ઈબ્રાહીમ ﷺ કા ઈખ્લાસ ઔર આશિકાના અમલ પસંદ આ ગયા, તો કયામત તક હાજિયોં કો હુકમ દે દિયા કે તુમ ભી ઈન જગહોં પર કંકરિયાં મારો.

રમી મેં નાઈબ બનાના કબ જાઈઝ હે ?

કોઈ એસા બીમાર હે ઔર કમઝોર યા બુઢા ઔર અપાહિજ હે જો જમરાત પર પહોંચકર રમી કી તાકત

નહીં રખતા તો ઉસકી તરફ સે દૂસરે કો નાઈબ બનાના જાઈઝ યાની ઉસકી કંકરી દૂસરા માર સકતા હે, વો દૂસરા આદમી પેહલે અપની કંકરી મારે ફિર ઉસકી મારે, લેકિન અગર ઔરત તંદુરસ્ત હે સિર્ફ ભીડ સે ઘબરા કર યા પૈદલ ચલને કી થકાન કી વજહ સે દૂસરે કો નાઈબ બનાદે તો જાઈઝ નહીં હે બલ્કે ઉસકો ખુદ મારની પડેગી, યા કોઈ મર્દ મહઝ ભીડ યા થકાન કી વજહ સે દૂસરે કો નાઈબ બનાદે તો જાઈઝ નહીં હે, અગર ઐસા કિયા તો રમી ન હોગી ઔર દમ વાજિબ હોગા. (ઈઝાહુલ મનાસિક)

૧૦/ ઝિલ હિજ્જા કા દૂસરા કામ

કુર્બાની કરના હે. આપકા હજ તમત્તુઅ હે તો આપ પર કુર્બાની વાજિબ હે (ઈસી તરહ કિરાન કરનેવાલોં પર ભી વાજિબ હે, અલબત્તા ઈફરાદ કરનેવાલોં પર વાજિબ નહીં મુસ્તહબ હે, કરલેં તો અચ્છા હે ન કરેં તો કોઈ હરજ નહીં) યે કુર્બાની હજ કે શુક્રાને કી હે, ઈસકે અલાવા આપ પર જો સાલાના કુર્બાની હે, વો તો બાકી હે વો ભી કરના હે, હાં ! વો કુર્બાની આપ અપને વતન મેં ભી કરવા સકતે હૈં.

બહરહાલ ૧૦/ તારીખ કો રમી સે ફારિગ હોકર

બેહતર તો યે હે કે ખુદ કુર્બાનગાહ પર જાકર અપને હાથ સે અપની પસંદ કા જાનવર વુસ્અત કે મુતાબિક ખરીદકર કુર્બાની કરેં, અગર ખુદ નહીં જા સકતે તો કિસી ખાસ આદમી કો વકત મુતઅય્યન કરકે વકીલ બના દેં. વકત ઈસ લિયે મુતઅય્યન કરના હે તાકે આપ સર મુંડવા સકેં. ક્યૂં કે કુર્બાની સે પેહલે સર નહીં મુંડવા સકતે.

હુકૂમત કી તરફ સે જો કુર્બાની કે હિસ્સે લિયે જાતે હૈં, યા ઓર કોઈ પ્રાઈવેટ કુર્બાની કા જો નઝ્મ રેહતા હે તો વહાં પર ભી આપ કુર્બાની કર સકતે હૈં, મગર વકત મુતઅય્યન કરને મેં આપ હોશિયાર રહેં. જો વકત આપકી કુર્બાની કા વો લોગ બતાએં તો એહતિયાતન ઉસસે દો ઘંટા લેટ હી અપના હલક કરવાએં.

૧૦/ ઝિલ હિજ્જા કા તીસરા કામ

કુર્બાની કે બાદ અપને સર કે બાલ મુંડવાલેં ઓર ઓરતેં અપને બાલોં કે અખીર હિસ્સે સે સિર્ફ એક ઉંગલ કરીબ દેઢ ઈંચ બાલ કાટેં, યે હલક હજ કે વાજિબાત મેં સે હે.

૧૦/ ઝિલ હિજ્જા કો જબ આપને શયતાન કો કંકરિયાં મારલી, કુર્બાની ભી કરલી ઓર સર ભી મુંડવા

લિયા તો આપકા એહરામ ખત્મ હો ગયા, અબ આપ સિલે હુએ કપડે પહેન સકતે હૈં ઔર વો સબ ચીઝેં હલાલ હૈં જો એહરામ કી વજહ સે હરામ થીં. મગર એક પાબંદી અભી બાકી હે કે બીવી અભી હલાલ નહીં હુઈ, જબ તવાફે ઝિયારત કર લેંગે તો બીવી ભી હલાલ હો જાએગી.

૧૦/ ઝિલ હિજ્જા કા ચોથા કામ

યે બાત ઝહેન મેં રખે કે રમી, કુર્બાની ઔર હલક તીનોં મેં તરતીબ વાજિબ હે. પેહલે રમી કરના હે ઉસકે બાદ કુર્બાની ફિર હજામત. અગર તરતીબ ઉલટદી તો દમ વાજિબ હોગા.

અચ્છા ! જબ તીનોં કામ હો ગએ તો આજ કા ચોથા કામ હે તવાફે ઝિયારત, યે હજ કા ફર્ઝ હે, મક્કા જાકર તવાફે ઝિયારત કરલેં, યે તવાફ ભી ઐસા હે જૈસા ઉમરહ કા તવાફ આપને કિયા થા કે હજરે અસ્વદ કે ઇસ્તેલામ સે તવાફ શુરૂ હોગા, સાત ચક્કર હોંગે. હાં ! યે તવાફ ચૂંકે આમ તૌર પર અપને કપડોં મેં હોતા હે, ક્યૂં કે હાજી કુર્બાની કરકે હલક કરવા લેતા હે ઔર એહરામ ઉતાર લેતા હે, તો ઇસમેં ઇઝતેબાઅ ન હોગા, લેકિન અગર

કુર્બાની કરકે આપને હલક નહીં કિયા ઔર એહરામ મેં હી આકર તવાફે ઝિયારત કરતે હૈં, યા રમી ઔર કુર્બાની સે પેહલે તવાફે ઝિયારત કરતે હૈં તો તવાફ કે પેહલે તીન ચક્કરોં મેં રમલ હોગા યાની કાંધે હિલાતે હુએ અકડતે હુએ ચલેંગે ઔર સાતોં ચક્કરોં મેં ઈઝતેબાઅ હોગા યાની દાહની બગલ સે એહરામ કી ચાદર નિકાલકર બાએં કાંધે પર ડાલેંગે.

અગર એકહી દિન મેં ચારોં કામ ન હો સકે તો કોઈ હરજ નહીં હે, રમી કરલેં ફિર કુર્બાની ઔર હલક. તવાફે ઝિયારત દૂસરે દિન કરેં, અગર ઈતના ભી ન હો સકે તો સિર્ફ રમી આજ કરલેં, દૂસરે દિન કુર્બાની, હલક ઔર તવાફે ઝિયારત કરલેં.

તવાફે ઝિયારત કે બાદ સઅી

યે બાત ઝહેન મેં રખે કે ઉમરહવાલે તવાફ કે બાદ જો સઅી હે યે ઉમરહ કી સઅી હે. ઔર તવાફે ઝિયારત કે બાદ જો સઅી હે યે હજ કી સઅી હે. ઔર નફલી તવાફ જિતને ભી આપ કરેંગે ઉસમેં સઅી કી ઝરૂરત નહીં હે. હાં ! નફલી ઉમરહ કરેંગે તો તવાફ કે બાદ સઅી હોગી.

અબ સઅી કરને મેં યે બાત ધ્યાન મેં રખેં કે ઈફરાદ, કિરાન ઔર તમત્તુઅ વાલે તીનોં તરહ કે હાજિયોં ને મક્કા મેં આતે હી તવાફ કિયા થા, તો ઈફરાદવાલે કા તો યે તવાફ તવાફે કુદૂમ થા ઔર કિરાન ઔર તમત્તુઅવાલોં કા યે ઉમરહ કા થા, ઈન દોનોં ને ઉસ તવાફ કે બાદ સઅી ભી કી થી, તો યે ઉમરહ કી સઅી થી, અબ તવાફે ઝિયારત કરને કે બાદ તમત્તુઅ ઔર કિરાનવાલોં કો હજ કી સઅી કરના ઝરૂરી હે, લિહાઝા યે દોનોં તવાફે ઝિયારત કે બાદ સઅી ભી કરેંગે. ઔર ઈફરાદવાલે ને અગર તવાફે કુદૂમ કે સાથ સઅી ભી કી થી તો ઉસકો તવાફે ઝિયારત કે બાદ સઅી કરને કી ઝરૂરત નહીં ઉસકી પેહલી સઅી હજ કી સઅી હો જાએગી. ઔર એસી સૂરત કિરાન કે લિયે ભી હે કે અગર કિરાનવાલે ને ઉમરહ કા તવાફ વ સઅી કરને કે બાદ જબ તવાફે કુદૂમ કિયા તો ઉસકે સાથ અગર ઉસને સઅી કરલી હે તો કિરાનવાલે કો ભી તવાફે ઝિયારત કે બાદ સઅી કરને કી ઝરૂરત નહીં હે, ઔર કિરાનવાલે કે લિયે યે અફઝલ હે.

ઈસી તરહ તમત્તુઅવાલા ભી અગર હજ કી સઅી

પેહલે કરના ચાહે તો ૮/ ઝિલ હિજ્જા કો જબ હજ કા એહરામ બાંધે તો ઉસ વક્ત બયતુલ્લાહ કા તવાફ કરકે સઅી ભી કરલે તો યે સઅી હજ કી હો જાએગી. અબ ઇસકો તવાફે ઝિયારત કે બાદ સઅી કી ઝરૂરત નહીં હે, મગર તમત્તુઅવાલે કે લિયે સઅી બાદ મેં બેહતર હે.

નોટ : - તવાફે કુદૂમ સુન્નત હે ઇફરાદ ઔર કિરાનવાલે કે લિયે, કિરાનવાલા ઉમરહ કા તવાફ વ સઅી કરકે તવાફે કુદૂમ કરેગા, તમત્તુઅવાલે પર તવાફે કુદૂમ નહીં હે.

બહરહાલ આપકા હજ તમત્તુઅ હે તો આપકો તવાફે ઝિયારત કે બાદ સઅી કરની હે ચાહે પેહલે કરેં યા બાદ મેં, મગર બાદ મેં બેહતર હે.

તવાફે ઝિયારત હજ કા ફર્ઝ હે, અગર કિસી ને તવાફે ઝિયારત નહીં કિયા ઔર ચલા ગયા તો જબ તક દો બારહ મક્કા આકર તવાફે ઝિયારત ન કરે ઉસકી બીવી ઉસ પર હરામ રહેગી ચાહે સાલહા સાલ ગુઝર જાએં, તવાફે ઝિયારત ૧૨/ કી મગરિબ તક કર લેના હે, અગર બહોત ઝિયાદા ભીડ હો ઔર આપકે સાથ ઝઈફ લોગ યા

મસ્તૂરાત હોં તો સિર્ફ તવાફ ભી કર સકતે હૈં સઈ બાદ મેં કરલેં.

અગર હજ કે દૌરાન ઔરત કો નાપાકી કી હાલત પેશ આ જાએ તો વો હજ કે તમામ ઉમૂર અદા કરે સિર્ફ તવાફે ઝિયારત ઉસ વકત તક ન કરે જબ તક પાક ન હો જાએ, ન હરમ મેં દાખિલ હો, ઈસ તાખીર સે ઉસ પર દમ વાજિબ ન હોગા, ન ગુનાહ હોગા, અલબત્તા પાક હોને કે બાદ ફિર તાખીર ન કરના ચાહિયે.

હજ કા ચોથા દિન ૧૧/ ઝિલ હિજ્જા

આજ આપકો ઝિયાદા કામ નહીં કરના હે, અગર દસ તારીખ કો કુર્બાની ઔર તવાફે ઝિયારત નહીં કિયા થા તો ઈસકો આજ કરલેં, અગર કર લિયા થા તો ઠીક હે. આજ કા કામ તીનોં શયતાન કો સાત સાત કંકરિયાં મારના હે. વક્ત ઝવાલ કે બાદ સે સુબ્હ સાદિક તક રેહતા હે, લિહાઝા ઈસમેં જલ્દબાઝી ન કરેં. પેહલે છોટે શયતાન કો સાત કંકરિયાં મારેં, હર કંકરી કે સાથ દુઆ ભી પઢતે જાએં જો પેહલે બતાઈ ગઈ. ફિર મજમઅ સે થોડા બહોત હટકર કિબ્લા રૂ હાથ ઉઠાકર દુઆ કરેં. ફિર દરમ્યાની

શયતાન કો ઈસી તરહ સાત કંકરિયાં મારેં ઔર થોડા દૂર હટકર દુઆ કરેં. ફિર બડે શયતાન કો ભી ઈસી તરહ સાત કંકરિયાં મારેં ઔર યહાં દુઆ ન કરેં, ઈસકે બાદ રાત મિના મેં હી ગુઝારેં નમાઝોં ઔર દુઆઓં કે એહતેમામ કે સાથ.

હજ કા પાંચવાં દિન ૧૨/ ઝિલ હિજ્જા

અગર કિસી વજહ સે ૧૦/ ઔર ૧૧/ કો આપ કુર્બાની ઔર તવાફે ઝિયારત નહીં કર સકે થે તો આજ ઈસસે ફારિગ હો જાએં. આજ મગરિબ તક કિસી હાલત મેં તવાફે ઝિયારત કર લેના હે. અગર આજ મગરિબ તક નહીં કર સકે તો દમ દેના પડેગા ઔર તવાફે ઝિયારત તો કરના હી હે, ઔર અગર મગરિબ સે પેહલે આપને તવાફે ઝિયારત શુરૂ તો કર દિયા મગર પૂરા નહીં કર સકે તો ઈસ સૂરત મેં મગરિબ સે પેહલે આપકે ચાર યા ઉસસે ઝિયાદા ચક્કર હુએ હૈં મસલન : પાંચ ચક્કર હુએ દો બાકી રેહ ગએ, તો દો સદક-એ-ફિત્ર પોને દો કિલો ગેહૂં કે હિસાબ સે દેના પડેગા, ઔર અગર ચાર સે કમ ચક્કર હુએ મસલન : દો યા તીન, તો ઈસ સૂરત મેં તવાફ તો

મગરિબ કે બાદ પૂરા કરલેં ઔર દમ દેના પડેગા. ઈસકે બાદ આજ ભી આપકો તીનોં શયતાનોં કો સાત સાત કંકરિયાં મારના હે બિલ્કુલ ઈસી તરહ જૈસે કલ માર ચુકે હો, હર કંકરી કે સાથ દુઆ ભી પઢની હે, પેહલે ઔર દૂસરે શયતાન કો માર કર મજમઅ સે હટકર થોડી દેર દુઆ કરની હે, તીસરે શયતાન કો કંકરી માર કર દુઆ નહીં કરની હે.

આજ ભી રમી કા વકત ઝવાલ સે સુબ્હ સાદિક તક હે, લિહાઝા જલ્દબાઝી ન કરેં, રાત મેં ભી માર સકતે હૈં, આજ કી રમી કરને કે બાદ અગર આપ મક્કા મુકર્રમા જાના ચાહેં તો જા સકતે હૈં.

મગર યે બાત યાદ રખેં અગર ૧૨/ તારીખ કો મક્કા જાના હે તો મગરિબ તક યા ઈશા કે બાદ નિકલ જાએં, અગર રમી મેં તાખીર હો ગઈ ઔર મિના મેં સુબ્હ સાદિક હો ગઈ તો અબ તેરહવીં કી રમી વાજિબ હો ગઈ, અબ બગૈર રમી કે નહીં જા સકતે. અલબત્તા તેરહ કી રમી ઝવાલ સે પેહલે ભી કર સકતે હૈં, મગર બેહતર શક્લ આપ યે અપનાએં કે ઈત્મીનાન સે અરકાન અદા

કરેં ઔર તેરહવીં કો ભી કંકરિયાં માર કર હી મક્કા જાએં, તો એક સુન્નત ભી અદા હો જાએગી ઔર જલ્દબાઝી ઔર ભાગદૌડ ભી નહીં કરની પડેગી.

રમી કી ફઝીલત

રમી કી બડી ફઝીલત હે, હર કંકરી પર અલ્લાહ તઆલા એક મોહલિક, ભારી ગુનાહ માફ કરતા હે, જો આદમી કો હલાક કરને કે લિયે કાફી હોતા હે.

તવાફે વિદાઅ

અબ માશા અલ્લાહ આપકા હજ અલ્લાહ ને પૂરા કર દિયા. અબ આપ પર કોઈ ખાસ કામ બાકી નહીં રહા, સિર્ફ એક કામ રેહ ગયા વો યે કે જબ આપ મક્કા સે રૂખ્સત હોંગે તો આપકો રૂખ્સતી તવાફ કરના હે, જિસકો તવાફે વિદાઅ કેહતે હૈં.વો ભી સિર્ફ તવાફ હે, ઈસમેં સઅી નહીં હે. ઔર ઈસમેં ભી યે સહૂલત હે કે બિલ્કુલ નિકલતે વકત અગર મોકા નહીં મિલ સકા તો કોઈ હરજ નહીં હે, હજ કે બાદ મક્કા મેં જિતને દિન આપ રહેંગે તો ઉસમેં આપ નફલી તવાફ કરેંગે હી, તો જો આખરી તવાફ આપને

કિયા હે વો રૂખ્સતી તવાફ સમજા જાએગા, લેકિન અગર આપકો પતા હે કે કિતને બજે નિકલના હે ઔર મોકા હે તો આખરી તવાફ ધ્યાન કે સાથ ઝરૂર કરલેં.

અબ આપકો જો દિન મક્કા મેં રેહને કે લિયે મિલ જાએં ઉસકો ગનીમત સમજેં ઔર અલ્લાહ કા શુક્ર અદા કરેં કે ઉસને આપકો યે સઆદત નસીબ કી હે, દિન રાત મેં જિતને હો સકે નફલી તવાફ કરેં, નફલી ઉમરહ કરેં, અપને લિયે, અપને વાલિદૈન કે લિયે, મોહસિનીન કે લિયે, રિશ્તેદારોં કે લિયે, પૂરી ઉમ્મત કે લિયે ખૂબ દુઆએં ભી કરેં, કઅ્બા કે સામને નફલી નમાઝેં પઢેં, બડી મુબારક જગહ હે, જહાં અંબિયા કે કદમ પડે હેં, નબીયોં કે સરદાર કે કદમ પડે હેં, અલ્લાહવાલોં કે કદમ પડે હેં, હજરે અસ્વદ જન્નત કા પત્થર હે ઉસકો બોસા દેં, મુલતઝિમ સે ચિમટકર રો રોકર દુઆએં કરેં, હતીમ જો ખાન-એ-કઅબા કા હિસ્સા હે ઉસમેં નમાઝ પઢેં, મોહબ્બત વ અઝમત સે અલ્લાહ કે ઘર કો સિર્ફ દેખતે હી રહેં, ક્યા પતા ઈન મુબારક જગહોં પર હાઝરી કી સઆદત મયસ્સર આતી હે યા નહીં, કિતને લોગ ઉમ્મીદેં

લેકર દુન્યા સે ચલે ગએ ઔર મોકા નહીં મિલ સકા ઔર અલ્લાહ ને આપકો સુનેહરી મોકા દિયા હે, ઇસ લિયે ઇસકો ખૂબ ગનીમત સમજેં ઔર અલ્લાહ કી રહમતોં ઔર ઉસકી નેઅમતોં કો જિતના લૂટ સકેં લૂટેં.

મઝે લૂટો કલીમ અબ બન પડી હે
બડી ઊંચી જગહ કિસ્મત લડી હે

નકશ-એ-હજ વ ઉમરહ

ઝેલ મેં એક નકશા પેશ કિયા જાતા હે, જિસમેં ઉમરહ ઔર હજ કે કામોં કી નિશાનદિહી કે સાથ ઇસકી વઝાહત હે કે ઉમરહ ઔર હજ મેં ફરાઇઝ કિતને હૈં ઔર વાજિબાત કિતને હૈં.

ઉમરહ કા નકશા

ઉમરહ મેં ચાર કામ કરના હે : ૨/ ફર્ઝ ઔર ૨/ વાજિબ.

૧	નિય્યત ઔર તલ્બિયહ કે સાથ એહરામ	ફર્ઝ
૨	રમલ ઔર ઇઝતિબાઅ કે સાથ તવાફ	ફર્ઝ
૩	સફા ઔર મરવહ કે દરમ્યાન સઅી	વાજિબ
૪	સર મુંડવાના યા કતરવાના	વાજિબ

હજ મેં પાંચ દિનોં મેં ૯/ કામ કરને હૈં : ૩/ ફર્ઝ ઔર ૬/ વાજિબ

હજ કે તીન ફર્ઝ યે હૈં :

(૧) નિય્યત તલ્બિયહ કે સાથ એહરામ (૨)૯/ ઝિલ હિજ્જા કો ઝવાલ સે ગુરૂબ તક થોડી દેર અરફાત મેં વુકૂફ (ઠહરના) (૩) તવાફે ઝિયારત

હજ કે છે વાજિબ યે હૈં :

(૧) મુઝદલિફા મેં વુકૂફ (૨) સફા વ મરવહ કે દરમ્યાન સઅી (૩)શયતાનોં કો કંકરિયાં મારના (૪)કુર્બાની કરના (૫)સર કે બાલ મુંડવાના યા કતરવાના(૬)તવાફે વિદાઅ

હજ કા નકશા

હજ કા પેહલા દિન ૮/ ઝિલ હિજ્જા	એહરામ બાંધકર મિના પહોંચના હે. મિના મેં ઝોહર, અહર, મગરિબ, ઈશા ઔર ૯/ કી ફજર.	ફર્ઝ
હજ કા દૂસરા દિન ૯/ ઝિલ હિજ્જા	આજ સૂરજ નિકલને કે બાદ અરફાત મેં જાકર ઠેહરના હે. ઈશા કે વક્ત મેં મગરિબ વ ઈશા એક સાથ મુઝદલિફા મેં પઢના.	ફર્ઝ

હજ કા તીસરા દિન ૧૦/ ઝિલ હિજ્જા	આજ ફજર સે સૂરજ નિકલને તક થોડી દેર મુઝદલિફા મેં ઠેહરના હે,ફિર મિના મેં જાકર બડે શયતાન કો સાત કંકરિયાં મારના હે, ફિર કુર્બાની કરના હે. ફિર સારે સર કે બાલ મુંડવાના હે યા કતરવાના. ફિર તવાફે ઝિયારત કરના હે. ઈસ તવાફ કે સાથ સઅી ભી કરના હે.	વાજિબ વાજિબ વાજિબ વાજિબ વાજિબ ફર્ઝ
હજ કા ચોથા દિન ૧૧/ ઝિલ હિજ્જા	તીનોં જમરાત કી રમી કરના હે, કુર્બાની, હલક ઔર તવાફે ઝિયારત અગર દસ કો ન કિયા હો.	વાજિબ
હજ કા પાંચવાં દિન ૧૨/ ઝિલ હિજ્જા	આજભી તીનોં જમરાત કી રમી કરના હે, કુર્બાની, હલક ઔર તવાફે ઝિયારત અગર પેહલે દો દિન ન હુવા હો તો.	વાજિબ

ઝિયારતે મદીના મુનવ્વરા

હજ કે બાદ સબસે અફઝલ ઔર સબસે બડી સઆદત સય્યિદુલ અંબિયા રહમતુલ્લિલ આલમીન તાજદારે મદીના રસૂલે મકબૂલ ﷺ કે રોઝ-એ-અકદસ કી ઝિયારત હે. રસૂલુલ્લાહ ﷺ કી અઝમત વ મોહબ્બત વો ચીઝ હે જિસકે બગૈર ઈમાન હી મુકમ્મલ નહીં હોતા, ઈસકા તકાઝા ઈમાનવાલે કો ફિતરી તૌર પર ભી હોના ચાહિયે કે દિયારે અકદસ મેં પહોંચને કે બાદ રોઝ-એ-અકદસ કી ઝિયારત કે બગૈર વાપસ ન હો. ઔર ઈસ પર મઝીદ યે કે રોઝ-એ-અકદસ કે સામને હાઝરી ઔર સામને હાઝિર હોકર દુરૂદ વ સલામ કે વો અઝીમુશ્શાન ઈન્આમાત ઔર સમરાત વ બરકાત જો દૂર સે દુરૂદ વ સલામ પઢને સે હાસિલ નહીં હો સકતે.

રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા : "જિસને હજ કિયા ફિર મેરી કબ્ર કી ઝિયારત મેરી વફાત કે બાદ કી તો ગોયા ઉસને મેરી ઝિંદગી મેં મેરી ઝિયારત કી." (મિરકાત)

એક હદીસ મેં ઈરશાદે નબ્વી હે : "જિસને મેરી કબ્ર કી ઝિયારત કી ઉસકે વાસ્તે મેરી શફાઅત વાજિબ

હોગી.'' (ઝુબ્દહ)

એક હદીસ મેં હુઝૂર ﷺ કા ઈરશાદ હે : ''જિસને બયતુલ્લાહ કા હજ કિયા ઔર મેરી ઝિયારત ન કી તો ઉસને મુજ પર ઝુલ્મ કિયા.'' (શર્હે લુબાબ)

દિયારે હબીબ કા સફર

જબ મદીના તય્યિબહ કી તરફ ચલેં તો રાસ્તે મેં કસરત સે દુરૂદ શરીફ પઢતે રહેં ઔર મોહબ્બતે નબ્વી કો પૈદા કરને કે લિયે અગર આપકો ઝૌક હો નઅતિયહ અશ્આર ભી ખૂબ પઢેં.

યે સફર આપકા બસ સે હોગા, બસેં ઔર ગાડિયાં ચંદ ઘંટોં મેં આપકો મદીના પહોંચા દેગી, આપકો રાસ્તે મેં કહીં ગુસ્લ કરને યા લિબાસ બદલને કા મોકા નહીં મિલેગા, ઈસ લિયે મુનાસિબ હે કે આપ મદીના કી રવાનગી સે પેહલે ગુસ્લ કરલેં, મદીના તય્યિબહ કી હાઝરી કી નિય્યત સે અચ્છે કપડે બદલ લેં, ખુશ્બૂ લગાએં, રાસ્તે મેં ખૂબ ઝૌક વ શૌક કે સાથ દુરૂદ વ સલામ પઢતે રહેં.

હરમૈન શરીફૈન કે કિયામ મેં ખાસ કર મદીના મુનવ્વરહ મેં પાંચ ચીઝોં કા ખૂબ એહતેમામ કરેં તાકે યે ચીઝેં હમેશા કે લિયે આદત બન જાએં.

(૧) ગુનાહોં સે બચના (૨) દુરૂદ શરીફ કી કસરત

(૩) ઈત્તેબાએ સુન્નત (૪) કુર્આન કી તિલાવત

(૫) દીન કી દઅવત

મદીના તય્યિબહ મેં દાખલા

જબ મદીના તય્યિબહ કી ઈમારતેં ઔર દરખ્ત નઝર આને લગેં તો ઝૌક વ શૌક કો બેદાર કરકે ખૂબ દુરૂદ શરીફ પઢેં. ખુશૂઅ વ ખુઝૂઅ ઔર તવાઝુઅ કી કૈફિયત પૈદા કરેં. જબ મદીના મુનવ્વરહ સે કરીબ હોને લગેં તો અલ્લાહ તઆલા સે દુઆ કરેં કે :

"એ અલ્લાહ ! યે તેરે હબીબ કા શહર હે ઔર તેરે હબીબ ને તેરે હુકમ સે ઈસકો હરમ કરાર દિયા હે, ઈસમેં મેરે દાખલે ઔર મેરી હાઝરી કો હર કિસ્મ કે અઝાબ સે અમાન કા ઝરિઆ બના."

ઔર મદીના મેં દાખલે કે વક્ત અલ્લાહ કી તરફ

મુતવજજે હોકર ખુશૂઅ વ ખુઝૂઅ કે સાથ પઢેં :

'' بِسْمِ اللّٰهِ مَاشَاءَ اللّٰهُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ

رَبِّ اَدْخِلْنِیْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِیْ مُخْرَجَ صِدْقٍ

وَّاجْعَلْنِیْ مِنْ لَّدُنْكَ سُلْطَانًا نَّصِیْرًا (بنی اسرائیل:۸۰)

''એ પરવરદિગાર ! મુજે સહીહ તૌર પર દાખિલ કીજિએ ઔર મુજે સહીહ તૌર પર નિકાલિએ ઔર અપની તરફ સે મેરે લિયે મદદગાર બના દીજિએ.''

ફિર ચલતે ચલતે દુઆ કરેં :

''એ અલ્લાહ જિસ કરમ સે તૂને મુજે યે દિન દિખાયા હે કે મૈં તેરે હબીબ કે મહબૂબ શહર મેં દાખિલ હો રહા હૂં, ઈસી કરમ સે તૂ મુજે યહાં કી ખાસ બરકતેં અતા ફરમા ઔર ઉન તમામ બાતોં સે મેરી હિફાઝત ફરમા જો ઈન બરકતોં સે મહરૂમી કા ઝરિઆ હો.''

મસ્જિદે નબ્વી મેં હાઝરી

મદીના મુનવ્વરહ મેં ભી બસેં આપકો આપકી બિલ્ડિંગ તક પહોંચા દેગી. સામાન તરતીબ સે રખકર

ઝરૂરિયાત સે ફારિગ હોકર અગર દાખલે સે પેહલે ગુસ્લ ઔર કપડે બદલને કા મોકા ન મિલા હો તો અબ ગુસ્લ યા વુઝૂ કરકે કપડે બદલ કર સબસે પેહલે મસ્જિદે નબ્વી મેં હાઝિર હોં. મસ્જિદ મેં દાહને પૈર સે દાખિલ હોતે હુએ યે દુઆ પઢેં :

''بِسْمِ اللّٰهِ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ

اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِيْ ذُنُوْبِيْ وَافْتَحْ لِيْ اَبْوَابَ رَحْمَتِكَ''

(تحفۃ المناسک:۹۷)

સબસે પેહલે મસ્જિદ કે ઉસ હિસ્સે મેં જાએં જો રોઝ-એ-અકદસ ઔર મિમ્બર શરીફ કે દરમ્યાન હે, જિસકે મુતઅલ્લિક હુઝૂર ﷺ ને ''رَوْضَةٌ مِّنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ'' ફરમાયા હે, યાની ''યે જન્નત કી કિયારયોં મેં સે એક કિયારી હે.'' રિયાઝુલ જન્નહ કી પેહચાન કે લિયે વહાં સુફૈદ કાલીન બિછા હુવા હે, વહાં પહોંચકર દો રકાત તહિય્યતુલ મસ્જિદ અદા કરેં, તહિય્યતુલ મસ્જિદકે બાદ અલ્લાહ તઆલાકા બહોત શુક્ર અદા કરેં,આપ બડી ઊંચી જગહ પહોંચે હૈં જિતના શુક્ર અદા કરેં કમ હે.

ઉલમાને લિખા હે કે ઇસ મોકે પર સજદ-એ-શુક ભી કરલેં, ફિર અલ્લાહ તઆલા સે ખૂબ દુઆ કરેં.

મસ્જિદે નબ્વી કે સુતૂન
ઔર રિયાઝુલ જન્નહ

રિયાઝુલ જન્નહ કી પેહચાન કે લિયે યહાં સુફેદ સંગે મરમર કે છે સુતૂન હેં, જિનકો ઉસ્તુવાનાત કહા જાતા હે, કબૂલિયતે દુઆ કી ખાસ જગહ હે. પેહલા સુતૂન મેહરાબ સે મુત્તસિલ હે જિસકો ઉસ્તુવાન-એ-હન્નાનહ યા મુખલિકા કેહતે હેં. ઇસ સુતૂન સે ટેક લગાકર હુઝૂર ﷺ ખુત્બા દિયા કરતે થે.

દૂસરા સુતૂન મેહરાબ કી બાઈં જાનિબ હે. જિસકો ઉસ્તુવાન-એ-આઇશા કેહતે હેં. ઇસ જગહ કે બારે મેં હુઝૂર ﷺ કા ઇરશાદ હે : "અગર મેં બતાદૂં તો લોગ વહાં નમાઝ કે લિયે કુરાઅંદાઝી કરને લગેંગે, ક્યૂં કે યે જન્નત કા એક ટુકડા હે." ઇસ જગહ કી નિશાનદિહી હઝરત આઇશા رضی اللہ عنہا ને કી થી ઇસ લિયે ઇસ સુતૂન કો ઉસ્તુવાન-એ-આઇશા કેહતે હેં.

ઉસ્તુવાન-એ-આઈશા કી બાઈં જાનિબ ઉસ્તુવાન-એ-અબૂ લુબાબહ હે. ઈસ જગહ હઝરત અબૂ લુબાબહ સહાબી ને એક ગલતી પર ખુદ કો ખજૂર કે સુતૂન સે બાંધ લિયા થા, ફિર ઉનકી તૌબા કબૂલ હોને પર ખુદ હુઝૂર ﷺ ને આપકો ખોલા થા.

રોઝ-એ-અકદસ કી જાલી મેં તીન સુતૂન હૈં, આધે જાલી કે બાહર રિયાઝુલ જન્નહ ઔર આધે જાલી કે અંદર કે હિસ્સે મેં હૈં.

પેહલા ઉસ્તુવાન-એ-સરીર હે. યહાં આપ ﷺ હાલતે એ'તેકાફમેં ચટાઈ પર એ'તેકાફ ફરમાતે થે.

ઈસકે કરીબ દૂસરા ઉસ્તુવાન-એ-હરસ હે. યહાં સહાબા રાત કો આપ ﷺ કે હુજર-એ-મુકદસ કી નિગરાની કરતે થે.

ઔર ઈસસે કરીબ ઉસ્તુવાન-એ-વુફૂદ હે. યહાં આપ ﷺ બેરૂન સે આનેવાલોં કે સાથ બાતચીત કરતે, મુઆહદા કરતે ઔર દીન સિખાયા કરતે.

યે છે સુતૂન ઔર રિયાઝુલ જન્નહ કા પૂરા હિસ્સા કબૂલિયતે દુઆ કે લિયે ખાસ હે, ઔર યહાં નમાઝેં અદા

કરના ઝિયાદા સવાબ કા બાઇસ હે.

રોઝ-એ-અકદસ પર દુરૂદ વ સલામ

તહિય્યતુલ મસ્જિદ ઔર દુઆ સે ફારિગ હોકર પૂરે અદબ ઔર હોશ કે સાથ રોઝ-એ-અકદસ પર આએં ઔર નિહાયત અદબ કે સાથ યે સમજતે હુએ કે મેં ખિદમતે અકદસ મેં હાઝિર હૂં ઔર હુઝૂર ﷺ મેરી બાત બનફસે નફીસ સુન રહે હૈં, હલ્કી આવાઝ સે સલામ અર્ઝ કરેં.

જાલીમેં પીતલ કે તીન હલ્કે બને હુએ હૈં, ઉનમેં જો બડા હે વો હુઝૂરે અકદસ ﷺ કે ચેહર-એ-અનવર કે સામને હે ઔર દૂસરે કે બરાબર મેં હઝરત અબૂબક રضي الله عنه હૈં ઔર તીસરે કે બરાબર મેં હઝરત ઉમરે ફારૂક રضي الله عنه હૈં.

યે ધ્યાન રખેં કે ભીડ યહાં ઝિયાદા હોતી હે તો કિસી કો તકલીફ ન પહોંચે.

સલામ કે બારે મેં ઝૌક મુખ્તલિફ હૈં, બાઝ લોગ મુખ્તસર સલામ પસંદ કરતે હૈં, ઉનકે લિયે યહી અચ્છા હે કે મુખ્તસર સલામ પેશ કરેં.સલફ કા આમ મઝાક યહી રહા હે. ઔર જો અરબી સે વાકિફ નહીં હૈં ઉનકે લિયે

યહી બેહતર હે કે મુખ્તસર સલામ અર્ઝ કરેં, ઔર ભીડ કી વજહ સે મૌકા ભી લમ્બે સલામ કા નહીં રેહતા.

મુખ્તસર તૌર પર યૂં સલામ અર્ઝ કરેં :

"اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللهِ اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَاحَبِيْبَ اللهِ .اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَ خَلْقِ اللهِ اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ وُلْدِ اٰدَمَ" (فتح القدیر: ۱۶۹/۳)

નોટ : -અગર કોઈ લમ્બા સલામ અર્ઝ કરના ચાહે તો કિતાબ કે અખીર મેં લિખા ગયા હે વહાં દેખલે.

સલામ અર્ઝ કરને કે બાદ હુઝૂર ﷺ સે શફાઅત કી દરખાસ્ત કરેં કે "યા રસૂલલ્લાહ ! મૈં આપકે સામને અપને ગુનાહોં સે તૌબા કરતા હૂં ઔર માફી માંગતા હૂં, આપભી મેરે લિયે ઇસ્તિગફાર ફરમાએં ઔર અલ્લાહ કે દરબાર મેં આપકા વસીલા ચાહતા હૂં ઇસ બાત પર કે મુસલમાન હોને કી હાલત મેં આપકી સુન્નત વ મિલ્લત પર મરૂં."

દૂસરોં કી તરફ સે
રોઝ-એ-અકદસ પર સલામ

ઈસકે બાદ જિન દોસ્તોંને બુઝુર્ગોંને ઔર અઝીઝોંને આપસે સલામ કી ફરમાઈશ કી હૈં, ઔર બાઝ સે આપને વાદા ભી કર લિયા હૈ, ઉનકા સલામ હુઝૂર ﷺ કો પહોંચાએં, નામ યાદ હોં તો નામ લેકર, યા સબકી તરફ સે ઈસ તરહ કહેં કે : "યા રસૂલલ્લાહ ! આપ પર ઈમાન રખનેવાલે ઔર આપકા નામ લેનેવાલે ચંદ બુઝુર્ગોં ઔર અઝીઝોંને સલામ અર્ઝ કિયા હૈ, આપ ઉનકા સલામ કબૂલ ફરમાએં ઔર ઉનકે લિયે ભી અપને રબ સે મગફિરત માંગેં, વો ભી આપકી શફાઅત કે તલબગાર ઔર ઉમ્મીદવાર હૈં." (યે બાત ધ્યાન મેં રહે કે હુઝૂર ﷺ કી શફાઅત અલ્લાહ કી ઈજાઝત સે હી હોગી)

હઝરત અબૂબક્ર સિદીક રદિ. પર સલામ

હુઝૂર ﷺ પર સલામ સે ફારિગ હોકર એક હાથ કે બકદ્ર દાએં તરફ હટકર દૂસરે હલ્કે કે પાસ જાએં ઔર હઝરત અબૂબક્ર સિદીક રضی الله عنه પર ઈસ તરહ સલામ પેશ કરેં :

''اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَاخَلِیْفَةَ رَسُوْلِ اللّٰهِ وَ ثَانِیَهٗ فِی الْغَارِ وَ رَفِیْقَهٗ فِی الْاَسْفَارِ وَ اَمِیْنَهٗ عَلَی الْاَسْرَارِ اَبَا بَکْرِ الصِّدِّیْقِ جَزَاكَ اللّٰهُ عَنْ اُمَّةِ مُحَمَّدٍ خَیْرًا''

(فتح القدیر: ۳/۱۸۱)

તર્જમા : "આપ પર સલામ હો એ અલ્લાહ કે રસૂલ કે ખલીફા, ગારમેં ઉનકે સાથી, સફરોં મેં ઉનકે રફીક, ઉનકે રાઝોં કે અમીન અબૂબક સિદીક આપ પર સલામ હો, અલ્લાહ તઆલા આપકો ઉમ્મતે મુહમ્મદિયહ કી તરફ સે જઝા-એ-ખૈર અતા ફરમાએ."

ફિર જિન લોગોંને સલામ કહા હો ઉનકા સલામ પહોંચાદેં.

હઝરત ઉમરે ફારૂક રદિ. પર સલામ

હઝરત અબૂબક ﷺ પર સલામ સે ફારિગ હોકર એક હાથ દાઓં તરફ હટકર તીસરે હલ્કે કે પાસ જાએં ઓર હઝરત ઉમર ﷺ કો ઇન અલ્ફાઝ મેં સલામ અર્ઝ કરેં :

''اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ یَااَمِیْرَ الْمُؤْمِنِیْنَ عُمَرَ الْفَارُوْق

اَلَّذِیْ اَعَزَّ اللّٰهُ بِهِ الْاِسْلَامَ اِمَامَ الْمُسْلِمِیْنَ مَرْضِیًّا حَیًّا مَیِّتًا جَزَاكَ اللّٰهُ عَنْ اُمَّةِ مُحَمَّدٍ خَیْرًا''
(ترغیب الحدیث:۳۸)

તર્જમા : ‘‘એ અમીરલ મુઅમિનીન ઉમરે ફારૂક ! આપ પર સલામ હો, જિનકે ઝરિએ અલ્લાહ ને ઇસ્લામ કો ગલ્બા અતા ફરમાયા, એ મુસલમાનોં કે ઇમામ ! ઝિંદગી ઔર મૌત મેં અલ્લાહ કે પસંદીદા, અલ્લાહ તઆલા આપકો ઉમ્મતે મુહમ્મદિયહ કી તરફ સે જઝા-એ-ખૈર અતા ફરમાએ.’’

ફિર જિન લોગોંને સલામ કહા હો ઉનકા સલામ પહોંચાદેં. ઉસકે બાદ રિયાઝુલ જન્નહ મેં જાકર દો રકાત પઢકર ખૂબ દુઆ માંગેં.

મદીના કે કિયામ કો ગનીમત સમજેં, જહાંતક હો સકે ઝિયાદા વકત મસ્જિદે નબ્વી મેં ગુઝારેં ઔર દુરૂદ શરીફ કસરત સે પઢતે રહેં, વકત ઝાયેઅ ન હો ઇસકા ખ્યાલ રખેં.

ઝિયારતે જન્નતુલ બકીઅ

મદીના તય્યિબહ મેં મસ્જિદ શરીફ ઔર રોઝ-એ-

અકદસ કે બાદ સબસે અહમ મકામ વહાં કા કદીમ કબ્રસ્તાન જન્નતુલ બકીઅ હે. જો હરમે નબ્વી સે બિલ્કુલ મિલા હુવા હે. કૈસા ખુશ નસીબ યે જન્નત કા ટુકડા હે. ખુદ રસુલુલ્લાહ ﷺ ને કિતને મારનેવાલોં કો અપને હાથ સે ઈસમેં દફન કિયા હે, આપ ﷺ કી અકસર અઝવાજે મુતહ્હરાત, આપકી સાહબઝાદિયાં ઔર અહલેબૈત કે બહોત સે મુમતાઝ અફરાદ ઔર કિતને જલીલુલકદ્ર સહાબા, ફિર બેશુમાર તાબિઅીન વ તબ્એ તાબિઅીન ઔર બાદ મેં અનગિનત અઈમ્મ-એ-ઈઝામ ઔર અવલિયા-એ-કિરામ ઈસમેં આરામ કર રહે હૈં, કેહનેવાલે ને સચ કહા :

દફન હોગા ન કહીં એૈસા ખઝાના હરગિઝ

જન્નતુલ બકીઅ મેં દાખિલ હોતે હી દાઓં તરફ હઝરતે ફાતિમા, હઝરત અબ્બાસ, હઝરત હસન, હઝરત હુસૈન, હઝરત ઝયનુલઆબિદીન કા સર મુબારક, ફિર કુછ ફાસલે પર હુઝૂર ﷺ કી તીન બેટિયાં હઝરત ઝયનબ, હઝરત રુકય્યા ઔર હઝરત ઉમ્મે કુલ્સુમ, ફિર હુઝૂર ﷺ કી અઝવાજે મુતહ્હરાત (બીવિયાં)

ઉમ્મહાતુલ મુઅમિનાત હઝરત આઇશા, હઝરત સૌદાઅ, હઝરત ઝયનબ બિન્તે જહશ, હઝરત ઝયાનબ બિન્તે ખુઝયમા, હઝરત ઉમ્મે સલમા, હઝરત હફસા, હઝરત ઉમ્મે હબીબા, હઝરત જુવયરિયહ, હુઝૂર ﷺ કી સબસે પેહલી બીવી હઝરત ખદીજા મક્કા મેં જન્નતુલ મઅલા મેં મદફૂન હૈં ઓર દૂસરી બીવી હઝરત મયમૂના મકામે સરીફ મેં મદફૂન હૈં બાકી સબ બીવિયાં જન્નતુલ બકીઅ મેં હૈં. (રદિયલ્લાહુ અન્હુન અજમઈન)

ફિર ઉનકે બાદ હઝરત અબ્દુલ્લાહ બિન જઅફર, હઝરત અકીલ બિન અબી તાલિબ, ફિર થોડા આગે બઢકર બાઓં તરફ હુઝૂર ﷺ કે સાહબઝાદે હઝરત ઇબ્રાહીમ, ફિર થોડે આગે બઢે તો સય્યિદુના ઉસ્માનગની કા મઝાર હે, જન્નતુલ બકીઅ મેં સબસે ઊંચા ઓર બડા મકામ હઝરત ઉસ્માન કા હે, ફિર બાઓં તરપ હઝરત હલીમા સઅદિયહ કા હે, જો હુઝૂર ﷺ કી રઝાઈ માં હૈં, ફિર ઉસકી દાઈં જાનિબ હઝરત અબૂ સઈદ ખુદરી, હઝરત અલી કી વાલિદહ હઝરત ફાતિમા, ફિર દાહની તરફ હુઝૂર ﷺ કી ફૂફિયાં હઝરત સફિય્યહ, હઝરત

આતિકહ, હઝરત ઉમ્મે ફઝલ, ઐસી મુબારક હસ્તિયાં બકીઅ મેં આરામ ફરમા રહી હૈં.(રદિયલ્લાહુ અન્હુમ અજમઈન)

મસ્જિદે નબ્વી મેં નમાઝ કા સવાબ

મસ્જિદે નબ્વી મેં બાજમાઅત નમાઝ પઢને કા બહોત ઝિયાદા સવાબ હે. એક હદીસ મેં હુઝૂર ﷺ કા ઈરશાદ હે : "મેરી ઈસ મસ્જિદ મેં એક નમાઝ કા સવાબ એક હઝાર નમાઝોં સે બેહતર હે, સિવાએ મસ્જિદે હરામ કે ક્યૂં કે મસ્જિદે હરામમેં બાજમાઅત નમાઝ પઢનેકા સવાબ દૂસરી મસ્જિદોં કે મુકાબલેમેં એક લાખ નમાઝોં સે અફઝલ હે. (તરગીબ / તરહીબ)

ઔર એક રિવાયત મેં મસ્જિદે નબ્વી કી એક નમાઝ કા સવાબ પચાસ હઝાર નમાઝોં કે બરાબર બતાયા ગયા હે. (ઈબ્નેમાજા)

મસ્જિદે નબ્વી મેં ચાલીસ નમાઝેં

મદીના મુનવ્વરહ કે કયામ મેં અફઝલ તરીન અમલ યે હે કે સરકારે દો આલમ ﷺ પર દુરૂદ શરીફ કસરત

સે પઢા જાએ ઔર નમાઝોં કો બાજમાઅત મસ્જિદે નબ્વી મેં અદા કિયા જાએ. મસ્જિદે નબ્વી મેં ચાલીસ નમાઝોં કી બડી ફઝીલત હે.

હઝરત અનસ ﷺ સે રિવાયત હે કે રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફરમાયા : ''જિસને મેરી મસ્જિદ મેં ચાલીસ નમાઝેં પઢીં, ઉનમેં સે એક ભી ફૌત ન હુઈ હો તો ઉસકે લિયે અલ્લાહ તઆલા કી તરફ સે તીન કિસ્મ કી બરાઅત કા એલાન હે, યાની તીન કિસ્મ કી મુસીબતોં સે હિફાઝત કા એલાન હે.

(૧) જહન્નમ સે હિફાઝત. (૨) અઝાબે ઈલાહી સે હિફાઝત. (૩) નિફાક સે હિફાઝત. (મુસ્નદે અહમદ)

મદીના તય્યિબહ સે વાપસી

મદીના તય્યિબહ કા કયામ જબ પૂરા હો જાએ ઔર વાપસી કા વક્ત આ જાએ તો યકીનન વો વક્ત ઈમાન વાલે કે લિયે એક સાનિહે સે કમ ન હોગા.

ઉસ દિન આપ ખાસ એહતેમામ સે રૂખ્સતી હી કે લિયે રોઝ-એ-અકદસ પર હાઝિર હોં, પેહલે દો રકાત રિયાઝુલ જન્નહ મેં પઢકર ખૂબ દુઆ કરેં, અપની

દુઆઓં મેં યે ઝરૂર કરેં કે "એ અલ્લાહ ! તેરે મહબૂબ રસૂલ ઔર ઉનકી ઈસ મસ્જિદ ઔર ઉનકે ઈસ શહર ઔર શહરવાલોં કે હુકૂક વ આદાબ કી અદાયગી મેં જો કોતાહિયાં મુજસે હુઈ ઉનકો અપને ખાસ કરમ સે માફ ફરમા ઔર મેરી યે હાઝરી આખરી હાઝરી ન હો, ઈસકે બાદ ભી મુજે યહાં કી હાઝરી કી તૌફીક દે, કયામત કે દિન અપને રસૂલ કી શફાઅત ઔર આપકા કુર્બ નસીબ ફરમા."

ઈસકે બાદ રોઝ-એ-અકદસ પર હાઝિર હોં, સલાત વ સલામ અર્ઝ કરેં, ઈસ્તિગફાર વ શફાઅત કી ફિર દરખાસ્ત કરેં ઔર ઈસકી કોશિશ કરેં કે રૂખ્સત કે કુછ આંસૂ નિકલ આએં કે યે કબૂલિયત કી અલામાત મેં સે હે, ફિર રોના ન આએ તો રોનેવાલોં કી સી સૂરત બનાએં ઔર ચલતે વક્ત હો સકે તો કુછ સદકા કરેં ઔર વાપસી મેં સફર કે આદાબ કી રિઆયત કે સાથ વાપસ હોં.

ઉઠકે સાકિબ ગો ચલા આયા હૂં ઉસકી બઝ્મ સે
દિલ કી તસ્કીન કા મગર સામાન ઉસી મેહફિલ મેં હે

હજ્જે બદલ કે ફઝાઈલ વ મસાઈલ

હઝરત જાબિર ﷺ સે રિવાયત હે કે હુઝૂરે અકરમ

ﷺ ને ઈરશાદ ફરમાયા : "અલ્લાહ તઆલા (હજ્જે બદલ મેં) એક હજ કી વજહ સે તીન આદમિયોં કો જન્નત મેં દાખિલ ફરમાતે હૈં, એક મરહૂમ (જિસ કી તરફ સે હજ્જે બદલ કિયા જા રહા હે) દૂસરા હજ કરનેવાલા, તીસરા વો શખ્સ જો હજ કો ભેજ રહા હે. (તરગીબ / તરહીબ)

એક ઔરત અલ્લાહ કે નબી કે પાસ આયી ઔર કહા કે એ અલ્લાહ કે નબી ! મેરી માં મર ગઈ ઔર ઉસને હજ નહીં કિયા, તો ક્યા મૈં ઉસકી તરફસે હજ કર દૂં ? આપને ફરમાયા : "હાં ! ઉસકી તરફ સે હજ કરલે." (મુસ્લિમ)

અબૂ રઝીન કેહતે હૈં કે મૈં હુઝૂર ﷺ કે પાસ આયા ઔર અર્ઝ કિયા કે એ અલ્લાહ કે નબી ! મેરે વાલિદ બહોત બુઢે હૈં, હજ વ ઉમરહ કરને કી ઉનમેં તાકત નહીં હે, વો સફર ભી નહીં કર સકતે, તો આપ ﷺ ને ઈરશાદ ફરમાયા : "તુમ અપને બાપ કી તરફ સે હજ વ ઉમરહ કરલો." (તિર્મિઝી વ મુસ્લિમ)

ઈબાદત કી તીન કિસ્મેં હૈં

ઈબાદતેં તીન તરહ કી હૈં :

(૧) માલી ઈબાદત જૈસે : ઝકાત, સદક-એ-ફિત્ર, ઈનમેં

દૂસરે કો નાઈબ બનાકર અદા કરા દેના જાઈઝ હે.

(૨) બદની ઈબાદત જૈસે : નમાઝ, રોઝહ, ઈનમેં કિસી કો નાઈબ નહીં બનાયા જા સકતા, યાની કોઈ કિસી કી તરફ સે નમાઝ નહીં પઢ સકતા રોઝા નહીં રખ સકતા.

(૩) વો ઈબાદત જો બદની ભી હે માલી ભી હે જૈસે : હજ, ઈસમેં નાઈબ ઉસ વક્ત બનાયા જા સકતા હે જબ ખુદ વો શખ્સ જિસ પર હજ ફર્ઝ હે અદા કરને કી કુદરત ન રખતા હો,અગર ખુદ હજ કરનેકી તાકત રખતા હે તો દૂસરે સે નહીં કરવા સકતા.

અલબત્તા નફલ હજ ઔર નફલ ઉમરહ કરવા સકતા હે હર સૂરત મેં, ચાહે કરાનેવાલા કુદરત રખતા હો યા ન રખતા હો.

મસ્અલા : જિસ શખ્સ પર હજ ફર્ઝ હો ગયા ઔર ઉસકો હજ કરને કા વક્ત ભી મિલા ઔર કુદરત ભી થી, મગર કિસી વજહ સે નહીં કિયા, ફિર વો હજ કરને સે મા'ઝૂર ઔર આજિઝ હો ગયા ઔર આઈન્દા ભી વો હજ કર સકે ઐસી કુદરત હોને કી બઝાહિર કોઈ ઉમ્મીદ ભી

નહીં રહી. મસલન : કોઈ ઐસા બીમાર હો ગયા કે જિસસે શિફ઼ા કી ઉમ્મીદ નહીં, યા નાબીના યા લંગડા યા અપાહિજ હો ગયા, યા બુઢાપે કી વજહ સે ઐસા કમઝોર હો ગયા કે ખુદ સવારી પર સવાર નહીં હો સકતા, તો ઉસકે ઝિમ્મે ફ઼ર્ઝ હે કે વો અપની તરફ઼ સે કિસી દૂસરે કો ભેજ કર હજ્જે બદલ ખુદ કરાદે યા વસિય્યત કરદે કે મેરે મરને કે બાદ મેરી તરફ઼ સે મેરે માલ સે હજ્જે બદલ કરા દેના. (અહકામે હજ)

મસ્અલા : અગર ઐસે મા'ઝૂર આદમી ને અપના ફ઼ર્ઝ હજ કિસી કો ભેજ કર અપની ઝિંદગી મેં કરવાયા, બાદ મેં ઈત્તેફ઼ાક સે વો તંદુરસ્ત ઔર અચ્છા હો ગયા તો અબ ખુદ અદા કરના ઉસ પર ફ઼ર્ઝ હે, ઔર પેહલા જો હજ્જે બદલ કરવાયા થા વો નફ઼લી હો જાએગા. (અયઝન)

મસ્અલા : ઉસી તરહ અગર ઔરત કે પાસ હજ કર સકે ઉતના રૂપિયા હે, મગર સાથ જાને કે લિયે કોઈ મહરમ નહીં મિલતા યા મિલતા તો હે મગર વો અપના ખર્ચ નહીં કર સકતા, ઉસકે પાસ માલ નહીં હે ઔર ઔરત કે પાસ ભી ઈતની ગુંજાઈશ નહીં હે કે વો ઉસકા

ભી ખર્ચ બરદાશ્ત કરે, તો ઉસ ઔરત પર ઝરૂરી હે કે અપની તરફ સે કિસી કો ભેજ કર હજ્જે બદલ કરાએ યા વસિય્યત કરે. (અયઝન)

મસ્અલા : બેહતર યે હે કે હજ્જે બદલ એૈસે આદમી સે કરાયા જાએ જો અપના હજ કર ચુકા હો, અગર કિસી એૈસે આદમી સે હજ્જે બદલ કરાયા જિસને અભી તક હજ નહીં કિયા હે ઔર ઉસ પર ફર્ઝ ભી નહીં તો હજ્જે બદલ હો જાએગા મગર ખિલાફે અવલા હોગા.

અગર ઉસકે ઝિમ્મે અપના હજ ફર્ઝ હોને કે બાવજૂદ હજ નહીં કિયા તો ઉસકે લિયે દૂસરે કે વાસ્તે હજ્જે બદલ પર જાના જાઈઝ નહીં હે, મકરૂહે તહરીમી ઔર ગુનાહ હે, મગર હજ્જે બદલ કરાનેવાલે કા હજ ફિર ભી અદા હો જાએગા. (અહકામે હજ)

મકામાતે કબૂલિયતે દુઆ

યૂં તો મક્કા મુકર્રમહ મેં હર જગહ દુઆ કબૂલ હોતી હે, લેકિન બાઝ ખાસ ખાસ મકામાત પર ખુસૂસિયત સે દુઆ કબૂલ હોતી હે, ઈસ લિયે ઉન મકામાત પર ખાસ તૌર સે દુઆ માંગની ચાહિયે, વો મકામાત યે હૈં :

(૧) બયતુલ્લાહ પર પેહલી નિગાહ પડને કે વકત.

(૨) મતાફ યાની તવાફ કરને કી જગહ.

(૩) મુલતઝિમ યાની બયતુલ્લાહ કી દીવાર કા હિસ્સા.

(૪) મીઝાબે રહમત યાની બયતુલ્લાહ કે પરનાલે કે નીચે.

(૫) બયતુલ્લાહ કે અંદર.

(૬) હતીમ કે અંદર.(જો બયતુલ્લાહ કા હિસ્સા હે)

(૭) હજરે અસ્વદ ઓર રુકને યમાની કે દરમ્યાન.

(૮) મુસ્તજાર યાની રુકને યમાની ઓર ાન-એ-કઅબા કે ઈસ બંદ દરવાઝે કે દરમ્યાન જો મૌજૂદહ દરવાઝે કી પુશ્ત પર યાની ગર્બી જાનિબ થા.

(૯) ઝમઝમ કે કૂંવેં કે પાસ.

(૧૦) મકામે ઈબ્રાહીમ કે પીછે.

(૧૧) સફ્રા પર.

(૧૨) મરવહ પર.

(૧૩) મસ્આ યાની સઅી કરને કી જગહ.

(૧૪) મીલૈન અખઝરૈન યાની દો હરે સુતૂન કે દરમ્યાન.

(૧૫) અરફાત મેં, ખાસકર જબલે રહમત કે પાસ.

(૧૬) મુઝદલિફ઼ા મેં, ખાસકર મશ્અરે હરામ કે પાસ.
(૧૭) મિના મેં.
(૧૮) જમરાત કે પાસ.

ઈન સબ જગહોં પર ખુસૂસિયત સે દુઆએં કબૂલ હોતી હૈં.

મક્કા કે તારીખી વ મુતબર્રક મકામાત

(૧) જન્નતુલ મઅલા : મક્કા મુકર્રમહ કા કબ્રસ્તાન હે, બકીઅ યાની મદીના કે કબ્રસ્તાન કે સિવા બાકી તમામ કબ્રસ્તાન સ અફ઼ઝલ હે, ઈસકી ઝિયારત ભી મુસ્તહબ હે.

(૨) જબલે અબૂ કુબૈસ : મસ્જિદે હરામ સે બાહર સફ઼ા સે મુત્તસિલ એક પહાડ હે, જિસ પહાડ પર ચઢકર હુઝૂર ﷺ ને કુરૈશ કો ઈસ્લામ કી દઅવત દી થી, યહાં બનૂ હાશિમ આબાદ થે, ઔર ઈસીમેં વો ઘાટી થી જિસમેં તીન સાલ તક હુઝૂર ﷺ કે સાથ બનૂ હાશિમ કા બાયકાટ હુવા થા, ઈસ જગહ આજ શાહી મહલ બના હુવા હે.

(૩) મવલિદુન્નબી : વો જગહ જહાં હુઝૂર ﷺ કી પૈદાઈશ હુઈ, સફા સે મોઅલ્લાત જાનેવાલે રાસ્તે પર સીધી જાનિબ શિઅબે બની આમિર મેં સડક કે કિનારે વાકેઅ હે, અબ યહાં એક લાઈબ્રેરી કાઈમ હે.

(૪) ગારે હિરા : જબલે નૂર મેં વો ગાર હે જહાં હુઝૂર ﷺ નુબુવ્વત મિલને સે પેહલે કયામ ફરમાતે થે ઔર ઈસી ગાર મેં પેહલી વહી નાઝિલ હુઈ થી, તાઈફ કે રાસ્તે પર મક્કા સે તકરીબન દેઢ મીલ કે ફાસલે પર હે.

(૫) હઝરત ખદીજતુલ કુબરા રદિ. કા મકાન : જબ આપ સફા સે મરવહ કી તરફ આએં તો આપકે સીધી જાનિબ કી સડક પર એક બાઝાર હે જિસકો મવલિદે સય્યિદહ ફાતિમા કહા જાતા હે,ઈસી બાઝારમેં એક ગલી હે જિસમેં દોનોં જાનિબ સોને ચાંદીકી દુકાનેં હેં (યે સબ કુછ અબ તો ખત્મ કર દિયા ગયા,ઈસકે નિશાનાત ભી બાકી નહીં હે) વહીં હઝરત ખદીજા رضي الله عنها કા મકાન થા, જિસમેં શાદી કે બાદ આપ ﷺ ને કયામ ફરમાયા થા

ઔર પેહલી વહી કે બાદ આપ ﷺ ઈસી ઘર મેં આએ થે ઔર હઝરત ખદીજા رضي الله عنها ને તસલ્લી દીથી , ઈસી મકાનમેં હઝરત ફાતિમા ઔર દીગર સાહબઝાદિયાં ઔર સાહબઝાદે કાસિમ,અબ્દુલ્લાહ પૈદા હુએ થે.

(૬) હઝરત અબૂબક્ર رضي الله عنه કા મકાન : મહલ્લા મુસફિલહ કે ઝુકાક સવાગયન નામી ગલી મેં હઝરત અબૂબક્ર رضي الله عنه કા મકાન થા, જહાં અબ મસ્જિદે અબૂબક્ર બની હુઈ હે, હિજરત કી રાતમેં આપ ﷺ ઈસી મકાન મેં તશરીફ લે ગએ થે.

(૭) ગારે સૌર : હિજરત કે સફર મેં આપ ﷺ ને તીન રોઝ ઈસી ગાર મેં કયામ કિયા થા, યે ગાર જબલે સૌર મેં વાકેઅ હે, યે પહાડ મક્કા સે તકરીબન ૬/ મીલ કે ફાસ્લે પર હે.

(૮) હઝરત અલી رضي الله عنه કા મકાન : મહલ્લા સિવાકુલ્લયલ મેં આપ ﷺ કે મકામે પૈદાઈશ સે જહાં લાઈબ્રેરી હે ચોથા મકાન હઝરત અલી رضي الله عنه કા થા.

(૯) હઝરત હમઝહ رضي الله عنه કા મકાન : મક્કા મેં જહાં

મસ્જિદે હમઝહ હે, વહીં પર હઝરત હમઝહ ﷺકા મકાન થા, ઈસી મકાન મેં હઝરત હમઝહ કી પૈદાઈશ હુઈ થી.

(૧૦) બનૂ હાશિમ કા મોહલ્લા : જબલે અબૂ કુબેસકે દામન મેં આપ ﷺ કી જાએ-પૈદાઈશ કે મશ્રિક કી ગલી મેં જહાં આજ કલ હિફ્ઝે કુર્આન કા મદ્રસા હે, ઈસી જગહ પર બનૂ હાશિમ કા મોહલ્લા આબાદ થા, યહાં "શારિએ બની હાશિમ" કે નામ સે એક સડક બની હુઈ હે, યહીં પર કભી કુરૈશ રહા કરતે થે.

(૧૧) દારે અરકમ : હઝરત અરકમ કા વો મકાન જહાં ઈસ્લામ કે ઈબ્તિદાઈ ઝમાને મેં મુસલમાન હુઝૂર ﷺ કે સાથ છુપકર નમાઝ પઢા કરતે થે ઓર કુર્આન ઓર દીન કો સીખા કરતે થે, અબ યે મકાન સફી કી જગહ પર દરવાઝે મેં તબદીલ હો ગયા હે, ઈસકા નામ હે "બાબે અરકમ" ઈસી જગહ હઝરત ઉમર ﷺ ઈસ્લામ લાએ થે, મુસ્અબ ઈબ્ને ઉમૈર ભી ઈસી જગહ આકર મુસલમાન હુએ થે.

(૧૨) મસ્જિદે જિન : તાઈફ સે વાપસી પર મક્કા સે

કરીબ આપ ﷺ ને નમાઝ પઢી તો કુર્આન સુન કર જિન્નાત જમા હો ગએ ઔર મુસલમાન હો ગએ, ઈસ જગહ પર મસ્જિદે જિન બની હુઈ હે જો દો સડકોં કે બીચ મેં હે, હરમ સે શિઅબે આમિર કી તરફ આતે વક્ત મોહલ્લા શિઅબે આમિર ઔર મોહલ્લા સુલયમાનિયહ કે દરમ્યાન સડક પર નઝર આતી હે, વોહી "મસ્જિદે જિન" હે.

(૧૩) મસ્જિદે રઅયહ : રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ફત્હે મક્કા કે રોઝ ઈસ જગહ ઝંડા નસબ ફરમાયા થા, જન્નતુલ મઅલા કે રાસ્તે મેં હે, ઈસ જગહ અબ મસ્જિદ બની હુઈ હે.

(૧૪) મસ્જિદે તન્ઈમ : જિસ જગહસે હઝરત આઈશા ને એહરામ બાંધકર ઉમરહ કિયા થા, મક્કા સે શિમાલ કી જાનિબ તીન મીલ પર હે, ઈસકો મસ્જિદે આઈશા ભી કેહતે હૈં.

(૧૫) મસ્જિદે ગૈમ : વાદિ-એ-મુહસ્સબ કે પાસ મોહલ્લા મઆબદહ મેં વાકેઅ હે, ઈસકો મસ્જિદે ઈજાબહ ભી કેહતે હૈં.

(૧૬) મસ્જિદે ઝી તુવા : તન્ઈમ કે રાસ્તે મેં હે, રસૂલુલ્લાહ ﷺ હાલતે એહરામ મેં ઈસી જગહ ઉતરતે થે.

(૧૭) મસ્જિદે ખૈફ : મિના મેં બડી મસ્જિદ હે, કેહતે હૈં ઈસમેં સત્તર (૭૦) નબી મદફૂન હૈં.

(૧૮) મસ્જિદે નમિરહ : અરફાત કે કિનારે પર બડી મસ્જિદ હે.

(૧૯) મસ્જિદે મશઅરુલ હરામ : મુઝદલિફામેં બડી મસ્જિદ હે, હજજતુલ વદાઅમેં હુઝૂર ﷺ પૂરી રાત ઝિક્ર વ ફિક્ર ઓર ઈબાદત મેં મશગૂલ રહે.

(૨૦) મસ્જિદે ઈસ્તિરાહહ : મિના સે વાપસી પર મક્કા મેં દાખિલ હોને સે પેહલે જો મોહલ્લા મઆબદહ હે, ઈસી ઈલાકે મેં એક મસ્જિદ હે,૧૩/ ઝિલ હિજ્જા કો હજ સે વાપસી પર આપ ﷺને ઝોહર ઓર અસર પઢી થી ઓર કુછ દેર આરામ ભી કિયા થા, ઈસ લિયે ઈસકો "મસ્જિદે ઈસ્તિરાહહ" કેહતે હૈં.

(૨૧) મસ્જિદે કબ્શ : હઝરત ઈબ્રાહીમ عليه السلام ને અપને

બેટે ઈસ્માઈલ ﷺ કો જિસ જગહ પર કુર્બાન કરને કે લિયે લિટાયા થા ઔર અલ્લાહ ને કુર્બાની કો કબૂલ ફરમાકર દુંબા ભેજ દિયા થા, ઉસ જગહ હઝરત મુઆવિયહ ﷺ ને મસ્જિદ તા'મીર કરવાઈ થી ઉસકો "મસ્જિદે કબ્શ" કેહતે હૈં.

(૨૨) ગારે મુરસલાત : મસ્જિદે ખૈફ કે જુનૂબી હિસ્સે મેં એક છોટા ગાર હે,આપ ﷺ ને ઈસ પહાડીકી છાંવમેં આરામ ફરમાયા થા, ઈસી જગહ સૂર-એ-મુરસલાત નાઝિલ હુઈ થી, ઈસ લિયે ઈસકો"ગારે મુરસલાત"કેહતે હૈં.

(૨૩) મસ્જિદે જોઅરાનહ : તાઈફ કે રાસ્તે મેં હરમ કી હદ હે. તાઈફ સે આતે હુએ આપ ﷺ ને ઈસ જગહ એહરામ બાંધા થા, યહાં અબ મસ્જિદ બની હુઈ હે "મસ્જિદે જોઅરાનહ."

મદીના કે તારીખી ઔર મુતબર્રક મકામાત

(૧) જન્નતુલ બકીઅ : મદીના મુનવ્વરહ કા કદીમ

કબ્રસ્તાન હે, જિસમેં બેશુમાર બડે બડે સહાબા ઔર અવલિયા મદફૂન હૈં, યે કબ્રસ્તાન દુન્યા કે સારે કબ્રસ્તાનોં સે અફઝલ હે.

(૨) ઉહદ પહાડ : મદીનાસે તીન મીલ પર એક પહાડ હે જિસકે બારેમેં હુઝૂર ﷺ ને ફરમાયા : "يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ" તર્જમા : "યે હમસે મોહબ્બત કરતા હે ઔર હમ ઉસ સે મોહબ્બત કરતે હૈં" યહાં પર મશહૂર જંગ હુઈ થી, જિસમેં હુઝૂર ﷺ ઝખ્મી હુએ ઔર સત્તર (૭૦) સહાબા શહીદ હુએ.

(૩) મસ્જિદે કુબા : મદીના સે દો મીલ કે ફાસ્લે પર મસ્જિદ હે, ઈસ મસ્જિદ કા ઝિક્ર કુર્આન મેં ભી આયા હે, ઈસ મેં દો રકાત નમાઝ કા સવાબ ઉમરહ કે બરાબર હે.

(૪) મસ્જિદે જુમ્અહ : કુબા સે મદીના આતે હુએ રાસ્તે મેં મોહલ્લા બનૂ હાશિમ થા જહાં આપ ﷺ ને હિજરત કે વક્ત પેહલા જુમ્અહ અદા કિયા થા, ઈસ જગહ મસ્જિદ બની હુઈ હે.

(૫) મસ્જિદે મુસલ્લા યા ગમામહ : વો જગહ હે જહાં

રસૂલુલ્લાહ ﷺ ઈદૈન કી નમાઝ પઢા કરતે થે, ઔર ઈસ જગહ આપને ઈસ્તિસ્કાઅ કી નમાઝ પઢાઈ થી.

(૬) મસ્જિદે અહઝાબ યા મસ્જિદે ફત્હ : ગઝવ-એ-અહઝાબ મેં ઈસ જગહ ખંદક ખોદી ગઈ થી, અલ્લાહ તઆલા ને દુઆ કબૂલ કી ઔર મુસલમાનોં કો ફતહ હુઈ.

(૭) મસ્જિદે ઝુબાબ : ગઝવ-એ-ખંદક મેં ઈસ જગહ પર રસૂલુલ્લાહ ﷺ કા ખેમા નસબ થા ઔર આપને નમાઝ ભી પઢી થી.

(૮) મસ્જિદે કિબ્લતૈન : વાદિ-એ-અકીક કે કરીબ એક ટીલે પર યે મસ્જિદ હૈ. ઈસમેં એક મેહરાબ બયતુલ મકદિસ કી તરફ હૈ ઔર દૂસરી કઅબા કી જાનિબ,કઅબા કી તબ્દીલી કા વાકિઆ ઈસી મસ્જિદમેં હુવા થા, ઈસ લિયે ઈસકો મસ્જિદે કિબ્લતૈન કેહતે હૈં.

(૯) મસાજિદે ખમસા : જિસ જગહ ખંદક કી લડાઈ હુઈ થી ઉસ જગહ પાંચ મસ્જિદેં બની હુઈ હૈં,

મસ્જિદે ફત્હ, મસ્જિદે સલમાન ફારસી ﷺ મસ્જિદે અબૂબક સિદીક ﷺ મસ્જિદે ઉમર ફારૂક ﷺ મસ્જિદે અલી ﷺ.

(૧૦) મસ્જિદે ફઝીહ : અવાલી મેં હ. રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈસ જગહ યહૂદ બની નઝીર કે મુહાસરે કે વક્ત નમાઝ પઢી થી, ફઝીહ ખજૂરકી શરાબ કો કેહતે હૈં. હઝરત અબૂ અય્યૂબ અન્સારી રદિ એક જમાઅતકે સાથ શરાબ પીને મેં મશ્ગૂલ થે, જબ શરાબ કી હુર્મત નાઝિલ હુઈ તો ઉન્હોંને સારે મટકે ગિરા દિયે, ઈસ લિયે ઈસ મસ્જિદ કો મસ્જિદે ફઝીહ કેહતે હૈં, ઈસકા નામ મસ્જિદે શમ્સ ભી હે.

(૧૧) મસ્જિદે બની કુરયઝહ : મસ્જિદે ફઝીહ સે મશ્રિકમેં થોડે ફાસ્લે પર હે. યહૂદ બની કુરયઝહકે મુહાસરે કે વક્ત રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈસ જગહ કયામ ફરમાયા થા ઔર હઝરત સઅદ બિન મઆઝ કો યહૂદ ને હકમ મુકર્રર ફરમાયા થા, ઉન્હોંને ઈસી જગહ ફૈસલા સુનાયા થા કે મર્દો કો કત્લ કિયા જાએ, બચ્ચોં ઔર ઔરતોં કો કૈદ કિયા

જાએ.

(૧૨) મસ્જિદે ઈજાબહ : જન્નતુલ બકીઅ સે શિમાલ કી જાનિબ હે. યે મસ્જિદ આબાદી કે દરમ્યાન વાકેઅ હે, ઈસકો મસ્જિદે બનૂ મુઆવિયહ ભી કહા જાતા હે, ક્યૂં કે કભી યહાં બનૂ મુઆવિયહ રહા કરતે થે. એક દિન રસૂલુલ્લાહ ﷺ ને ઈસમે નમાઝ પઢી ઔર દેર તક દુઆ કી, ઉસકે બાદ ફરમાયા : “મૈંને અપને રબ સે તીન દુઆએં કીં એક યે કે મેરી ઉમ્મત કહતસાલી સે હલાક ન હો, દૂસરી યે કે મેરી ઉમ્મત ઈજિતમાઈ તૌર પર ગર્ક ન હો, યે દો દુઆએં કબૂલ હુઈ, તીસરી યે કે બાહમ ઈખ્તેલાફ ઔર ખાનાજંગી ન હો, યે કબૂલ ન હુઈ.

(૧૩) મસ્જિદે ઉબય બિન કઅબ : બકીઅ સે મુત્તસિલ હે, ઈસ જગહ ઉબય બિન કઅબ કા મકાન થા, રસૂલુલ્લાહ ﷺ યહાં અકસર તશરીફ લાતે થે ઔર નમાઝ પઢતે થે.

(૧૪) બિઅરે અરીસ : મદીના મેં કુબા કે કરીબ એક કુંવાં હે ઉસકા પાની નિહાયત સાફ શફફાફ ઔર મીઠા

થા, રસૂલુલ્લાહ ﷺ એક મરતબા તશરીફ લાએ, પાંવ લટકાકર મન પર બૈઠ ગએ,ઉસકે બાદ હઝરત અબૂબક વ ઉસ્માન તશરીફ લાએ,વો ભી હુઝૂર કી ઈત્તેબાઅ મેં ઈસી તરહ બૈઠ ગએ,આપ ને ઉસકા પાની પિયા, વુઝૂ કિયા ઔર લુઆબે દહન ઉસમેં ડાલા, ઈસકો બિઅરે ખાતમ ભી કેહતે હૈ, ક્યૂં કે હઝરત ઉસ્માન કે હાથ સે ખાતમે નુબુવ્વત ગિર ગઈ થી, આપ ને બહોત તલાશ કરવાઈ મગર ન મિલી.

(૧૫) બિઅરે બિદાઅહ : યે કૂંવાં મદીના મુનવ્વરહ મેં થા, જહાં આપ ﷺ ઔર સહાબા ગુસ્લ ફરમાતે થે, ઔર યહાં આપ તશરીફ લાકર કપડે ધોતે થે, તિર્મિઝી ઔર અબૂ દાવૂદ મેં ઈસકા ઝિક હે, મગર અબ યે કૂંવાં મોજૂદ નહીં હે.

(૧૬) બિઅરે રૂમહ : મદીના સે તીન મીલ પર કૂંવાં થા, પેહલે યહૂદી કા થા,મુસલમાનો કી તકલીફ પર હઝરત ઉસ્માનને ખરીદ કર વકફ કર દિયા થા.

(૧૭) બિઅરે ઈહ્ન : યે ભી કૂંવાં થા, ઈસી તરહ

"બિઅરે બુસ્સહ" ઓર "બિઅરે ગરસ" ભી થા.

(૧૮) બિઅરે બરહા : યે હઝરત અબૂ તલ્હા કા બાગ થા, હુઝૂર ﷺ અકસર યહાં તશરીફ લાતે થે ઓર ઈસકા પાની પીતે.

યે સાત કૂંવે મશ્હૂર થે, ઈસકે અલાવા મદીના મેં ઓર ભી કૂંવે થે, જિનકા પાની હુઝૂર ﷺ ઓર સહાબાને ઈસ્તેમાલ કિયા થા. મસલન : બિઅરે અન, બિઅરે અવાફ, બિઅરે અનસ, બિઅરુલહઝારિમ, બિઅરુસ્સિકાયહ, બિઅરે અબૂ અય્યૂબ, બિઅરે ઉરવહ, બિઅરે ઝરદાન (જિસમેં લબીદ યહૂદીને હુઝૂર ﷺ પર જાદૂ કરકે બાલ કંધે મેં બાંધકર દફન કર દિયે થે) બિઅરુલ કદીમ, બિઅરુસ્સફિય્યહ, બિઅરે મુવયતહ, બિઅરે ફાતિમા.

(૧૯) મકામે ગઝવ-એ-બદર : બદર એક ગાંવ કા નામ હે જો પહાડિયોં મેં આબાદ હે, ઈસી ગાંવ કી એક વાદી મેં ઈસ્લામ કી સબસે પેહલી જંગ હુઈ, જિસકા નામ ગઝવ-એ-બદર હે. યે બસ્તી મક્કા સે તીન સૌ કીલો મીટર ઓર મદીના સે દેઢ સૌ કીલો મીટર દૂર હે,અબ ઈસ જગહ બડી આબાદી હે

ઓર એક મસ્જિદ ભી બની હુઈ હે, જિસકા નામ "મસ્જિદે અરીસ" હે, ઈસી કે કરીબ એક ચહાર દીવારી મેં શુહદા-એ-બદર મદફૂન હૈં.

તવાફ કે સાત ફેરોં કી ઓર મોકા મહલ કી દુઆએં

હમેં હર મોકા મહલ પર અમલ કા તરીકા ઓર દુઆએં બતાઈ ગઈ હૈં, જિસસે વો અમલ ઈબાદત ઓર અલ્લાહ કે કુર્બ કા ઝરિઆ બનતા હે, લિહાઝા ઈસ સફર મેં સુન્નત કી ઓર મોકા મહલ કી દુઆઓં કી ખૂબ રિઆયત કરના ચાહિયે.

ઘર સે નિકલને કી દુઆ

ઘર યા કયામગાહ સે નિકલતે વકત યે દુઆ પઢે તો ઈન્શા અલ્લાહ શયતાન ઓર દુશ્મનોં સે હિફાઝત હોગી ઓર હર મુશ્કિલ આસાન હો જાએગી.

"بِسْمِ اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللّٰهِ"

[તિર્મિઝી : ૨/ ૧૮૧]

તર્જમા : અલ્લાહ કે નામ સે સફર શુરૂ કરતા હૂં, અલ્લાહ હી પર ભરોસા કરતા હૂં, ગુનાહોં સે હિફાઝત ઔર ઈબાદત પર કુદરત અલ્લાહ તઆલા કી મદદ કે બગૈર નહીં હો સકતી.

''اَللّٰهُمَّ بِكَ اَصُوْلُ وَبِكَ اَحُوْلُ وَبِكَ اَسِيْرُ''

(حصن حصین۔ ۱۷۰)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! તેરી મદદ સે હમ્લા કરતા હૂં ઔર તેરી મદદ સે તદબીર કરતા હૂં ઔર તેરી મદદ સે સફર કરતા હૂં, ચલતા હૂં.

સવારી પર સવાર હોને કી દુઆ

સવારી પર યે દુઆ પઢકર સવાર હો જાએ :

سُبْحَانَ الَّذِىْ سَخَّرَلَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهٗ مُقْرِنِيْنَ

وَاِنَّا اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُوْنَ (مسلم ۱/۴۳۴)

તર્જમા : અલ્લાહ કી ઝાત પાક હે, જિસને ઈસકો હમારે ઈખ્તિયાર મેં દિયા હે ઔર હમ ઈસકો અપને કાબૂ મેં કરને કે અહલ નહીં થે ઔર હમ અપને રબ કે પાસ ઝરૂર લૌટનેવાલે હૈં.

દૌરાને સફર પઢતે રહેં

દૌરાને સફર યે દુઆ પઢતે રહા કરેં :

"اَللّٰهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هٰذَا وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهٗ اَللّٰهُمَّ اَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيْفَةُ فِي الْاَهْلِ اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَعُوْذُبِكَ مِنْ وَّعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَاٰبَةِ الْمَنْظَرِ وَسُوْءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْاَهْلِ"

(مشکوٰۃ: ۲۱۳/۱)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! હમારે ઇસ સફર કો હમ પર આસાન ફરમા ઔર ઇસકી દૂરી કો હમ પર સમેટ દે. એ અલ્લાહ ! આપહી સફર મેં હમારે રફીક હૈં ઔર આપહી હમારે અહલ વ અયાલ કી દેખભાલ કરનેવાલે હૈં, એ અલ્લાહ ! મૈં આપકે દરબાર મેં સફર કી મશક્કત સે પનાહ ચાહતા હૂં, ઔર પનાહ ચાહતા હૂં બુરી હાલત દેખને સે, ઔર વાપસ આકર ઘરમેં બચ્ચોં મેં ઔર માલ મેં બુરી હાલત દેખને સે.

હુદૂદે હરમ મેં દાખિલ હોને કી દુઆ

જબ હરમ કે હુદૂદ મેં દાખિલ હોને લગે તો યે દુઆ પઢે :

''اَللّٰھُمَّ اِنَّ ھٰذَا حَرَمُكَ وَحَرَمُ رَسُوْلِكَ فَحَرِّمْ لَحْمِیْ وَدَمِیْ وَعَظْمِیْ وَبَشَرِیْ عَلَی النَّارِ اَللّٰھُمَّ اٰمِنِّیْ عَذَابَكَ یَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ''

(غنیہ:۹۴،قاضی خان:۱/۳۱۵)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! બેશક યે તેરા ઔર તેરે રસૂલેપાક કા હરમ હૈ, પસ તૂ મેરા ગોશ્ત, ખૂન, હડ્ડી, ચમડા જહન્નમ પર હરામ ફરમા. એ અલ્લાહ ! ઉસ દિન કે અઝાબ સે મેરી હિફાઝત ફરમા જિસ દિન તૂ અપને બંદોં કો ઉઠાએગા.

તવાફ શુરૂ કરને કી દુઆ

તવાફ શુરૂ કરતે વક્ત યે દુઆ પઢે :

''بِسْمِ اللّٰہِ اَللّٰہُ اَکْبَرُ وَلِلّٰہِ الْحَمْدُ وَالصَّلٰوۃُ وَالسَّلَامُ عَلٰی رَسُوْلِ اللّٰہِ اَللّٰھُمَّ اِیْمَانًا بِكَ وَتَصْدِیْقًا بِکِتَابِكَ

وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ'' (قاضی خان ۱/۳۱۴)

તર્જમા : અલ્લાહ કે નામ સે તવાફ કરતા શુરૂ કરતા હૂં, અલ્લાહ બહોત બડા હે, અલ્લાહ હી કે લિયે હર તા'રીફ હે, ઔર દુરૂદ વ સલામ અલ્લાહ કે રસૂલ ﷺ પર નાઝિલ હો. એ અલ્લાહ ! તુજ પર ઈમાન લાતે હુએ ઓર તેરી કિતાબ કી તસ્દીક ઓર તેરે અહદ કો પૂરા કરને ઓર તેરે નબી કી સુન્નત કી ઈત્તિબાઅ મેં હજરે અસ્વદ કો ચૂમતા હૂં.

તવાફ કે સાત ફેરોં કી દુઆએં

યે બાત યાદ રખેં કે તવાફ કે સાત ફેરોં કી અલગ અલગ દુઆએં ઉલમાને લિખી હેં, યે સારી દુઆએં લા અલત્તઅયીન હુઝૂર ﷺ સે સાબિત હેં, લેકિન ઈસ ખાસ તરતીબ સે મન્કૂલ નહીં હેં, ઈસ લિયે ઈનકે અલાવા ભી દુઆએં પઢી જા સકતી હેં, અલબત્તા રુકને યમાની ઓર હજરે અસ્વદ કે દરમ્યાન કી દુઆ ખાસ ઈસ તરતીબ સે સાબિત હે.

તવાફ કે પેહલે ચક્કર કી દુઆ

તવાફ કે પેહલે ચક્કર મેં યે દુઆ પઢે :

'' سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيْمِ ، وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى رَسُوْلِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اَللّٰهُمَّ اِيْمَانًا بِكَ وَتَصْدِيْقًا بِكِتَابِكَ وَوَفَاءً بِعَهْدِكَ وَاتِّبَاعًا لِسُنَّةِ نَبِيِّكَ وَ حَبِيْبِكَ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ '' (قاضی خان ۳۱۶/۱)

'' اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْئَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ وَالْمُعَافَاةَ الدَّائِمَةَ فِى الدِّيْنِ وَالدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَالْفَوْزَ بِالْجَنَّةِ وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ '' (حصن حصین ۲۲۲ منتخب شدہ)

તર્જમા : અલ્લાહ કી ઝાત હર અેબ સે પાક હે ઓર તમામ તા'રીફેં અલ્લાહ કે લિયે હે, અલ્લાહ કે સિવા કોઈ ઈબાદત કે લાયક નહીં, અલ્લાહ બહોત બડા હે, ઉસકી

મદદ કે બગૈર ગુનાહોં સે બચા નહીં જા સકતા, ઔર ઉસી કી મદદ સે ઈબાદત પર કુદરત હોતી હૈ, અલ્લાહ બહોત બડા હૈ ઔર બહોત બડી અઝમતવાલા હૈ, હુઝૂર ﷺ પર દુરૂદ વ સલામ નાઝિલ હો, એ અલ્લાહ ! હમ તુજ પર ઈમાન લાને કી હાલત મેં ઔર તેરે કલિમાત કી તસ્દીક કરકે ઔર અહદ કો પૂરા કરતે હુએ ઔર તેરે નબી કી સુન્નત કી ઈત્તેબાઅ મેં તવાફ કરતે હૈં.

એ અલ્લાહ ! બેશક મૈં તુજસે અફવ ઔર સલામતી કા સવાલ કરતા હૂં, ઔર દીન ઔર દુન્યા ઔર આખિરત મેં દાઈમી દરગુઝર ઔર હુસૂલે જન્નત ઔર જહન્નમ સે નજાત કે સાથ કામ્યાબી કી દરખાસ્ત કરતા હૂં.

રુકને યમાની ઔર હજરે અસ્વદ કે દરમ્યાન પઢને કી દુઆ

તવાફ કે સાત ચક્કરોં મેં જો અલગ અલગ દુઆએં હૈં વો રુકને યમાની તક પૂરી કરલેં, ફિર રુકને યમાની ઔર હજરે અસ્વદ કે દરમ્યાન યે દુઆ પઢે, યે ઉસ વક્ત મેં પઢના હદીસ સે સાબિત હૈ, લિહાઝા સાતોં ચક્કરોં મેં

રુકને યમાની ઓર હજરે અસ્વદ કે દરમ્યાન યે દુઆ પઢે

''اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ. رَبَّنَا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَّفِي الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَّقِنَا عَذَابَ النَّارِ (سورۃ البقرۃ: ۲۰۱) وَاَدْخِلْنَا الْجَنَّةَ مَعَ الْاَبْرَارِ يَا عَزِيْزُ يَا غَفَّارُ يَا رَبَّ الْعَالَمِيْنَ''

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! મૈં આપસે દુન્યા વ આખિરત કી ભલાઈ ઓર માફી ચાહતા હૂં, એ હમારે રબ ! હમકો દુન્યા ઓર આખિરત કી ભલાઈ અતા ફરમા ઓર જહન્નમ કે અઝાબ સે હમકો બચાલે ઓર જન્નત મેં નેક લોગોં કે સાથ હમકો દાખિલ ફરમા, તૂ બડા ગાલિબ ઓર બડા બખ્શિશ કરનેવાલા, દોનોં જહાં કા પાલનહાર હે.

તવાફ કે દૂસરે ચક્કર કી દુઆ

તવાફ કે દૂસરે ચક્કર મેં યે દુઆ પઢે :

''اَللّٰهُمَّ اِنَّ هٰذَا الْبَيْتَ بَيْتُكَ وَالْحَرَمَ حَرَمُكَ وَالْاَمْنَ اَمْنُكَ وَالْعَبْدَ عَبْدُكَ وَاَنَا عَبْدُكَ وَابْنُ

عَبْدِكَ وَهٰذَا مَقَامُ الْعَائِذِبِكَ مِنَ النَّارِ. فَحَرِّمْ لُحُوْمَنَا وَبِشْرَتَنَا عَلَى النَّارِ. اَللّٰهُمَّ حَبِّبْ اِلَيْنَا الْاِيْمَانَ وَزَيِّنْهُ فِيْ قُلُوْبِنَا وَكَرِّهْ اِلَيْنَا الْكُفْرَ وَالْفُسُوْقَ وَالْعِصْيَانَ وَاجْعَلْنَا مِنَ الرَّاشِدِيْنَ"

(حصن حصین مترجم ۱۹۳)

"اَللّٰهُمَّ قِنِیْ عَذَابَكَ یَوْمَ تَبْعَثُ عِبَادَكَ"

(حصن حصین ۸۷)

"اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِیْ جَنَّتَكَ بِغَیْرِ حِسَابٍ"

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! યે ઘર તેરા હી ઘર હે, હરમ તેરા હી હરમ હે, યહાં કા અમ્ન વ અમાન તેરા હી કાઈમ કિયા હુવા હે ઔર હર બંદા તેરા હી બંદા હે ઔર મૈં ભી તેરા હી બંદા હૂં ઔર તેરા હી બંદાઝાદહ હૂં, યે મકામ તેરી મદદ સે જહન્નમ કી આગ સે પનાહ ઔર હિફાઝત કા હે, પસ હમારે ગોશ્ત ઔર ચમડે કો જહન્નમ પર હરામ કરદે. એ અલ્લાહ ! હમેં ઈમાન કી મોહબ્બત અતા

ફરમા, ઔર હમારે દિલોં કો ઈમાન કે નૂર સે મુનવ્વર કરદે ઔર કુફ્ર વ ફુસૂક સે હમેં નફરત અતા ફરમા ઔર હમકો હિદાયત યાફતા લોગોં મેં શામિલ ફરમા.

એ અલ્લાહ ! મુજકો કયામત કે દિન કે અઝાબ સે બચા, જિસ દિન તૂ અપને બંદોં કો દો બારહ ઝિંદા ફરમાએગા.

એ અલ્લાહ ! મુજકો બગૈર હિસાબ કિતાબ જન્નત અતા ફરમા.

તવાફ કે તીસરે ચક્કર કી દુઆ

તવાફ કે તીસરે ચક્કર મેં યે દુઆ પઢે :

'' اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِكَ مِنَ الشَّكِّ وَالشِّرْكِ وَالشِّقَاقِ وَالنِّفَاقِ وَسُوْءِ الْاَخْلَاقِ وَسُوْءِ الْمَنْظَرِ وَ الْمُنْقَلَبِ فِی الْمَالِ وَالْاَهْلِ وَالْوَلَدِ '' (تبیین الحقائق: ۲/ ۱۷)

'' اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَعُوْذُبِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ . وَاَعُوْذُبِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ . وَاَعُوْذُبِكَ مِنَ الْخِزْیِ

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ " (تبیین الحقائق:۲/۱۷)

તર્જમા : એ અલ્લાહ મૈં તેરે દીન ઔર અહકામ મેં શક કરને સે પનાહ માંગતા હૂં, મૈં પનાહ માંગતા હૂં કિસી કો તેરા હમસર બનાને સે ઔર તેરે અહકામ કી મુખાલફત કરને સે ઔર નિફાક સે, સૂએ અખ્લાક સે, બુરી ચીઝ દેખને સે, ઔર પનાહ માંગતા હૂં માલ, અહલ વ અયાલ ઔર અવલાદ કી તબ્દીલી સે.

એ અલ્લાહ ! મૈં કબ્ર કે ફિત્ને સે તેરે દરબાર મેં પનાહ માંગતા હૂં, ઔર ઝિંદગી ઔર સકરાતે મૌત કી સખ્તિયોં સે પનાહ માંગતા હૂં, ઔર દુન્યા ઔર આખિરત કી રૂસ્વાઈ સે મૈં તેરી પનાહ ચાહતા હૂં.

તવાફ કે ચોથે ચક્કર કી દુઆ

તવાફ કે ચોથે ચક્કર મેં યે દુઆ પઢે :

" اَللّٰهُمَّ اجْعَلْهُ حَجًّا مَبْرُوْرًا وَسَعْيًا مَشْكُوْرًا وَذَنْبًا مَغْفُوْرًا وَعَمَلًا صَالِحًا مَقْبُوْلًا وَتِجَارَةً لَنْ تَبُوْرَ (زیلعی:۲/۱۷) يَا عَلِيْمُ مَا فِي الصُّدُوْرِ اَخْرِجْنِيْ

يَا اَللّٰهُ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّوْرِ، اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ مُوْجِبَاتِ رَحْمَتِكَ وَعَزَائِمَ مَغْفِرَتِكَ وَالسَّلَامَةَ مِنْ كُلِّ اِثْمٍ وَالْغَنِيْمَةَ مِنْ كُلِّ بِرٍّ" (ترمذی:۱/۱۰۹) وَالْفَوْزَ بِالْجَنَّةِ وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ" (حصن حصین:۳۲۱) رَبِّ قَنِّعْنِيْ بِمَا رَزَقْتَنِيْ وَبَارِكْ لِيْ فِيْمَا اَعْطَيْتَنِيْ وَاخْلُفْ عَلٰى كُلِّ غَائِبَةٍ لِّيْ مِنْكَ بِخَيْرٍ" (کتاب المناسک : ۳۹)

તર્જમા : ઐ અલ્લાહ ! મેરે ઈસ હજ કો હજ્જે મબરૂર ઔર મકબૂલ બના, ઔર મેરી ઈસ કોશિશ કો ઠિકાને પર લગા, ઔર મેરે ગુનાહોં કી બખ્શિશ ફરમા, ઔર મેરે ઈસ અમલ કો કબૂલતરીન અમલે સાલેહ બના, ઔર ઈસકો ઐસી તિજારત બના જિસમેં કોઈ ઘાટા ન હો. ઐ દિલોં કી બાતોં કો જાનનેવાલે ! ઐ અલ્લાહ ! મુજકો તારીકી સે નિકાલકર ઉજાલે મેં દાખિલ ફરમા.

ઐ અલ્લાહ ! બેશક મૈં તેરી રહમત કે ઉસૂલ કે ઝરાયેઅ ઔર તેરી બખ્શિશ કે રાસ્તે ઔર ગુનાહ સે સલામતી કી ઈલ્તેમાસ કરતા હૂં, ઔર હર નેકી પર

કાઈમ રેહને ઔર જન્નત કી કામ્યાબી ઔર જહન્નમ સે નજાત કી ઈલ્તેમાસ કરતા હૂં.

એ મેરે રબ ! ઈસ રોઝી પર કનાઅત અતા ફરમા જો તૂને મુજે દી હે, ઔર મુજે બરકત અતા ફરમા ઉન ચીઝોં મેં જો તૂને મુજે અતા ફરમાઈ હેં, ઔર તૂ ખેર કે સાથ મેરી હર ઉસ ચીઝ કા નિગેહબાન બનજા જો મુજસે ગાઈબ હે.

તવાફ કે પાંચવેં ચક્કર કી દુઆ

તવાફ કે પાંચવેં ચક્કર મેં યે દુઆ પઢે :

"اَللّٰهُمَّ اَظِلَّنِيْ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِكَ يَوْمَ لَا ظِلَّ اِلَّا ظِلَّ عَرْشِكَ وَلَا بَاقِيَ اِلَّا وَجْهُكَ. وَاسْقِنِيْ مِنْ حَوْضِ نَبِيِّكَ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ شُرْبَةً هَنِيْئَةً مَرِيْئَةً لَا نَظْمَأُ بَعْدَهَا اَبَدًا" (رفیق:۱۴۲/۲)

"اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلَكَ مِنْهُ نَبِيُّكَ سَيِّدُنَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَعُوْذُبِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَكَ مِنْهُ نَبِيُّكَ سَيِّدُنَا مُحَمَّدٌ صَلَّى

اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَاَنْتَ الْمُسْتَعَانُ وَعَلَيْكَ الْبَلَاغُ
وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ" (ترمذی:۲/۱۹۲)

"اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ الْجَنَّةَ وَنَعِيْمَهَا وَمَا يُقَرِّبُنِیْ
اِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ اَوْ فِعْلٍ اَوْ عَمَلٍ وَاَعُوْذُبِكَ مِنَ النَّارِ
وَمَا يُقَرِّبُنِیْ اِلَى النَّارِ مِنْ قَوْلٍ اَوْ فِعْلٍ اَوْ عَمَلٍ"

(حصن حصین:۳۲۰)

તર્જમા : એ અલ્લાહ જિસ દિન તેરે અર્શ કે સાયે કે અલાવા કોઈ સાયા ન હોગા ઉસ દિન મુજે અર્શ કે સાયે કે નીચે જગહ અતા ફરમા, ઔર તેરી ઝાત કે અલાવા કોઈ બાકી રેહનેવાલા નહીં હે, ઔર મુજકો અપને નબી ﷺ કે હૌઝ સે સૈરાબ કરદે, ઔર ઐસા ખુશ ઝાયકા પાની પિલાદે જિસકે બાદ ફિર પ્યાસ ન લગે.

એ અલ્લાહ ! મૈં તુજસે હર ઉસ ચીઝ કા સવાલ કરતા હૂં જિસકા તેરે નબી મુહમ્મદ ﷺ ને સવાલ કિયા થા, ઔર મૈં હર ઉસ ચીઝ કે શર સે પનાહ માંગતા હૂં જિસસે તેરે નબી મુહમ્મદ ﷺ ને પનાહ માંગી હે, ઔર તૂ હી

મદદગાર ઔર તૂ હી કાફી હે, ઔર અલ્લાહ કી મદદ કે બગૈર મુસીબત સે હિફાઝત ઔર ઈબાદત કી કુદરત નહીં હો સકતી.

એ અલ્લાહ ! બેશક મૈં તુજસે જન્નત ઔર ઉસકી નેઅમતોં કા સવાલ કરતા હૂં ઔર ઉસ ચીઝ કા સવાલ કરતા હૂં કૌલ ફેલ ઔર અમલ મેં સે જો મુજકો જન્નત મેં પહોંચાદે, ઔર મૈં જહન્નમ કે અઝાબ સે પનાહ માંગતા હૂં ઔર કૌલ ફેલ અમલ મેં સે હર ઉસ ચીઝ સે પનાહ માંગતા હૂં જો મુજકો જહન્નમ સે કરીબ કરદે.

તવાફ કે છટે ચક્કર કી દુઆ

તવાફ કે છટે ચક્કર મેં યે દુઆ પઢે :

" اَللّٰهُمَّ اِنَّ لَكَ عَلَيَّ حُقُوْقًا كَثِيْرَةً فِيْمَا بَيْنِيْ وَبَيْنَكَ. وَحُقُوْقًا كَثِيْرَةً فِيْمَا بَيْنِيْ وَبَيْنَ خَلْقِكَ. اَللّٰهُمَّ مَاكَانَ لَكَ مِنْهَا فَاغْفِرْهُ لِيْ وَمَاكَانَ لِخَلْقِكَ فَتَحَمَّلْهُ عَنِّيْ وَاغْنِنِيْ بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ وَبِطَاعَتِكَ عَنْ مَعْصِيَتِكَ وَبِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ

يَاوَاسِعَ الْمَغْفِرَةِ. اَللّٰهُمَّ اِنَّ بَيْتَكَ عَظِيْمٌ وَوَجْهَكَ كَرِيْمٌ وَاَنْتَ يَا اَللّٰهُ حَلِيْمٌ كَرِيْمٌ عَظِيْمٌ تُحِبُّ الْعَفْوَ فَاعْفُ عَنِّيْ'' (کتاب المناسک:۳۵)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! બેશક તેરે મેરે ઊપર બેશુમાર હુકૂક હૈં જો તેરે ઔર મેરે દરમ્યાન મેં હૈં, ઔર બેશુમાર હુકૂક મેરે ઔર તેરી મખ્લૂક કે દરમ્યાન મેં હૈં, એ અલ્લાહ ! ઈનમેં સે જો હુકૂક તેરે હૈં તૂ ઉસે માફ ફરમાદે, ઔર જો તેરી મખ્લૂક કે હુકૂક હૈં ઉન કો અપની મખ્લૂક સે બખ્શવાને કી ઝિમ્મેદારી લે લે, ઔર મુજકો હલાલ કમાઈ કી તૌફીક અતા ફરમા ઔર હરામ સે હિફાઝત ફરમા એ અલ્લાહ ! તેરી ઈતાઅત કે ઝરિએ સે મઅસિયત સે હિફાઝત ઔર તેરે ફઝલ સે ગૈરોં કે મોહતાજ બનને ઔર એહસાનમંદ હોને સે હિફાઝત ફરમા, એ બહોત ઝિયાદા બખ્શનેવાલે ! એ અલ્લાહ ! બેશક તેરા ઘર બડી અઝમતવાલા હે, ઔર તેરી ઝાત કરમવાલી હે, એ અલ્લાહ ! તૂ બડા બુર્દબાર કરમવાલા હે ઔર અઝમતવાલા હે, માફ કરને કો પસંદ ફરમાતા હે

લિહાઝા મુજે માફ કરદે.

તવાફ કે સાતવેં ચક્કર કી દુઆ

તવાફ કે સાતવેં ચક્કર મેં યે દુઆ પઢે :

'' اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ اِيْمَانًا كَامِلًا وَيَقِيْنًا صَادِقًا وَرِزْقًا وَاسِعًا وَقَلْبًا خَاشِعًا وَلِسَانًا ذَاكِرًا وَحَلَالًا طَيِّبًا وَتَوْبَةً نَصُوْحًا وَ تَوْبَةً قَبْلَ الْمَوْتِ وَرَاحَةً عِنْدَ الْمَوْتِ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْعَفْوَ عِنْدَ الْحِسَابِ وَالْفَوْزَ بِالْجَنَّةِ وَالنَّجَاةَ مِنَ النَّارِ بِرَحْمَتِكَ يَا عَزِيْزُ يَا غَفَّارُ. رَبِّ زِدْنِيْ عِلْمًا وَاَلْحِقْنِيْ بِالصَّالِحِيْنَ '' (کتاب المناسک:۳۹)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! બેશક મૈં આપસે કામિલ ઈમાન ઓર સચ્ચા યકીન ઓર વસીઅ રિઝક કા સવાલ કરતા હું, ઓર ખુશૂઅ કરનેવાલા દિલ ઓર ઝિક્ર કરનેવાલી ઝબાન, પાક હલાલ કમાઈ, ઓર સચ્ચી તૌબા ઓર મરને સે પેહલે તૌબા કી તૌફીક, ઓર મૌત કે વક્ત

આસાની, ઔર મરને કે બાદ મગફિરત ઔર રહમત, ઔર હિસાબ વ કિતાબ કે વક્ત માફી ઔર દરગુઝર, ઔર જન્નત કી કામ્યાબી, ઔર જહન્નમ સે તેરી રહમત સે નજાત ચાહતા હૂં. એ બડે ગાલિબ ઔર બડે બખ્શિશ કરનેવાલે ! એ મેરે રબ ! મેરે ઈલ્મ મેં ઈઝાફા કર ઔર મુજકો આખિરત મેં નેક લોગોં કે સાથ શામિલ કર.

તવાફ કી દો રકાત કે બાદ
મકામે ઈબ્રાહીમ પર પઢને કી દુઆ

તવાફ કી દો રકાત પઢકર મકામે ઈબ્રાહીમ પર જાકર આદમ عليه السلام વાલી દુઆ પઢે :

દુઆ-એ-આદમ عليه السلام કી ફઝીલત યે હૈ કે જો ઈસ દુઆ કો પઢેગા અલ્લાહ ઉસકે તમામ ગુનાહોં કો માફ કરેગા, ઔર ઉસકી તમામ પરેશાની દૂર કરેગા, ફિર કભી ફક વ ફાકા કી નૌબત ન આયેગી, ઔર દુન્યા ઝલીલ હોકર ઉસકે પાસ આયેગી.

" اَللّٰهُمَّ اِنَّكَ تَعْلَمُ سِرِّىْ وَعَلَانِيَتِىْ فَاقْبَلْ
مَعْذِرَتِىْ وَتَعْلَمُ حَاجَتِىْ فَاَعْطِنِىْ سُؤْلِىْ وَتَعْلَمُ

مَا فِيْ نَفْسِيْ فَاغْفِرْلِيْ ذُنُوْبِيْ. اَللّٰهُمَّ اِنِّيْ اَسْئَلُكَ
اِيْمَانًا يُبَاشِرُ قَلْبِيْ وَيَقِيْنًا صَادِقًا حَتّٰى اَعْلَمَ اَنَّهٗ لَا
يُصِيْبُنِيْ اِلَّا مَا كَتَبْتَ لِيْ وَرِضًا بِمَا قَسَمْتَ لِيْ يَا
اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ " (فتح القدير: ٣٥٧/٢)

તર્જમા : એ અલ્લાહ તૂ મેરે ઝાહિર ઔર બાતિન કો ખૂબ જાનતા હે મેરા ઉઝ કબૂલ ફરમા, તૂ મેરી હાજત કો જાનતા હે લિહાઝા મેરી તલબ પૂરી ફરમા, ઔર તૂ મેરે દિલ કી બાત જાનતા હે, મેરા ગુનાહ માફ ફરમા, એ અલ્લાહ ! મૈં તુજસે ઈમાને રાસિખ ઔર યકીને સાદિક કા સવાલ કરતા હૂં, જો મેરે દિલ મેં ઉતર જાએ, હત્તાકે મૈં જાન લૂં કે મુજકો સિર્ફ ઈતની મિકદાર પહોંચ સકતી હે જિતના તૂને મેરે લિયે લિખ દિયા હે, ઔર મૈં તુજસે ઉસ ચીઝ પર રઝામંદી તલબ કરતા હૂં જિતના તૂને મેરે મુકદર મેં રખા હે, એ તમામ રહમ કરને વાલોં મેં ઝિયાદા રહમ કરને વાલે.

મુલતઝિમ પર પઢને કી દુઆ

મુલતઝિમ ખાન-એ-કઅબા કે દરવાઝે ઔર હજરે અસ્વદ કે દરમ્યાન બયતુલ્લાહ કી દીવાર કા હિસ્સા હે. હુઝૂર ﷺ ઈસ જગહ બચ્ચે કી તરહ લિપટ કર દુઆ કરતે થે, ઈસ જગહ અગર મોકા મિલ જાએ તો યે દુઆ પઢે :

"اَللّٰهُمَّ اِنَّ هٰذَا بَيْتُكَ الَّذِىْ جَعَلْتَهٗ مُبَارَكًا وَّهُدًى لِّلْعٰلَمِيْنَ. اَللّٰهُمَّ كَمَا هَدَيْتَنِىْ لَهٗ فَتَقَبَّلْ مِنِّىْ وَلَا تَجْعَلْ هٰذَا آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ بَيْتِكَ وَارْزُقْنِى الْعَوْدَ اِلَيْهِ حَتّٰى تَرْضٰى عَنِّىْ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ"

(مراقی الفلاح:۳۰۱)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! બેશક યે તેરા વો ઘર હે જિસકો તૂને તમામ આલમ કે લિયે બરકત ઔર હિદાયત કા ઝરિઆ બનાયા હે. એ અલ્લાહ ! જિસ તરહ તૂને મુજે ઈસ હજ કે લિયે હિદાયત દી ઈસ તરહ મેરી તરફ સે કબૂલ ફરમા, ઔર મેરે ઈસ સફર કો અપને ઘર કા

આખરી સફર ન બના, ઔર દો બરહ લૌટ કર આના નસીબ ફરમા, યહાં તક કે તૂ મુજસે રાઝી હો જાએ, એ અરહમર રાહિમીન.

મીઝાબે રહમત કે નીચે પઢને કી દુઆ

બયતુલ્લાહ કે પરનાલે કે નીચે ભી દુઆએં કબૂલ હોતી હૈં, ઉસકો મીઝાબે રહમત કેહતે હૈં, ઉસ જગહ યે દુઆ પઢે :

'' اَللّٰهُمَّ اِنِّیْ اَسْئَلُكَ اِيْمَانًا لَا يَزُوْلُ وَيَقِيْنًا
لَا يَنْفَدُ وَمُرَافَقَةَ نَبِيِّكَ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ،
اَللّٰهُمَّ اَظِلَّنِیْ تَحْتَ ظِلِّ عَرْشِكَ يَوْمَ لَا ظِلَّ اِلَّا ظِلُّ
عَرْشِكَ وَاسْقِنِیْ بِكَأْسِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ شَرْبَةً لَا اَظْمَأُ بَعْدَهَا اَبَدًا '' (معلم الحجاج: ۱۸۴)

તર્જમા : એ અલ્લાહ મૈં તુજસે ઐસા ઈમાન માંગતા હૂં જો કભી ખત્મ ન હો, ઔર તેરે નબી ﷺ કા સાથ માંગતા હૂં. એ અલ્લાહ ! મુજે ઉસ દિન અપને અર્શ કા સાયા અતા ફરમા જિસ દિન અર્શ કે સાયે કે અલાવા કોઈ

સાયા ન હોગા, ઔર મુહમ્મદ ﷺ કે પ્યાલે સે ઐસા શરબત પિલાદે કે ઉસકે બાદ કભી પ્યાસ ન લગે.

ઝમઝમ પીને કી દુઆ

ઝમઝમ કા પાની પીતે વક્ત યે દુઆ પઢે :

"اَللّٰھُمَّ اِنِّیۡ اَسۡئَلُکَ عِلۡمًا نَافِعًا وَرِزۡقًا وَاسِعًا وَشِفَاءً مِنۡ کُلِّ دَاءٍ" (قاضی خان: ۱/۱۳۹)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! મૈં તુજસે નફા દેનેવાલા ઈલ્મ, વસીઅ રિઝક ઔર હર બીમારી સે શિફા કા સવાલ કરતા હું.

સફા પર ચઢને કી દુઆ

સફા પહાડી પર ચઢતે વક્ત યે દુઆ પઢે :

"بِسۡمِ اللّٰہِ اَبۡدَأُ بِمَا بَدَأَ اللّٰہُ بِہٖ اِنَّ الصَّفَا وَالۡمَرۡوَۃَ مِنۡ شَعَائِرِ اللّٰہِ" (تحفۃ المناسک: ۶۸)

તર્જમા : મૈં અલ્લાહ કા નામ લેકર વહાં સે શુરૂ કરતા હું જહાં સે અલ્લાહ તઆલા ને શુરૂ ફરમાયા, બેશક સફા ઔર મરવહ અલ્લાહ તઆલા કી નિશાનિયોં મેં સે હૈં.

સફા ઔર મરવહ પર ખડે હોકર પઢને કી દુઆ

સફા પહાડી પર ખડે હોકર બયતુલ્લાહ કી તરફ રુખ કરકે તીન મરતબા યે દુઆ પઢ કર અલ્લાહ સે દુઆ માંગે ઔર મરવહ પર ભી યહી દુઆ પઢે :

"لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِيْ وَيُمِيْتُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ اَنْجَزَ وَعْدَهٗ وَنَصَرَ عَبْدَهٗ وَهَزَمَ الْاَحْزَابَ وَحْدَهٗ" (مسلم،۱:۳۹۹، المناسک:۷۹)

તર્જમા : અલ્લાહ કે સિવા કોઈ ઈબાદત કે લાયક નહીં, વો તન્હા હે ઉસકા કોઈ હમસર નહીં, ઉસી કે લિયે મુલ્ક હે, ઉસીકે લિયે તમામ તા'રીફેં હેં, વહી ઝિંદા કરતા હે વહી મારતા હે, વહી હર ચીઝ પર કાદિર હે. અલ્લાહ કે સિવા કોઈ ઈબાદત કે લાયક નહીં, વો તન્હા હે, ઉસને અપના વાઅદા પૂરા ફરમાયા, ઔર અપને બંદે કી મદદ કી, ઔર તન્હા ઉસને લશ્કરોં કો શિકસ્ત દી.

મીલૈન અખ્ઝરૈન કે દરમ્યાન પઢને કી દુઆ

સઅી કરતે હુએ જબ હરે સુતૂનોં કે પાસ પહોંચે તો યે પઢે :

''رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَتَجَاوَزْ عَمَّا تَعْلَمُ اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعَزُّ الْاَكْرَمُ'' (زیلعی:۲/۲۰)

તર્જમા : એ મેરે પરવરદિગાર ! મેરી મગફિરત ફરમા, ઔર મુજ પર રહમ ફરમા, ઔર ઉન ગુનાહોં કો માફ ફરમા જો તેરે ઇલ્મ મેં હે, બેશક તૂહી સબ પર ગાલિબ ઔર ઝિયાદા કરમ કરનેવાલા હે.

મીલૈન અખ્ઝરૈન કે બાદ મરવહ કી તરફ ચલને કી દુઆ

જબ હરે સુતૂનોં સે મરવહ કી તરફ બઢે તો યે દુઆ પઢે :

''اَللّٰهُمَّ اسْتَعْمِلْنِیْ بِسُنَّةِ نَبِیِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَیْهِ وَسَلَّمَ وَتَوَفَّنِیْ عَلٰی مِلَّتِهٖ وَاَعِذْنِیْ مِنْ مُضِلَّاتِ الْفِتَنِ بِرَحْمَتِكَ یَا اَرْحَمَ الرّٰحِمِیْنَ'' (تبیین الحقائق:۲/۲۰)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! મુજકો મુહમ્મદ ﷺ કી સુન્નત કા પાબંદ બના, ઔર મુજકો આપ ﷺ કે દીન પર મૌત અતા ફરમા, ઔર હર ગુમરાહકુન ફિતનોં સે અપની રહમત કે ઝરિએ સે મેરી હિફાઝત ફરમા, એ સબસે ઝિયાદા રહમ કરનેવાલે મુજે અપની રહમત સે નવાઝ.

અરફાત કી તરફ જાતે હુએ પઢને કી દુઆ

૯/ ઝિલ હિજ્જા કો અરફાત કી તરફ રવાના હોતે વકત યે દુઆ પઢે :

"اَللّٰهُمَّ اِلَيْكَ تَوَجَّهْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَوَجْهَكَ اَرَدْتُ فَاجْعَلْ ذَنْبِىْ مَغْفُوْرًا وَحَجًّا مَبْرُوْرًا وَارْحَمْنِىْ وَلَا تُخَيِّبْنِىْ وَبَارِكْ لِىْ فِىْ سَفَرِىْ وَاقْضِ بِعَرَفَاتٍ حَاجَتِىْ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيْرٌ" (زبدۃ:۲/۲۳)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! મૈં તેરી તરફ મુતવજ્જેહ હોતા હૂં ઔર તુજ પર ભરોસા કરતા હૂં ઔર તેરી ઝાત કા ઈરાદા રખતા હૂં, લિહાઝા મેરે ગુનાહ માફ ફરમા ઔર મેરે હજ

કો કબૂલ ફરમા ઔર મુજ પર રહમ ફરમા, ઔર મુજે નામુરાદ ન બના ઔર મેરે સફર મેં બરકત અતા ફરમા ઔર મૈદાને અરફાત મેં મેરી હાજત પૂરી ફરમા, બેશક તૂ હર ચીઝ પર કાદિર હે.

જબલે રહમત પર નઝર પડતે વક્ત પઢને કી દુઆ

મૈદાને અરફાત મેં જબ જબલે રહમત પર નઝર પડે તો યે દુઆ પઢે :

"اَللّٰهُمَّ اِلَيْكَ تَوَجَّهْتُ وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ وَوَجْهَكَ اَرَدْتُ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْلِيْ وَتُبْ عَلَيَّ وَاعْطِنِيْ سُؤْلِيْ وَوَجِّهْ لِيَ الْخَيْرَ اَيْنَمَا تَوَجَّهْتُ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ" (زبدہ:٤٢/٢)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! મૈં તેરી તરફ મુતવજ્જે હોતા હૂં ઔર તુજ પર ભરોસા કરતા હૂં ઔર તેરી ઝાત કા ઈરાદા કરતા હૂં, એ અલ્લાહ ! મેરે ગુનાહ માફ ફરમા ઔર મેરી તૌબા કબૂલ ફરમા ઔર મેરી મુરાદ મુજે અતા ફરમા, હર

કિસ્મ કી ખૈર કો મેરી તરફ મુતવજ્જે ફરમા જિધર મૈં મુતવજ્જે હોતા હૂં, અલ્લાહ કી ઝાત પાક હે, હર તા'રીફ અલ્લાહ કે લિયે હે, અલ્લાહ કે સિવા કોઈ ઈબાદત કે લાયક નહીં ઔર અલ્લાહ બહોત બડા હે.

મૈદાને અરફાત મેં સબસે અફઝલ દુઆ

હુઝૂર ﷺ ને ઈરશાદ ફરમાયા : "મૈંને ઔર મુજસે પેહલે નબિયોંને મૈદાને અરફાત મેં જો દુઆએં કી હૈં ઉનમેં સબસે અફઝલ દુઆ-એ-તૌહીદ હે, વો યે હે :

"لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ"

(ترمذی:۲/۱۹۹ حصن حصین:۱۸۳)

તર્જુમા : અલ્લાહ કે સિવા કોઈ ઈબાદત કે લાયક નહીં, વો તન્હા હે, ઉસકા કોઈ શરીક નહીં, ઉસી કે લિયે મુલ્ક હે ઔર ઉસી કે લિયે તમામ તા'રીફેં હૈં, ઉસીકે હાથ મેં તમામ ભલાઈ હે, વો હર ચીઝ પર કાદિર હે.

અગર હો સકે તો ઈસ દુઆ કો અરફાત મેં સૌ (૧૦૦) મરતબા પઢે, યે ચોથા કલિમા હે.

હઝરત જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહ ﷺ સે મન્કૂલ હે, ﷺ ને ફરમાયા : "જો મુસલમાન અરફે કે દિન ઝવાલ કે બાદ મૈદાને અરફાત મેં કિબ્લા રુખ હોકર

" لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ "

(૧૦૦ મરતબા)

قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ۝ اَللّٰهُ الصَّمَدُ ۝ لَمْ يَلِدْ ۙ وَلَمْ يُوْلَدْ ۝ وَلَمْ يَكُنْ لَّهٗ كُفُوًا اَحَدٌ ۝ } (૧૦૦ મરતબા)

" اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ وَّعَلَيْنَا مَعَهُمْ اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَّعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى اِبْرَاهِيْمَ وَعَلٰى اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ وَّعَلَيْنَا مَعَهُمْ "

(૧૦૦ મરતબા)

પઢેગા તો અલ્લાહ તઆલા ફરિશ્તોં સે ફરમાએંગે :

એ મેરે ફરિશ્તો ! ઉસ બંદે કી ક્યા જઝા હે જિસને મેરી તસ્બીહ વ તહલીલ, તકબીર વ તા'ઝીમ, તા'રીફ વ સના કી ઓર મેરે રસૂલ ﷺ પર દુરૂદ ભેજા.

એ મેરે ફરિશ્તો ! તુમ ગવાહ રહો, મૈંને ઉસકો બખ્શ દિયા ઓર ઉસકી શફાઅત કબૂલ કી ઓર અગર વો અહલે અરફાત કે લિયે શફાઅત કરતા તો ભી કબૂલ કરતા. (તફસીર દુર્રે મન્સૂર બહવાલા બયહકી)

મુઝદલિફા કી રાત મેં પઢને કી દુઆ

મુઝદલિફા કી રાત મેં યે દુઆ કસરત સે પઢે :

" اَللّٰهُمَّ اِنِّىْٓ اَسْئَلُكَ اَنْ تَرْزُقَنِىْ فِىْ هٰذَا الْمَكَانِ جَوَامِعَ الْخَيْرِ كُلِّهٖ وَاَنْ تُصْرِفَ عَنِّى السُّوْٓءَ كُلَّهٗ فَاِنَّهٗ لَا يَفْعَلُ ذٰلِكَ غَيْرُكَ وَلَا يَجُوْدُ بِهٖٓ اِلَّا اَنْتَ "

(زیلعی:۲/۲۷)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! બેશક મૈ તુજસે ઇસ બાત કા સવાલ કરતા હૂં કે મુજકો ઇસ મુકદસ મકામ મેં તમામ

નેકિયોં ઔર ભલાઈયોં કા મજમૂઆ અતા ફરમા ઔર મુજસે હર કિસ્મ કી બુરાઈયોં કો દૂર ફરમા, બેશક તેરે અલાવા યે કામ કોઈ નહીં કર સકતા, ઔર ન તેરે સિવા કોઈ દૂસરા ઈસ ભલાઈ કી બખ્શિશ કર સકતા હે.

મુઝદલિફા સે મિના પહોંચકર પઢને કી દુઆ

જબ મુઝદલિફા સે મિના પહોંચ જાએ તો જમરાત તક પહોંચને સે પેહલે તલ્બિયહ કસરત સે પઢે ઔર યે દુઆ પઢે :

"اَللّٰهُمَّ هٰذِهٖ مِنٰى قَدْ اَتَيْتُنَا وَاَنَا عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ اَسْئَلُكَ اَنْ تَمُنَّ عَلَيَّ بِمَا مَنَنْتَ بِهٖ عَلٰى اَوْلِيَائِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ" (قاضی خان:۱/۳۱۷)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! યે મકામે મિના હે જિસમેં મૈં હાઝિર હુવા હૂં, ઔર મૈં તેરા બંદા હૂં ઔર તેરા બંદાઝાદહ હૂં, મૈં તુજસે સવાલ કરતા હૂં કે તૂ મુજ પર એસા એહસાન ફરમા જૈસા કે તૂને અપને અવલિયા ઔર નેક બંદોં પર કિયા હે એ સબસે બઢકર રહમ કરનેવાલે.

જમરાત કી રમી કે બાદ કી દુઆ

જમરાત કી રમી કે બાદ યે દુઆ પઢે :

''اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ حَجًّا مَبْرُوْرًا وَذَنْبًا مَغْفُوْرًا وَسَعْيًا مَشْكُوْرًا'' (زیلعی:۲/۳۰)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! ઈસકો મેરે લિયે હજ્જે મબરૂર બના ઔર મેરે ગુનાહ માફ ફરમા ઔર મેરી કોશિશ કો કબૂલ ફરમા.

હલક કી દુઆ

કુર્બાની કે બાદ સર મુંડવાતે વક્ત યે દુઆ પઢે :

''اَللّٰهُمَّ بَارِكْ فِيْ نَفْسِيْ وَاغْفِرْلِيْ ذُنُوْبِيْ وَاجْعَلْ لِيْ بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِنْهَا نُوْرًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ'' (قاضی خان:۱/۲۱۹)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! મેરે અંદર બરકત અતા ફરમા ઔર મેરે ગુનાહ માફ ફરમા ઔર સર કે ઈન બાલોં મેં સે હર બાલ કે બદલે મેં કયામત કે દિન એક`ક નૂર અતા ફરમા.

મક્કા મોઅઝ્ઝમા સે વાપસી કી દુઆ

તવાફે વિદાઅ કે બાદ દો રકાત પઢે, ફિર હજરે અસ્વદ કો બોસા દે, ઉસકે બાદ કઅબતુલ્લાહ કી જુદાઈ પર અફસોસ વ હસરત કે સાથ ખૂબ ગિડગિડાકર રોએ, રોના ન આએ તો રોને કી સી સૂરત બનાએ ઔર હસરત કી નિગાહ સે બયતુલ્લાહ કી તરફ દેખતા હુવા રોતા હુવા મસ્જિદે હરામ સે બાહર નિકલે ઔર દરવાઝે પર ખડે હોકર યે દુઆ પઢે :

'' اَللّٰهُمَّ لَا تَجْعَلْ هٰذَا آخِرَ الْعَهْدِ مِنْ بَيْتِكَ وَارْزُقْنِي الْعَوْدَ اِلَيْهِ '' (قاضی خان:۱/۳۱۹)

'' لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ آئِبُوْنَ تَائِبُوْنَ عَابِدُوْنَ سَاجِدُوْنَ لِرَبِّنَا حَامِدُوْنَ صَدَقَ اللّٰهُ وَعْدَهٗ وَنَصَرَ عَبْدَهٗ وَهَزَمَ الْاَحْزَابَ وَحْدَهٗ ''
(مسلم:۱/۴۳۵)

તર્જમા : ઐ અલ્લાહ ! મેરે ઇસ સફર કો અપને ઘર

કા આખરી સફર ન બના મેરે લિયે દો બારહ લૌટ કર આના મુકદ્દર ફરમા, અલ્લાહ કે સિવા કોઈ ઈબાદત કે લાયક નહીં, વો તન્હા હે ઉસકા કોઈ શરીક નહીં, ઉસી કે લિયે બાદશાહત હે, ઉસી કે લિયે હર કિસ્મ કી તા'રીફ હે, વહી હર ચીઝ પર કાદિર હે. હમ લૌટનેવાલે હૈં, તૌબા કરનેવાલે હૈં, ઈબાદત કરનેવાલે હૈં, અપને રબ કી તા'રીફ કરનેવાલે હૈં. અલ્લાહ ને અપના વાઅદા સચ કર દિખાયા ઔર અપને બંદે કી મદદ ફરમાઈ ઔર ઉસને તને તન્હા લશ્કરોં કો શિકસ્ત દી.

મદીના મુનવ્વરહ કે કરીબ પહોંચકર પઢને કી દુઆ

જબ તદીના મુનવ્વરહ કી તરફ રવાના હોં તો રાસ્તે મેં કસરત સે દુરૂદ શરીફ પઢતે રહેં, ઔર જબ મદીના કે કરીબ પહોંચ જાએં તો યે દુઆ પઢે :

"اَللّٰهُمَّ هٰذَا حَرَمُ رَسُوْلِكَ فَاجْعَلِ الدُّخُوْلَ وِقَايَةً مِّنَ النَّارِ وَاَمَانًا مِّنَ الْعَذَابِ وَسُوْءِ الْحِسَابِ"

(قاضی خان:۱۳۹)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! યે આપકે નબી ﷺ કા હરમે પાક હે, ઈસ હરમ કો મેરે લિયે જહન્નમ સે બચાવ કા ઝરિઆ બના ઔર ઈસકો મેરે લિયે અઝાબ ઔર બુરે હિસાબ કિતાબ સે હિફાઝત કા ઝરિઆ બના.

મદીના મુનવ્વરહ મેં દાખલે કે વક્ત પઢને કી દુઆ

જબ મદીના મુનવ્વરહ મેં દાખિલ હો જાએ તો યે દુઆ પઢે :

''بِسْمِ اللّٰهِ مَاشَاءَ اللّٰهُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ اِلَّا بِاللّٰهِ رَبِّ اَدْخِلْنِیْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَّاَخْرِجْنِیْ مُخْرَجَ صِدْقٍ وَّارْزُقْنِیْ مِنْ زِیَارَةِ رَسُوْلِكَ مَا رَزَقْتَ اَوْلِیَائَكَ وَاَهْلَ طَاعَتِكَ وَاَنْقِذْنِیْ مِنَ النَّارِ وَاغْفِرْلِیْ وَارْحَمْنِیْ یَا خَیْرَ مَسْئُوْلٍ اَللّٰهُمَّ اجْعَلْ لَنَا فِیْهَا قَرَارًا وَّرِزْقًا حَسَنًا'' (غنیۃ الناسک:۳۷۶)

"અલ્લાહ કા નામ લેકર દાખિલ હોતા હું, જો અલ્લાહ ને ચાહા વહી હોગા, અલ્લાહ કી મદદ કે બગૈર ગુનાહોં સે બચના ઔર ઇબાદત કી તૌફીક નહીં હોતી. એ મેરે રબ ! મુજકો ઈમાન કી સલામતી કે સાથ દાખિલ ફરમા, ઔર ઈમાન કી સલામતી કે સાથ મુજે વાપસ લૌટા, ઔર મુજે અપને રસૂલ ﷺ કી ઐસી ઝિયારત નસીબ ફરમા જૈસી તૂને અપને અવલિયા ઔર નેક બંદોં કો નસીબ ફરમાઈ, ઔર જહન્નમ કી આગ સે બચા, ઔર મેરી મગફિરત ફરમા, ઔર મુજ પર રહમ ફરમા. એ અલ્લાહ ! તૂ ઉનમેં સબસે બેહતર હે જિનસે માંગા જાતા હે. એ અલ્લાહ ! હમારે લિયે મદીના મુનવ્વરહ મેં બેહતરીન ઠિકાના બના ઔર અચ્છા રિઝક મુકદ્દર ફરમા.

રોઝ-એ-અકદસ પર સલાત વ સલામ

'' اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا حَبِيْبَ اللّٰهِ. اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا خَيْرَ خَلْقِ اللّٰهِ. اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ

يَا خَيْرَ خَلْقِ اللهِ مِنْ جَمِيْعِ خَلْقِ اللهِ. اَلصَّلٰوةُ
وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا سَيِّدَ وُلْدِ اٰدَمَ. اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ
عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهٗ۔ يَا رَسُوْلَ
اللهِ اِنِّيْ اَشْهَدُ اَنْ لَّا اِلٰهَ اِلَّا اللهُ وَحْدَهٗ لَا شَرِيْكَ لَهٗ
وَاَشْهَدُ اَنَّكَ عَبْدُهٗ وَرَسُوْلُهٗ وَاَشْهَدُ اَنَّكَ يَا رَسُوْلَ
اللهِ قَدْ بَلَّغْتَ الرِّسَالَةَ وَاَدَّيْتَ الْاَمَانَةَ وَنَصَحْتَ
الْاُمَّةَ وَكَشَفْتَ الْغُمَّةَ وَ جَزَاكَ اللهُ عَنَّا خَيْرًا
جَزَاكَ اللهُ عَنَّا اَفْضَلَ وَاَكْمَلَ مَاجَزٰى بِهٖ نَبِيًّا
عَنْ اُمَّتِهٖ اَللّٰهُمَّ اَعْطِ الْوَسِيْلَةَ وَالْفَضِيْلَةَ
وَالدَّرَجَةَ الرَّفِيْعَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُوْدَ نِ الَّذِیْ
وَعَدْتَهٗ اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيْعَادِ وَاَنْزِلْهُ الْمَنْزِلَ
الْمُقَرَّبَ عِنْدَكَ اِنَّكَ سُبْحَانَكَ ذُوالْفَضْلِ الْعَظِيْمِ ''

(فتح القدیر)

તર્જમા : સલાત વ સલામ હો આપ પર એ અલ્લાહ કે રસૂલ, સલાત વ સલામ હો આપ પર એ અલ્લાહ કે હબીબ, સલાત વ સલામ હો આપ પર એ અલ્લાહ કી મખ્લૂક મેં સબસે બેહતર, સલાત વ સલામ હો આપ પર એ તમામ મખ્લૂક મેં સબસે બરગુઝીદહ, સલાત વ સલામ હો આપ પર એ અવલાદે આદમ કે સરદાર, દુરૂદ વ સલામ હો આપ પર એ અલ્લાહ કે નબી ઔર ઉસકી રહમતેં ઔર ઉસકી બરકતેં. યા રસૂલલ્લાહ ! બેશક મૈં ઇસકી ગવાહી દેતા હૂં કે અલ્લાહ કે સિવા કોઈ ઇબાદત કે લાયક નહીં, વો તન્હા હે ઉસકા કોઈ હમસર નહીં, ઔર મૈં ઇસ બાત કી ગવાહી દેતા હૂં કે આપ ઉસકે બંદે ઔર ઉસકે રસૂલ હૈં, ઔર ઇસ બાત કી ગવાહી દેતા હૂં કે બેશક આપને યા રસૂલલ્લાહ ! રિસાલત કા હક અદા કર દિયા ઔર અમાનત અદા કર દી ઔર ઉમ્મત કી ખૈર ખ્વાહી ફરમાઈ ઔર ઉમ્મત કી બેચેની દૂર ફરમાઈ, અલ્લાહ તઆલા આપકો હમારી તરફ સે બેહતરીન બદલા અતા ફરમાએ, અલ્લાહ તઆલા આપકો હમારી તરફ સે અફઝલ ઔર કામિલ તરીન બદલા અતા ફરમાએ જૈસા કે કિસી નબી કો ઉસકી ઉમ્મત કી તરફ સે

દિયા જાતા હે. એ અલ્લાહ ! તૂ આપ ﷺ કો વસીલા ઔર ફઝીલત ઔર બુલંદ દર્જા અતા ફરમા ઔર ઉસકો મકામે મહમૂદ પર પહોંચા દે, જિસકા તૂને વાઅદા કિયા થા, બેશક તૂ વાઅદા ખિલાફી નહીં કરતા, ઔર આપ ﷺ કો અપને નઝદીક મુકર્રબ દર્જા અતા ફરમા, બેશક આપ પાક ઝાત હૈં ઔર અઝીમ તરીન ફઝલ ઔર એહસાનવાલે હૈં.

રસૂલ સલ. કે વસીલે સે શફાઅત કી દુઆ

સલાત વ સલામ કે બાદ હુઝૂર ﷺ સે ઇન અલ્ફાઝ સે શફાઅત કી દરખાસ્ત કરે :

"يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ اَسْئَلُكَ الشَّفَاعَةَ وَاَتَوَسَّلُ بِكَ اِلَى اللّٰهِ فِيْ اَنْ اَمُوْتَ مُسْلِمًا عَلٰى مِلَّتِكَ وَسُنَّتِكَ"

(جذب: ۱۸۱/۳)

તર્જમા : "યા રસૂલલ્લાહ ! મૈં આપસે શફાઅત કા તલબગાર હૂં ઔર અલ્લાહ કે દરબાર મેં આપકા વસીલા ચાહતા હૂં ઇસ બાત પર કે મુસલમાન હોને કી હાલત મેં આપકી સુન્નત વ મિલ્લત પર મરૂં."

દૂસરોં કી તરફ સે સલામ

દૂસરોંને અગર સલામ પેશ કરને કે લિયે કહા હે તો હુઝૂર ﷺ કી ખિદમત મેં ઈસ તરહ સલામ પેશ કરે :

''اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ مِنْ فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ يَسْتَشْفِعُ بِكَ اِلٰى رَبِّكَ'' (معلم الحجاج)

તર્જમા : "યા રસૂલલ્લાહ ! આપ પર દુરૂદ વ સલામ હો ફુલાં ઈબ્ને ફુલાં (ઈસ જગહ ઉસકા નામ લે) કી તરફ સે, વો આપસે અપને રબ કે દરબાર મેં શફાઅત કા તલબગાર હે, લિહાઝા આપ ઉસકે લિયે ઔર તમામ મુસલમાનોં કે લિયે શફાઅત ફરમાએં."

અગર બહોત સારે લોગોંને સલામ પેશ કિયા હે ઔર નામ યાદ નહીં હે તો ઈસ તરહ પેશ કરે :

''اَلصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلَيْكَ يَا رَسُوْلَ اللّٰهِ مِنْ جَمِيْعِ مَنْ اَوْصَانِيْ بِالسَّلَامِ عَلَيْكَ'' (معلم الحجاج)

તર્જમા : યા રસૂલલ્લાહ ! આપ પર દુરૂદ વ સલામ હો ઉન તમામ લોગોં કી તરફ સે જિન્હોંને મુજકો આપ પર સલામ પેશ કરને કી હિદાયત કી હે.

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક રદિ. પર સલામ

હઝરત અબૂબક્ર સિદ્દીક ﷺ પર ઇસ તરહ સલામ પેશ કરેં :

''اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَاخَلِيْفَةَ رَسُوْلِ اللهِ وَ ثَانِيَهٗ فِي الْغَارِ وَرَفِيْقَهٗ فِي الْاَسْفَارِ وَاَمِيْنَهٗ عَلَى الْاَسْرَارِ اَبَا بَكْرِ ۣالصِّدِّيْقِ جَزَاكَ اللهُ عَنْ اُمَّةِ مُحَمَّدٍ خَيْرًا''

(فتح القدیر: ۳/۸۱)

તર્જમા : "આપ પર સલામ હો એ અલ્લાહ કે રસૂલ કે ખલીફા, ગારમેં ઉનકે સાથી, સફરોં મેં ઉનકે રફીક, ઉનકે રાઝોં કે અમીન અબૂબક્ર સિદ્દીક આપ પર સલામ હો, અલ્લાહ તઆલા આપકો ઉમ્મતે મુહમ્મદિયહ કી તરફ સે જઝા-એ-ખૈર અતા ફરમાએ."

હઝરત ઉમરે ફારૂક રદિ. પર સલામ

હઝરત ઉમર ﷺ કો ઇન અલ્ફાઝ મેં સલામ અર્ઝ કરેં :

''اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ يَااَمِيْرَ الْمُؤْمِنِيْنَ عُمَرَ الْفَارُوْقَ

الَّذِیْ اَعَزَّ اللّٰهُ بِهِ الْاِسْلَامَ اِمَامَ الْمُسْلِمِیْنَ مَرْضِیًّا
حَیًّا مَیِّتًا جَزَاكَ اللّٰهُ عَنْ اُمَّةِ مُحَمَّدٍ خَیْرًا''
(تخریج الحدیث:٣٨)

તર્જમા : "એ અમીરલ મુઅમિનીન ઉમરે ફારૂક ! આપ પર સલામ હો, જિનકે ઝરિએ અલ્લાહ ને ઈસ્લામ કો ગલ્બા અતા ફરમાયા, એ મુસલમાનોં કે ઈમામ ! ઝિંદગી ઔર મૌત મેં અલ્લાહ કે પસંદીદા, અલ્લાહ તઆલા આપકો ઉમ્મતે મુહમ્મદિયહ કી તરફ સે જઝા-એ-ખૈર અતા ફરમાએ."

જન્નતુલ બકીઅવાલોં પર અલ્ફાઝે સલામ

'' اَلسَّلَامُ عَلَیْكَ دَارَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِیْنَ فَاِنَّا اِنْ شَاءَ
اللّٰهُ بِكُمْ لَاحِقُوْنَ (ابوداؤد:٢/٣٤٢) اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لِاَهْلِ
الْبَقِیْعِ الْغَرْقَدِ اَللّٰهُمَّ اغْفِرْ لَنَا وَلَهُمْ ''

તર્જમા : એ ઈમાનવાલી કૌમ ! તુમ પર સલામ હો,

બેશક હમ ઈન્શા અલ્લાહુ તઆલા તુમસે મિલનેવાલે હૈં.

એ અલ્લાહ ! અહલે બકીઅ કી મગફિરત ફરમા. એ અલ્લાહ ! હમારી ઔર ઉનકી મગફિરત ફરમા.

મદીના મુનવ્વરહ સે વાપસી કી દુઆ

જબ મદીના મુનવ્વરહ સે વાપસી કા ઈરાદા હો તો મસ્જિદે નબ્વી મેં રિયાઝુલ જન્નહ મેં દો રકાત પઢકર રોઝ-એ-અતહર પર હાઝિર હોકર સલાત વ સલામ પઢે, ઉસકે બાદ ખૂબ દુઆએં કરે, ઔર ફિર યે દુઆ પઢે :

"اَللّٰهُمَّ لَا تَجْعَلْ هٰذَا آخِرَ الْعَهْدِ بِنَبِيِّكَ وَمَسْجِدِهٖ وَحَرَمِهٖ وَيَسِّرْلِى الْعَوْدَ اِلَيْهِ وَالْعُكُوْفَ لَدَيْهِ وَارْزُقْنِى الْعَفْوَ وَالْعَافِيَةَ فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَرُدَّنَا اِلٰى اَهْلِنَا سَالِمِيْنَ غَانِمِيْنَ آمِنِيْنَ بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ" (قاضی خان:۱/۳۱۹)

તર્જમા : એ અલ્લાહ ! તેરે નબી કે સાથ ઔર મસ્જિદે નબ્વી કે સાથ ઔર હરમે નબ્વી કે સાથ ઈસ

ઝિયારત કો આખરી ઝિયારત ન બના, ઔર મેરે લિયે દો બારહ લૌટકર આને કે સામાન આસાની કે સાથ ફરમાદે, ઔર વહાં આકર ઠેહરના આસાન ફરમાદે, ઔર દુન્યા વ આખિરત મેં મેરે લિયે આફિયત ઔર સલામતી મુકદર ફરમા, ઔર હમકો અપને અહલ વ અયાલ કે પાસ સહીહ સાલિમ ઔર અજ્ર વ સવાબ કે સાથ વાપસ ફરમાદે, યા અરહમરાહિમીન અપની રહમત સે મેરી દુઆ કબૂલ ફરમા.

ખત્મશુદ

બિફઝલિહી તઆલા હજ કા રિસાલા પૂરા હુવા, આખિર મેં અહકર નાકારહ તમામ ઝાઅિરીન સે બસદ ઈલ્તિજા ગુઝારિશ કરતા હે કે ઈસ મુબારક સફર મેં મૌકા મહલ પર જહાં આપ અપને લિયે દુઆએં કરેં, તો વહાં અહકર કો ભી અપની દુઆઓં મેં શામિલ રખેં.

يارب صل وسلم دائما ابدا
على حبيبك خير الخلق كلهم

اللهم تقبل منا انك انت السميع العليم وتب

علينا انك انت التواب الرحيم

الله اكبر كبيرا

والحمدلله كثيرا وسبحان الله بكرة واصيلا

والله الموفق والمستعان۔

તાલિબે દુઆ

હિફઝુર્રહમાન પાલનપૂરી (કાકોસી)

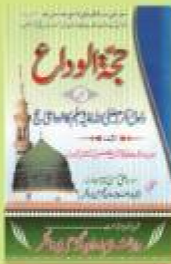
૦૯૩૨૩૮૭૨૧૬૧

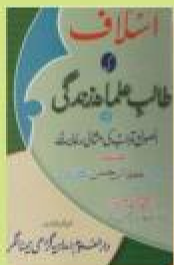
મોઅલ્લિફ કી દીગર મુફીદ કિતાબેં

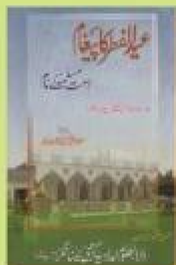
૧	અસ્લાફ કી તાલિબે ઇલ્માના ઝિંદગી	મન્ઝરે આમ પર આ ચુકી હે
૨	મોહબ્બતે રસૂલ નકલ વ અકલ કી રોશની મેં	મન્ઝરે આમ પર આ ચુકી હ
૩	આસાન હજ (ઉર્દૂ,હિંદી,ગુજરાતી)	મન્ઝરે આમ પર આ ચુકી હ
૪	ઇદુલ ફિત્ર કા પૈગામ ઉમ્મતે મુસ્લિમા કે નામ	મન્ઝરે આમ પર આ ચુકી હ
૫	ખુત્બાતે દઅવત (જિલ્દ અવ્વલ) બયાનાત મવલાના અહમદ લાટ સાહબ	મન્ઝરે આમ પર આ ચુકી હ
૬	શબે બરાઅત કા પૈગામ ઉમ્મે મુસ્લિમા કે નામ	મન્ઝરે આમ પર આ ચુકી હ
૭	રમઝાનુલ મુબારક તરબિયત કા મહીના	મન્ઝરે આમ પર આ ચુકી હ
૮	ઇદુલ અદહા કા પૈગામ ઉમ્મતે મુસ્લિમા કે નામ	મન્ઝરે આમ પર આ ચુકી હ

૯	હજ્જતુલ વદાઅ	મન્ઝરે આમ પર આ ચુકી હૈ
૧૦	શબે કદ્ર કા પૈગામ ઉમ્મતે મુસ્લિમા કે નામ	મન્ઝરે આમ પર આ ચુકી હૈ
૧૧	હજ કા પૈગામ ઉમ્મતે મુસ્લિમા કે નામ	મન્ઝરે આમ પર આ ચુકી હૈ
૧૨	ખુત્બાતે સલફ (જિલ્દ અવ્વલ) ઉલમા-એ-કિરામ સે ખિતાબ	મન્ઝરે આમ પર આ ચુકી હૈ
૧૩	ખુત્બાતે સલફ (જિલ્દ દોમ) ઉલમા-એ-કિરામ સે ખિતાબ	મન્ઝરે આમ પર આ ચુકી હૈ
૧૪	ખુત્બાતે સલફ (જિલ્દ સોમ) ઉલમા-એ-કિરામ સે ખિતાબ	ઝેરે તબઅ
૧૫	ખુત્બાતે સલફ (જિલ્દ ચહારુમ) તલબા-એ-કિરામ સે ખિતાબ	ઝેરે તબઅ
૧૬	રસૂલુલ્લાહ ﷺ કી અખ્લાકી ઝિંદગી	ઝેરે તબઅ
૧૭	નફહતુદ દઅવહ વત્તબ્લીગ (અરબી)	ઝેરે તબઅ
૧૮	મેઅરાજ કા સફર	ઝેરે તબઅ

مؤلف کی دیگر مطبوعات

مکتبہ ابن عباس (ممبئی)

Mobile: 9967300274
9323872161